

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL METİNLERİ
ANLAMA DÜZEYLERİ**

Abdulkerim DİKTAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Galip BALTAOĞLU

Uşak

Temmuz, 2014

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL METİNLERİ
ANLAMA DÜZEYLERİ**

Abdulkerim DİKTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Galip BALTAOĞLU

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz, 2014

ÖZET
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL METİNLERİ
ANLAMA DÜZEYLERİ

Abdulkerim DİKTAŞ

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali Galip BALTAOĞLU

2014

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının sosyal metinleri anlama düzeyleri ve metinlerde geçen, bugüne göre eski fakat Türkçeye mâl olmuş, çoğu yazın hayatında halen kullanılan kelimelerin metinleri anlama üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma yapılırken sosyal metinleri anlama ve metinlerde geçen kelimelerin bilinirlik düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim türü, yaşayıp büyüdüğü yer, mezun olduğu lise türü, akademik başarı düzeyi gibi çeşitli değişkenlere göre bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Çalışma grubu olarak, Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde 2012-2013 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan üç kişi 1. sınıfta, altı kişi 2. sınıfta, altı kişi 3. sınıfta ve altı kişi de 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın veri toplama ölçeği, uzman görüşlerine dayanarak tarafımızca oluşturulmuş ve BALTAŞ ÖLÇEĞİ olarak isimlendirilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarını özetleyecek olursak, öncelikle öğretmen adaylarının okuduklarını anlama düzeyleri ve eski kelimeleri bilme düzeyleri son derece yetersiz bulunmuştur. Sosyal metinleri anlama bakımından öğretim türüne göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemekle birlikte, ikinci öğretim öğrencilerinin daha başarılı oldukları görülmüştür. Bununla birlikte kız öğrencilerin erkek öğrencilere, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer sınıf düzeylerine, Genel Lise mezunlarının diğer lise mezunlarına, İlde yaşayan öğrencilerin diğer yerlerde yaşayan öğrencilere, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin diğer akademik başarı düzeyindeki öğrencilere göre daha başarılı oldukları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Okuduğunu anlama, eski kelimeleri bilme, öğretmen adayı

ABSTRACT

COMPREHENSION LEVELS FOR TEACHER CANDIDATES OF SOCIAL STUDIES IN SOCIAL TEXTS

Abdulkerim DIKTAS

Master Degree, Department of Social Studies Education

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Ali Galip BALTAOGLU

2014

In this study, teacher candidates' comprehension levels of social texts and effect of words in understanding used in texts for now old-fashioned but adopted in Turkish and most of which are still used in literature are researched. While studied, it is analysed whether comprehension of social texts and recognition level of words using in texts differs according to some variance like sex, class level, teaching method, location born and living, kind of graduated high school, academic success level.

As a study group, 1., 2., 3. and 4. grade students, who studied in Usak University Education Faculty Social Studies Teaching department 2012-2013 academic year, were determined. In study group, there are three person in 1. grade, six person in 2. grade, six person in 3. grade and six person in 4. grade.

Data collection scales of research were called as BALTAŞ SCALE by us in terms of experts' opinion.

To sum up the outcome of research, comprehension levels of teacher candidate and acknowledge of old-fashioned words are too much inadequate. Besides there is not any significant difference according to kind of education in terms of understanding of social texts, it was identified that evening education students are more successful. At the same time, it can be said that female students more than male students, 2. grade students more than other class levels, graduated students in general high school more than other graduated high school students, living in Province more than living in other cities, mid-academic success level of students more than other academic success of level students are successful.

Key Words: Reading comprehension, knowledge of old-fashioned words, teacher candidate

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Abdulkerim Diktaş'ın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Metinleri Anlama Düzeyleri" başlıklı tezi 15 / 07 / 2014 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

- Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali Galip BALTAOĞLU
Üye : Doç. Dr. Erkan DİNÇ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Zekerya BATUR

İMZA

.....

.....

.....

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Cemil ERTUĞRUL

ÖNSÖZ

Bundan yaklaşık yüz yıl öncesinin Türkçesini anlamakta güçlük çeken bir neslin günümüzde mevcut olduğu gerçeği, hem dilimiz açısından hem de kültürümüz açısından bir yozlaşmanın ve fakirleşmenin hızla yükselişe geçtiğini gözler önüne sermektedir. Dilde sadeleşme çalışmalarının kapsam ve içerik bakımından faydalı sonuçlara mı yoksa kültürel açıdan adım adım bir yok oluşa mı yol açtığını bilimsel bir çalışmayla ortaya koymak istedik.

Öğretmen demek, üzerinde yaşadığı toprakların milli ve manevi değerlerini gelecek kuşaklara aktaran sanatçı kişi demektir. Bu kültür aktarımı ne derece sağlıklı olursa, yetişen bireyler de ülkenin geleceğine o ölçüde ışık tutacaktır. Öğretmen, dili ne kadar etkili ve verimli kullanırsa; öğrencisi de dili o derecede etkili ve verimli kullanacaktır. Öğretmen alanında ne kadar yetkin ise, ürünü de o derece yetkin olacaktır. Öğretmen, milli ve manevi değerlerine ne kadar bağlıysa, öğrencisi de kendi milli ve manevi değerlerini o ölçüde benimseyip yaşatacaktır. Bu noktadan hareketle; kültürel mirasın aktarılmasında en etkin role sahip olması gerekenlerden Sosyal Bilgiler öğretmen adayları üzerinde bir çalışma yürüttük. Onların, Cumhuriyet tarihimiz içinde yazılan, Türkçenin geniş kelime hazinesinden örnekler bulunan ve bugünün metinlerinde daha az geçen kelimelerin yer aldığı sosyal metinleri okuyup anlama ve algılama düzeylerini ölçtük. Çıkan sonuçları değerlendirdik ve ortaya çıkan sorunlarla ilgili çözüm önerilerini ortaya koyduk.

Çalışmamın kapsamını, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının sosyal metinleri okuyup metnin genelini anlama becerilerinin ve metinlerde geçen söz konusu eski kelimelerin anlaşılma düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi oluşturmaktadır. Ayrıca, okuduğunu anlama ve eski kelimelere âşinâ olma ile akademik başarı arasında bir ilişki olup olmadığı da incelenmiştir.

Çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ali Galip Baltaoğlu'na, görüş ve fikirlerinden yararlandığım hocalarım Prof. Dr. Musa Çifci'ye, Doç. Dr. Erol Duran'a, Yrd. Doç. Dr. Zekerya Batur'a, verilerin analiz edilmesi sırasında yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Erkan Dinç'e, mesai arkadaşlarım Arş. Gör. Ufuk Uluçınar, Arş. Gör. Gökhan Demirhan ve Arş. Gör. Mustafa Ulutaş'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Abdulkerim DİKTAŞ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Abdulkerim DİKTAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : Samsun-Terme / 1990
Lisans Öğretimi : Eskişehir Anadolu Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler : -----

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Uşak Üniversitesi
Projeler :

İletişim

Telefon : 0544 837 20 12
e-posta adresi : kerimdiktas@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

1.1. Problem.....	8
1.2. Amaç.....	8
1.3. Önem.....	9
1.4. Varsayımlar.....	9
1.5. Sınırlılıklar.....	10
1.6. Tanımlar.....	10

2. BÖLÜM / KURAMSAL YAPI

2.1. Dil Nedir?.....	11
2.2. Dil – Kültür İlişkisi.....	18
2.3. Dil – Düşünce İlişkisi.....	21
2.4. Dilde Sadeleşme Çalışmaları.....	24
2.5. Günümüzde Eski Türkçe Sorunu ve Osmanlı Türkçesi.....	30
2.6. Okuduğunu Anlama Sorunu.....	33

3. BÖLÜM / YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	36
3.2. Çalışma Grubu.....	36
3.3. Veri Toplama Süreci ve Yöntemi.....	37
3.3.1. Baltaş Ölçeği nedir?.....	37
3.3.2. Metin Seçimi ve Metinlere Dair Özellikler.....	39
3.3.3. Baltaş Ölçeği'nin Güvenilirliği.....	42
3.3.3.1. Uzman Görüşleri.....	42
3.3.3.2. Derinlik Odaklı Veri Toplama.....	43
3.4. Verilerin Analizi.....	44

4. BÖLÜM

Bulgular ve Yorum.....	45
------------------------	----

5. BÖLÜM

5.1. Sonuç.....	103
5.2. Öneriler.....	105

6. BÖLÜM

Kaynakça.....	107
---------------	-----

7. BÖLÜM

Ekler.....	111
------------	-----

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	47
Tablo 2: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> 'in Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	47
Tablo 3: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> 'in Başlığına İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	50
Tablo 4: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> 'de Yer Alan Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	54
Tablo 5: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> 'de Yer Alan Kelimelere Verdikleri Yanlış Cevaplar.....	55
Tablo 6: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 2</i> 'nin Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	56
Tablo 7: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 2</i> 'nin Başlığına İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	59
Tablo 8: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 2</i> 'de Belirtilen Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	62
Tablo 9: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 2</i> 'de Yer Alan Kelimelere Verdikleri Yanlış Cevaplar.....	63
Tablo 10: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 3</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	65

Tablo 11: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 3</i> 'ün Başlığına İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	67
Tablo 12: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 3</i> 'de Belirtilen Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	71
Tablo 13: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 3</i> 'de Yer Alan Kelimelere Verdikleri Yanlış Cevaplar.....	72
Tablo 14: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 4</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	72
Tablo 15: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>EK 9</i> 'da Yer Alan Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları.....	76
Tablo 16: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> , <i>Metin 2</i> ve <i>Metin 3</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	81
Tablo 17: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> , <i>Metin 2</i> ve <i>Metin 3</i> 'ün Başlığına İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	83
Tablo 18: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1</i> , <i>Metin 2</i> ve <i>Metin 3</i> 'te Yer Alan Kelimeleri Bilme Düzeylerine İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	85
Tablo 19: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 4</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları.....	87

Tablo 20: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1, Metin 2 ve Metin 3</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları.....	88
Tablo 21: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1, Metin 2 ve Metin 3</i> 'ün Başlığına İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları.....	90
Tablo 22: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1, Metin 2 ve Metin 3</i> 'te Yer Alan Kelimelere İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları.....	92
Tablo 23: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 4</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları.....	94
Tablo 24: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1, Metin 2 ve Metin 3</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları.....	95
Tablo 25: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1, Metin 2 ve Metin 3</i> 'ün Başlığına İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları.....	97
Tablo 26: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 1, Metin 2 ve Metin 3</i> 'te Yer Alan Kelimelere İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları.....	99
Tablo 27: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının <i>Metin 4</i> 'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları.....	101

GİRİŞ

İnsan biyolojik bir varlıktır. Yeme, içme ve üreme gibi fiilleri biyolojik bir varlık oluşundan ileri gelmektedir. Fakat bu özelliklerin hayvanlarda da mevcut olduğunu biliyoruz. O halde insanı hayvanlardan ayıran temel özellik nedir? Şüphesiz ki düşünmedir. İnsan biyolojik olmasının yanı sıra, düşünen ve üreten bir varlıktır. Bununla birlikte düşüncenin de boyutları vardır. Sembolik veya soyut düşünce, insanları bilgi ve görgü bakımından birbirinden ayırmaktadır. Soyut düşüncenin sınırlarını zorlayan insan, bilgi bakımından üst düzeylere ulaşmış veya ulaşacak insandır. Soyut düşünmenin ilk basamağını ise okuma-yazma oluşturur. Okuma-yazma öğrendikten sonra insan ne kadar çok okur ve ne kadar çok yazarsa, soyut düşünme basamaklarını o kadar hızlı çıkacaktır. Eğitim sisteminin amaçlarından biri de zaten soyut düşünceye sahip birey yetiştirmektir. Bu nedenle okuma ve yazma fiili ciddi bir önemi hâizdir.

Okumak, gelişmişliğin ölçütlerinden birisidir. Çağa ayak uyduran veya çağın isteklerine cevap verebilen, yaratıcı ve eleştirel düşünceye sahip, üretken, özgürce düşünebilen bireylerden oluşan bir toplum meydana getirmek, bireylere okuma, eleştirme ve düşünsel alanda üretme bilincini aşlamakla mümkündür. Bu bilincin oluşturulması ile birlikte toplumun gelişmesi, değişmesi, değişimlere ve gelişimlere kolayca uyum sağlaması mümkün olabilir¹.

Okumak için pek çok neden vardır. Sadece okumuş olmak, bilgi edinmek, haz almak, ders çalışmak veya sınavlara hazırlanmak, inceleme ve araştırma yapmak, kültür düzeyimizi yükseltmek, çağdaş bir birey olmak, doğru ile yanlış birbirinden ayırt edebilmek gibi nedenlerden ötürü okuruz. Bununla birlikte üniversitede okuma faaliyeti çok daha geniş bir perspektifi içermektedir. Her insanda ruhi bir ihtiyaç ve doğal bir yöneliş olarak var olan düşünme eylemini üniversite başlıca iş olarak benimser ve bu işi en yüksek seviyede yapar. Hakikati fark etme ve arama yolunda birinci eylemi düşünmek olan öğretim üyesinin² bu özeliğini öğrencisine aktarma gibi bir görevi vardır. Bu sebeple, üniversitelerde görev yapan öğretim üyeleri,

---

¹ İsmail Bircan ve Meral Tekin, "Türkiye'de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 22/1: 393-410 (1989), s.393.

² Yılmaz Özakpınar, **Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler** (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998), s. 11.

derslerden daha fazla verim elde etmek ve öğrencilerin düşünce kapasitelerini genişletmek için öğrencilere derslerle ilgili okuma metinleri, makaleler, dergiler, kitaplar tavsiye etmekte ve bunları okuyup anlamalarını istemektedirler. Burada birçok amaç söz konusudur. Öğrencinin kelime hazinesini çoğaltarak düşünce dünyasını geliştirme, toplumunu ve dünyayı farklı perspektiflerden görebilme kabiliyetini yerleştirme, öteki faktörleri fark etme ve muhakeme etme, bunun yanında öğrenmeyi pekiştirme ve kalıcı hale getirme, nihayetinde de hakikati arama yolunda bilgi üretme gibi amaçları gözetir.

Üniversitede, özellikle sosyal alanlarda yapılan okuma fillerinin denetlenmesinde genel temâyül, öğretim üyesinin tavsiye ettiği yazılı materyaller ile ilgili olarak öğrencinin bir rapor hazırlaması veya bir sunum dosyası hazırlayıp sınıfta sunması şeklindedir. Bu faaliyetlerin günümüzdeki tezahürleri açısından sonuç beklenildiği üzere iç açıcı değildir. Burada iki büyük sorun müşahade edilmektedir;

- 1) Öğrenci kelime sorunu yaşadığı metinleri anlamamaktadır.
- 2) Öğrenci kelime sorunu olmasa bile metni anlamada ve değerlendirmede sıkıntı çekmektedir.

İşte bu iki temel problematik, bizi böyle bir çalışma yapmaya sevk etmiştir. Kelimenin anlamını bilmediği zaman öğrencinin anlama sorunu yaşaması kaçınılmazdır. Üniversite seviyesine gelmiş, sosyal bir alanda yüksek eğitim alan bir öğrenci neden kelime sorunu yaşamakta ve metni anlamaktan aciz duruma düşmektedir?

Sosyal bilimlerde kullanılan kaynakların dilinin sadeleştirilmiş, basitleştirilmiş ve konuşma dilinde kullandığımız Türkçeye nazaran biraz daha ağır olduğunu söyleyebiliriz. Bu söylemimizi desteklemek için Ali Fuat Cebesoy'un "Siyasi Hatıralar" kitabından bir örnek verelim. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersinde öğretim üyesi, öğrencilere bu hatıratı okumaları için tavsiye etse ve bu kitaptan öğrencileri sorumlu tutsa, öğrenciler şöyle bir metin örneğiyle karşılaşacaklardır:

"Cumhuriyetin normal usullerle ilanı mümkündür. Bilâkis emrivâki suretiyle ilanı ve başka yerlerdeki emsaliyle kıyas edilemeyecek kadar geniş salâhiyetleriyle

intihabedilmiş bir Reisicumhurun, mevcut tek partinin reisi olduğu nazarı dikkate alınacak olursa, yeni Cumhuriyetimizin memlekette Büyük Millet Meclisi hükümeti kadar tutulamayacağı aşikârdı. Çok şükür ki Gazi gibi memleketi kurtaran ve kalbleri kazanmış olan bir şahsiyetin ilk Reisicumhur intihabedilişi vaziyeti kurtarmağa sebep olmuştu.”³

Bu paragrafta kullanılan dilin, sadeleştirilmiş bir Türkçe metnin diline göre daha ağır olduğu ortadadır. Fakat bu durum, üniversite öğrenimi gören bir öğretmen adayının buna benzer metinleri anlayamayacağı sonucunu doğurmamalıdır. Şayet metin anlaşılıyorsa bunda en etkili faktörlerden birinin, metinlerde geçen eski kelimelerin okuyucu tarafından bilinmemesi olduğu açıktır.

Bununla birlikte oldukça sade bir Türkçe ile yazılmış olan Nasreddin Hoca fıkrasının dahi üniversite öğrencileri tarafından layıkıyla anlaşılması, metnin ana fikrinin yeterince ifade edilememesi, sorunun köklerinin çok daha derin olduğunu göstermiştir. Bir metnin kelimelerinin tamamı biliniyorsa o metnin anlaşılması için sebep nedir?

Üniversitede öğretmen yetiştirdiğimize göre, bir öğretmenin bilgiyi öğrencilerine aktarabilmesi için öncelikle o bilgiyi çeşitli kaynaklardan -mümkünse ana kaynaklardan- edinmiş ve özümsemiş olması gerektiğini kabul etmeliyiz. Bilgi, ne kadar anlaşılabilir ve özümsemişse, öğrenciye de o kadar etkili aktarılabilir. Bunun için öğretmenin iyi bir okuyucu olması ve geniş bir kelime hazinesine sahip bulunması gerekmektedir. Kelime hazinesinin geniş olması, düşünce araçlarının ve soyut düşünce yetisinin yeterli düzeyde olması demektir. Bu yetkinliğin mantık, muhakeme, düşünsel insicam, mukayese gibi öğrenme ve anlama kolaylığı sağlayan özellikleri öğretmene katması beklenir. Şayet öğretmen bu konularda yetersizse, ağır metinler bir yana, sade metinleri bile anlayıp yorumlaması ve öğrencilerine sunması mümkün değildir.

Üniversitede çalışan tecrübeli hocalar geleceğin öğretmen adayları olan öğrencilerimizin okuduğunu anlamada, değerlendirmede, yeterli kelime hazinesine sahip olmada ve metinde işlenen konuyu muhakeme etmede birtakım sorunlar yaşadığı üzerinde hemfikirdirler. Hocalarımız bu gerçeği her fırsatta kaygıyla ifade

---

³ Ali Fuat Cebesoy, **Siyasi Hatıralar** (İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1960), s.47.

etmekte, zaman zaman bunu öğrencilerine karşı şikâyet diline dönüştürmekte, bu yolla öğrencilerini daha fazla okumaya, anlamaya, düşünmeye motive etmeye çalışmaktadırlar. Yaptığımız çalışma, konu üzerindeki kaygıların yersiz olmadığına ispatı niteliğindedir. Nitekim bu çalışmanın neticesinde, öğretmen adaylarının okuduklarını anlamadıkları ve yetersiz kelime hazinesine sahip oldukları düşüncesinin mesnetsiz olmadığı görülmüştür.

Yakın dönem Kültür tarihimizde yüzlerce kıymetli şair, yazar ve düşünce adamı vardır. Mümtaz Turhan, Hilmi Ziya Ülken, Orhan Hançerlioğlu, Sabri Ülgener, Mehmet Akif Ersoy, Tevfik Fikret, Muallim Cevdet, Osman Ergin, Ahmet Haşim, Cemil Meriç, Erol Güngör, Kemal Tahir, Peyami Safa, Yaşar Kemal, Mehmet Kaplan, Reşat Nuri Güntekin, Necip Fazıl Kısakürek, Nazım Hikmet, Nihad Sami Banarlı, İdris Küçükömer, Nureddin Topçu ve Ahmet Kabaklı gibi isimler bunlardan sadece bazılarıdır. Onların ortaya attığı fikirler ve düşünce biçimleri, ortaya koydukları dev eserler, kültür ve düşünce tarihimiz açısından ihmal edilemez, bilinmemesi düşünülemez özelliklere sahiptir. Fakat eserlerinde kullandıkları dil sebebi ile günümüzde okudukları ve pek de anlaşıldıkları söylenemez. Gerçi benzer bir dili ve üslubu günümüzde kullanan bazı yazarların var olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri de Hüseyin Nihal Atsız'ın oğlu Yağmur Atsız'dır. Kendisinin Star Gazetesi'ndeki köşesinde kaleme aldığı makalenin bir paragrafında kullandığı dil ve üslup şöyledir;

“Bugün (21 Mart) eskilerin “tesâvi-i leyl ü nehar” diye andıkları gece ve gündüz eşitliği târihi ki yılda bir de 20 Eylül günleri olmak üzere iki kere vukû bulur. Aralarındaki fark, 21 Martlardan itibaren günlerin gecelerden tadrîcen daha uzun olmaya başlamaları, yâni aydınlığın karanlığa galebe çalma sürecine girilmesi, öbüründe ise aksinin cereyân etmesidir. Eğer neş'eli biriyseniz bugünden sonra sevinmeğe, yok eğer bir gamlı baykuşsanız 20 Eylül'den başlayarak ellerinizi uğuşturmaya başlayabilirsiniz. Fakat sevinirken aşırıya kaçmamak için de Hilmi Yavuz'un “hüzün ki en çok yaraşandır bize” mısra-ı bercestesini gayri muayyen aralıklarla mırıldanabilirsiniz. Üstad gerçi belki de “yaraşandır”

değil “**yakışandır**” demiştir ama bu bence fîrûatdır. Siz fîrûâta değil esâsâta bakınız.’⁴

Yukarıda bahsi geçen yazar ve düşünürlerin ve onların üslubunu bugüne taşıyan yazarların anlaşılmasının tek çaresi olarak metinlerin sadeleştirilmesi görülmektedir. Bu nedenle yukarıda isimlerini saydığımız yazarlardan bazılarının eserleri sadeleştirilmiş ve bugünün nesli bu sadeleştirilen metinlere muhatap edilmişlerdir. Oysa sadeleştirilmiş basımları ile orijinal basımlarını karşılaştırdığımızda, sadeleştirilmiş basımda orijinal metnin anlam kaybına uğradığını görmekteyiz. Bununla birlikte ciddi bir kültür kaybı da yaşanmakta ve yazarın eserinde yaşattığı kültürün sadeleştirilmiş basımda yok olduğuna şahit olmaktayız. Sadeleştirilmiş basımda yok olan kelimelerle birlikte tarihimiz, hafızamız ve kültürümüz ortadan kalkmaktadır. Sözün bu noktasında büyük mütefekkir Cemil Meriç’in lügat için söylediği “*Kamûs, bir milletin hafızası, yani kendisi; heyecanı, hassasiyetiyle, şuuruyla. Kamûsa uzanan el, namusa uzanmıştır. Her mukaddesi yıkan Fransız ihtilali, tek mukaddese saygı göstermiştir: Kamûsa. Heyhat! Batıda cinnet bile terbiyeli*”⁵ sözünün anlamı, içinde yaşadığımız sorunun ciddiyetini ifade etmektedir.

Günümüz gençlerinin metinleri eser sahiplerinin kaleminden çıktığı gibi orijinal baskısından okumalarının daha faydalı olacağı kanaatini taşıyoruz. Hatta bunun hayati bir mesele olduğunu düşünüyoruz. Metinleri orijinal baskısından okuma kalıcılığı sağlamada, öğrenmenin gerçekleşmesinde, kelime haznesinin genişletilmesinde daha etkili olacaktır. Nitekim Doç. Dr. Alev Sınar’ın ilgili makalesinin özet kısmında şunları söylemiştir:

“7 Eylül 1908 - 5 Mart 1909 tarihleri arasında Sabah Gazetesi’nde tefrika edilmiş olan Nesl-i Ahîr, yazarın sağlığında ne kitap halinde yayımlanmış ne de sadeleştirilmiştir. Eserin elimizdeki tek nüshası 1990 yılında Şemsettin Kutlu tarafından Son Kuşak alt başlığı ile hazırlanan sadeleştirilmiş baskısıdır. Ancak Nesl-i Ahîr’in kitap halindeki bu tek baskısında, yeni harflere aktarma ve sadeleştirme işlemi sırasında orijinal metinden çok uzaklaşıldığı ve bu baskıyı

⁴Yağmur Atsız, “Yokuş Aşağı İnen Bir Adam ve Aval Aval Ardından Bakanlar”, <http://haber.stargazete.com/yazar/yokus-asagi-inen-bir-adam-ve-aval-aval-ardindan-bakanlar/yazi-858444> [7 Nisan 2014]

⁵Cemil Meriç, **Bu Ülke** (41.Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), s.88.

*hazırlayan Şemsettin Kutlu'nun tasarrufuyla Halit Ziya'nın kaleminden çıkan metnin büyük ölçüde değiştirildiği görülmektedir. Kimsenin bir edebî metne müdahale ve özellikle yazarın üslûbunu değiştirme hakkı olmadığı gibi "büyük bir üslûpçu" olan Halit Ziya'nın sağlığında kitap halinde yayımlanmamış olsa bile bir eserinin yıllar sonra yayıma hazırlanırken böyle bir müdahaleye maruz kalması çok daha vahimdir. Nesl-i Ahîr'in bu sadeleştirilmiş baskısı ne yazık ki edebiyat araştırmacıları ve diğer disiplinlerin uzmanları tarafından bilimsel anlamda kullanılacak nitelikte olmadığı gibi sıradan okuyucu için de rahatlıkla takip edilebilecek bir anlatımdan uzaktır. Edebiyat biliminin ilk görevlerinden birisi "malzemelerinin bir araya getirilmesi", "metnin sahihliğinin" ortaya çıkarılmasıdır. Aksi takdirde edebî eserlerin eleştirel tahlili ve tarihî çerçevesi içinde anlaşılması çok zorlaşabilir."*⁶

Doç. Dr. Alev Sınar'ın ifadelerinden de çıkan sonuç, metinleri orijinal dilinde okumak anlam ve kültür kaybını önlemede hemen akla gelen en önemli çaredir. Bununla birlikte orijinal metinlerde yapılan vurgu ve kelimelerdeki etkililik, sadeleştirilmiş metinlerde kaybolmaktadır. Mesela; *"Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur..."* cümlesindeki vurgu ve etkililik ile *"Ey Türk gençliği! Birinci görevin, Türk bağımsızlığını, Türk cumhuriyetini, sonsuza kadar korumak ve savunmaktır. Var oluşunun ve geleceğinin tek temeli budur..."* cümlesindeki vurgu ve etkililik birbirinden farklıdır. Orijinal metnin etkililiğinin sadeleştirilmiş metne göre daha üstün olduğu ortadadır. Ayrıca orijinal metnin şiirselliği, sadeleştirilmiş metnin şiirselliğine nazaran kıyas kabul etmeyecek derecede öndedir.

Yukarıda tespit ve izah ettiğimiz meseleler çerçevesinde yaşanan sorunları bilimsel olarak ortaya koymak istedik. Bu amaçla tezimizde, öğrencilerin metnin tamamına vukufiyet düzeylerini ortaya koyan ölçütler kullanılmıştır. Ortaya konan BALTAŞ ÖLÇEĞİ⁷ ile öğretmen adaylarının kelime bilgilerinin ölçülmesi, metinlerin ana fikirlerini çözümlene düzeylerinin belirlenmesi ve metinlere uygun başlık yakıştırma düzeylerinin ortaya konması sağlanmıştır. Bunun yanında kelimeleri cümle içinde kullanma potansiyelleri de ölçülmüştür. Sonuç olarak

⁶Alev Sınar, "Edebi Eserlerin Sadeleştirilerek Yeniden Yayımları Üzerine Uygulamalı Bir Örnek: Nesl-i Ahîr", **Bilig**, Sayı 46: 133-152 (2008), s.133.

⁷**Bkz:** "Veri Toplama Süreci ve Yöntemi"

cinsiyetin anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı, sınıflar arasında fark olup olmadığı, yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün anlamlı bir farka yol açıp açmadığı, hâlihazırdaki akademik başarılarının bir anlam taşıyıp taşımadığı gözlenmiş ve belirlenmiştir. Yine bu çerçevede öğrencilerin lügat kullanma alışkanlıkları tespit edilmiş, bu durumun sonuçlara etkisi anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Yapılan çalışmadan çıkarılan sonuçların ve ortaya konan çözüm önerilerinin Türk Milli Eğitimi ve Türk Üniversiteleri açısından hayati önemi haiz olduğunu düşünmekteyiz. Sonuçlar tarafımızdan raporlanarak başta Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK olmak üzere devletimizin ve milletimizin ilgili kurumlarıyla paylaşılacaktır.

1. BÖLÜM

1.1. Problem

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal metinleri okuyup anlama başarısı, bu başarı üzerinde bugün daha az kullanılan eski kelimelerin etkisinin olup olmadığı, bunun yanında eski kelime sıkıntısı çekilmeyen metinlerin hangi düzeyde anlaşıldığı, araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Ayrıca okuduğunu anlama ve eski kelimeleri bilme fiilinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir farklılık meydana getirip getirmediği üzerinde durulmuştur.

1.2. Amaç

Bu araştırmada belirlenen genel amaç ve bu amaca ulaşmak için cevaplanan alt problemler aşağıda belirtildiği gibidir:

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal metinleri okuyup anlama başarıları ile metinlerde geçen eski kelimeleri bilme başarıları ne düzeydedir? Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal metinleri okuyup anlama düzeyleri ile metinlerde geçen eski kelimeleri bilme düzeyleri çeşitli değişkenler açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının okuduğunu anlama başarısı;

- ✓ cinsiyete ve sınıf farkına,
- ✓ yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türüne,
- ✓ öğretim türüne ve akademik başarı düzeyine

göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının metinlerde geçen eski kelimeleri bilme başarısı;

- ✓ cinsiyete ve sınıf farkına,
- ✓ yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türüne,
- ✓ öğretim türüne ve akademik başarı düzeyine

göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Öğretmen adaylarının, okuduğunu anlama ve kelime hazinelerinin zenginliği bakımından donanımlı olmaları beklenir. Ayrıca eski kelimelere âşinâlık ve bu kelimelerin doğru anlamlarını bilme konusunda da öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının başarılı olması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü öğretmenler hem öğrencileri için, hem de toplum için bir rehber konumundadırlar. Doğru bilgiyi aktaran ve doğru bilginin adresine doğru yönlendirmeler yapan bir rehber. Rehber ya da kılavuz, yanlış bilgi aktarımı yaparsa insanları yanılsa, doğru bilgi aktarımı yaparsa doğruya sevk ederler. Doğru bilgi aktarımı ise, bilginin kaynağını doğru anlamakla mümkündür. Bu düşünceye binaen öğretmen adaylarının okuduğunu anlama hususunda başarılı olmaları gerekir.

Bilim dünyasında bu konu ile ilişkilendirebileceğimiz araştırmalar çoğunlukla okuma alışkanlığı, okuduğunu anlama düzeyi ve okuma hataları gibi konular çevresinde yoğunlaşmakta ve bu da öğretmen ve öğretmen adaylarından çok ilk ve ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılmaktadır. Oysaki bu konularda öğretmen ve öğretmen adayları üzerinde de çalışmalar yapılmalıdır⁸.

Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmaların alandaki azlığı, bu konudaki bilimsel verilerin yeterli olmadığına işaret etmektedir. Çalışmamızın bu boşluğu bir nebze de olsa dolduracağı ve eğitim programı geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca benzer bir konuda çalışma yapmak isteyenlere de yol göstereceği ümit edilmektedir.

1.4. Varsayımlar

- a) Öğretmen adaylarının, çalışma sırasında okudukları metinlerin sorularına verdikleri cevaplar okuduğunu anlama becerilerini yansıtır.
- b) Öğretmen adaylarının, çalışma sırasında okudukları metinlerde geçen kelimelere ilişkin verdikleri cevaplar, kelimelerle ilgili bilgi düzeylerini yansıtır.
- c) Öğretmen adaylarının, çalışma sırasında okudukları metinlerde geçen kelimelere ilişkin verdikleri yanlış cevaplar farkındalık düzeylerini yansıtır.

---

⁸Ersoy Topuzkanamış, “Öğretmen Adaylarının Okuduğunu Anlama ve Okuma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri”, (Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, 2009), s.7.

- d) Öğretmen adayları, veri toplama araçlarındaki soruları içtenlikle cevaplamışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- a) Metin türleri açısından sosyal, eğitim ve düşünce konularını işleyen metinler ile,
b) Kuramsal çerçeve açısından ulaşılabilen kaynaklar ile,
c) Konu alanı olarak dil becerilerinden okuduğunu anlama ve bunun üzerinde eski kelimeleri bilmenin etkili olup olmadığı ile,
d) Veri kaynağı olarak Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünde 2012-2013 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 1., 2., 3. ve 4. sınıf içerisinde akademik başarı düzeylerine göre seçilen öğretmen adayları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Metin: Bireyi ve toplumu inceleyen bilim disiplinleri çerçevesinde, insanların ve toplumların bilim, sanat, kültür, ekonomi ve benzeri faaliyetleri yürütmek, kavramlar ve kurumlar üretmek için birbirleriyle iletişime ve etkileşime girmeleri sonucu ortaya koydukları yazılı metinlere sosyal metin denir.

Okuduğunu Anlama: Bir okuma parçasını, metnin amacına uygun biçimde anlamak, metin üzerinde soyut ve somut değerlendirmeler yapabilmek ve doğru sonuca ulaşmaktır.

Kelime Hazinesi: Kişinin belleğinde bulunan aktif ve pasif kelime sayısıdır.

Osmanlı Türkçesi: Türk dilinin içerisine Arapça, Farsça ve Batı kökenli dillerin söz varlıklarının dahil edilmesiyle oluşan ve karma diller ailesine mensup olan dildir.

Öğretmen Adayı: Eğitim fakültesinde öğrenim gören ve henüz eğitim süresini tamamlamayıp mezun olmamış öğrencidir.

2. KURAMSAL YAPI

2.1. Dil Nedir?

Dil, insanoglunun var olduğu ilk günden bugüne dek hayatın merkezinde yer alan en önemli olgulardan biri olmuştur. Bundan dolaydır ki dilin, günümüze değin birbirinden farklı onlarca tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bir kaçına göz atacak olursak;

Doğan Aksan, “Her Yönüyle Dil” isimli eserinde ünlü Yunan düşünürü Platon’un dili; “*kendi özel düşüncelerini sesin yardımıyla, özne ve yüklemeler aracıyla anlaşılabilir duruma getirmek*” şeklinde tanımladığından bahseder. Aynı eserde Aksan, ünlü dilbilimcilerinden olan Andre Martinet’in de dil tanımına yer verir ve dili; “*insanın kendi bilgi ve deneylerini, bir anlamsal kapsamı ve bir ses karşılığı olan birlikler, her toplumda bir başka biçimde açıkladığı bir bildirişme aracı*” olarak tanımladığını ifade eder. İlgili konunun işlendiği bölümün sonunda Aksan kendi dil tanımına yer verir ve dili; “*Dil, düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir*” şeklinde tanımlar⁹.

“Çağdaş Türk Dili” isimli eserinde Süer Eker dili şöyle tanımlamıştır; “*Dil, toplumsal yaşamın bir parçası olarak, sonsuz anlam boyutları taşıyan ve bunları ileten; fiziksel, ruh bilimsel, fizyolojik, zihinsel, toplumsal vb. pek çok olgularla kesişimleri bulunan bir dizgedir.*”¹⁰

Zeynep Korkmaz dili en basit tarifi ile “*dil, bir bildirim aracıdır*” şeklinde tanımlar¹¹. Bu sade, basit, açık ve net fakat bir o kadar da temel olan tanımında Sayın Korkmaz ile aynı fikri paylaşıyoruz. Zira insan sosyal bir varlıktır. Toplu yaşamının olmazsa olmaz şartı, iletişimi sağlayacak bir bildirim aracının olmasıdır. Şüphe kabul etmez bir gerçektir ki, en gelişmiş ve en etkili bildirim aracı, dildir.

Günay Karaağaç ise dili şöyle tarif etmiştir; “*Dil, insana, ait olduğu gerçek dünyadan ayrı ve onun kanunlarına bağlı olmayan yapay bir dünya kurma ve tabiata*

⁹Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil** (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995), s.55.

¹⁰Süer Eker, **Çağdaş Türk Dili** (Ankara: Grafiker Yayınları, 2002), s.3.

¹¹Zeynep Korkmaz, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar** (Cilt 1. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995), s.660.

tarihi katma imkânı veren, toplumsal uzlaşmalara dayalı bir saymacalar sistemi ve ses-anlam ilişkisi bütünüyle nedensiz olan, seslerden örülü ortak öğretilmeler toplamıdır."¹²

Yukarıdaki tanımları maddeler halinde özetleyecek olursak, dil;

1. Düşüncenin ses yardımı ile aktarılmasıdır.
2. İnsanın bilgi ve deneyimlerini aktardığı bir bildirim aracıdır.
3. Çok yönlü ve çok gelişmiş bir dizgedir.
4. Toplumsal yaşamın en önemli parçasıdır.
5. Fiziksel, ruh bilimsel, fizyolojik, zihinsel, toplumsal vb. pek çok olgularla kesişimleri bulunur.
6. Tabiata tarihi katma imkânı verir.
7. Toplumsal uzlaşmalara dayalı bir saymacalar sistemidir.

Dil, canlı ve manevi bir varlıktır. Fiziksel olarak bakıldığında ciğerlerden dışarı verilen havanın sese dönüşmesi gibi gözükse de, dil insanlar arasındaki güçlü bir anlaşma aracıdır. Tarihi, sosyal, kültürel ve edebi açıdan değerlendirecek olursak dilde, insanoğlunun ait olduğu toplum içindeki binlerce yıllık yaşayışının zaman süzgecinden geçerek sâfileşmiş anlam ve özünü bulabilmekteyiz. Çünkü dil, insanın iç dünyası ile dış dünyası arasındaki köprü konumundadır¹³. Dil, insanın doğumundan ölümüne kadar geçen zaman zarfı içerisinde, insana her alanda refakat eder. Bu sebeptendir ki dil ile insan arasında çok güçlü bir birliktelik söz konusudur. Dillerindeki ifade biçimlerine bakıldığında bir milletin asırlar boyunca yaşadığı bütün duygu, düşünce ve hayallerin o dile yansması, insan ile dil arasındaki bu güçlü birlikteliğin kanıtı sayılabilir. Bu anlamda dil bir milletin hayatının aynasıdır ve Ziya Gökalp'in de ifade ettiği gibi milli kültürün temelidir¹⁴.

Dil, varlıkların seslendirilmesi olarak da tanımlanmıştır. Bunu gerçekleştirirken dil, zaman içerisinde kendi bünyesinde oluşmuş tutarlı ve sağlam kurallar kullanır. Buna ek olarak dili sadece varlıkların seslendirilmesi olarak veya bir anlaşma aracı olarak nitelendiremeyiz. O aynı zamanda insanı kâinatla karşı karşıya getiren güçtür. İnsanın iç ve dış dünyası ile ilgili her türlü olgu ve kavram, bu

¹²Günay Karaağaç, "Dil Kullanımında Yanlış Tutumlar", *Türk Düşüncesi Dergisi*, 2: 58-63 (2013), s.58.

¹³Korkmaz, *age.*, s.660-661.

¹⁴Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1986), s.219.

karşılaşma esnasında açığa çıkar. İşte dil, bu açığa çıkışı sağlayan araçtır. Dil, geçmişini geleceğe taşır. Maddi ve manevi hayata dair her ne var ise, dil vasıtasıyla bir insanın dünyasından başka bir insanın dünyasına aktarılır. Dil, olmuş, bitmiş, belli bir kalıba dökülmüş ve son şeklini alarak donmuş bir varlık değildir. O, tarihsel süreç içerisinde sürekli kendini yenileyerek ve geliştirerek varlığını devam ettirmiştir¹⁵.

Dilin temelde bir iletişim aracı olduğundan bahsetmiştik. Bu iletişimin gerçekleşebilmesi için üç ögeye ihtiyaç duyulur. Bunlar; alıcı, verici ve iletidir. İletişimin sağlanabilmesi için, verici konumundaki kişinin alıcıya iletisini ulaştırması gerekir. Bu ileti ulaştırma işi çeşitli yollarla sağlanabilir. Müzik, dans, resim, duman gibi çeşitli envanterler birer iletişim aracı olarak kullanılabilir. Fakat bunların hiçbiri dilin sunduğu sınırsız olanakları sağlayamaz. Tabi burada kastedilen dil konuşma organı olan dil değil, anlaşma aracı olan insan dilidir¹⁶.

Dil büyük bir hazinedir. Çünkü o, insanlığın asırlardır edindiği ve denediği gerçekleri bünyesinde muhafaza eder. Mehmet Kaplan'ın anlatımı ile güvercin, nasıl hava ile güvercin vücudunun harikulade muvazenesinin ifadesi ise, dil de insanoğlunun olaylarla münasebetinin harikulade muvazeneli bir ifadesidir¹⁷. İnsan, bir şeyi anlatmak için konuşur. Bu bağlamda asıl önemli olan dilin kendisi değil, dil vasıtası ile anlatılan şeydir. Buradan hareketle, dilin bir vasıttan başka bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Mehmet Kaplan, vasıta olmanın dili küçültmeyeceğini ifade eder ve aksine “*dilin şanı, şerefi vasıta oluşundadır*” der. Çünkü vasıta olmadan insan bir şey yapamaz¹⁸.

Dillerin, milletlerin en kıymetli ve en tılsımlı hazineleri olduğunu dile getirenlerden biri de Nihad Sami Banarlı'dır. O, dillerin birer hazine oluşunu şu cümleleri ile dile getirir; “*Dillerin bir ses güzelliği ile dalgalanıp bir duyurma, anlatma ve inandırma gücüne ulaşmaları kısa zamanda olmamıştır. Çünkü yeryüzünde diller kadar millet fertlerini birbirine bağlayan, onlara birbirini sevip anlamakta, hele sevgilerini dile getirmekte aziz yardımcı olan başka kuvvet mevcut değildir. Dillerin bir musiki kudreti kazanması, kelimelerin birer nağme güzelliği alması kısa zamanda olmamıştır. Denilebilir ki dil ve edebiyat sanatı, bu güzel*

---

¹⁵K. Yavuz, K. Yetiş, N. Birinci, **Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri** (İstanbul: Beşir Kitapevi, 2007), s.14.

¹⁶Hülya Plancı (Ed.), **Sözlü ve Yazılı Anlatım** (Eskişehir: Anadolu Üniv. Yayınları, 1998), s.41.

¹⁷Kaplan, **age.**, s.161.

¹⁸Kaplan, **age.**, s.179.

neticeye varmak için, sanat ve edebiyat tarihinin daha ilk anlarından başlayarak sözü sesle birleştirmeye çalışmıştır."¹⁹

Dilin işlevini daha iyi anlatabilmek adına Prof. Dr. Rıza Filizok'un cümlelerini olduğu gibi burada aktarmak istiyorum. Şöyle ki; "*Dil üzerine düşünür ve dili bir düşünce odağı gibi kabul ederseniz, dilin düşünce hayatınızı zenginleştireceğini göreceksiniz. Dil düşüncenin evidir; binlerce yıllık insan zekâsı kelimelerde, deyimlerde, ifade kalıplarında gizlidir. İnsanlık tarafından bilgilerimizi depolamak için kullanılan ilk araç dil olmuştur. Bugün aynı işi daha sistemli yapması için bilgisayarları yarattık. Buna rağmen, günümüz için söylüyorum, dile yüklenmiş bilgi, bilgisayarımıza yüklenmiş bilgiden fazladır. Dil, bilgisayardan fazla olarak bilgilerin sadece yüklendiği yer değildir. Aynı zamanda bilginin üretim alanıdır.*"²⁰ Dile yüklenen bilginin muazzamlığı, günümüz bilgisayarlarına yüklenen bilgiyi geride bırakıyorsa ve bununla da kalmayıp bilginin üretim alanı olma işlevini yerine getiriyorsa, yeryüzündeki en kıymetli hazinenin dil olduğunu ifade eden düşünürler, tezlerinde haklı görünüyorlar.

Dilin kendine has birtakım özellikleri vardır. Bu özellikleri Süer Eker şu şekilde maddelendirmiştir;

1. *Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir iletişim aracıdır.*
2. *Her dil, ait olduğu toplumun gereksinimlerine cevap verebilecek yeterliliktedir.*
3. *Dil, toplumsal ve kültürel bir kurumdur, uygarlıkla yakından ilişkilidir.*
4. *Dil, sahip olduğu kurallar ve yasalar bütünü içinde canlılığını sürdüren bir varlıktır.*
5. *Dil, yalnızca kendi yasalarına bağlı bir dizgedir*²¹.

Dil ve insan birbirinden ayrı düşünülemez. Dil varsa insan vardır, insan varsa dil vardır. Bir dilin biçim ve anlam yapısı, o dili kullanan toplumun kimliğini yansıtır. Buna binaen, kişinin dili kullanım biçimi de, o kişinin kimliğini ortaya koyar. Bireysel ve toplumsal sıkıntılar, o toplumun dillerine de yansır ve bunun sonucunda iletişimi ve bilgi akışını engelleyici yanlış dil tutumları ortaya çıkar. İşte bu toplumsal ve ruhsal sıkıntıların dil kullanımına yaptıkları bu kötü etkiye, yanlış

¹⁹Nihad Sami Banarlı, **Türkçenin Sırları** (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2012), s.16-17.

²⁰ Rıza Filizok, "Türkçenin Doğru Kullanımı", <http://www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=182> [27 Mart 2013]

²¹Eker, **age.**, s.5-6-8-9.

kullanım veya dilde kirlenme gibi adlar verilir²². Türkçenin son yıllarda başına gelen talihsiz hadise tam da budur. Bireysel ve toplumsal sıkıntıların dile yansımaları sonucu Türkçe oldukça kirlenmiş ve dede ile torun, hatta baba ile oğul arasında dahi iletişim sorunu baş göstermiştir.

Dilin, bir toplumdaki bireyler arasındaki anlaşmayı sağlayan bir araç olduğunu ifade etmiştik. Bu aracın temel yapıtaşları, belli ses birleşimleri ve kelimelerdir. Her dil kendi ses birleşimlerine, kendi kelimelerine sahiptir. Örneğin ekmek, at, su gibi ses birleşimleri Türkçe konuşanlar için bir anlam ifade ederlerken, bread, horse, water gibi kelimeler de İngilizce konuşanlar için bir anlama sahiptirler. Nasıl ki her insan sahip oldukları özellikler açısından birbirinden farklı ise, toplumlar da birbirlerinden farklıdır. Dolayısıyla her toplumun kendine has kavramları vardır ve bu kavramlar dilden dile değişiklik arz eder. Fransızca *pain*, İngilizce *bread*, Almanca *brot*, Farsça *nan* hep “ekmek” anlamına geldiği halde, bu dilleri konuşan ulusların zihinlerinde ekmek, birbirinden farklı kavramlar olarak belirir²³.

Dil, insan yaşantısının dışı vurumudur. Eğer bir şey insan yaşantısının dışında kalıyorsa, insanın duygu ve düşünce dünyasına girmemişse, dil onu temsil edemez. Belirli bir manayı ifade etmek için kullanılan kelimeler, zaman içerisinde kullanıla kullanıla bir düşünce biçimine dönüşürler. Bu durum, her bir kelimenin bir manayı iletmekten öte bir düşünceyi iletmediği yargısına varmamıza sebep oluyor. Örnek verecek olursak muhatabınıza “orman” dediğinizde, kişi “orman” kelimesinin çağrıştırdığı düşünce dünyasında gezecek, kelimenin kendisini fark etmeyecektir. Çünkü hayatın içindeki olayların ve iletişim içindeki bireylerin düşünme içeriklerinin yüklediği anlamı, bir kelimeye yüklemek oldukça zordur. Kelimelerin düşünce ile yüklenmesi ise, onlarca yıllık bir birikimi gerekli kılar²⁴.

Kelimeler bahsi ile ilgili olarak Necmettin Hacıeminoğlu'nun şu cümlelerine yer vermenin isabet olacağı kanaatindeyiz. Şöyle ki; “*Dil, ilmin ve kültürün temelini teşkil eder. İnsanın bilgi, kültür ve düşüncesinin hududu bildiği kelimelerin sayısı ile çizilmiştir. Yazma, konuşma ve anlama kabiliyeti için de aynı ölçüyü kullanabiliriz. Çünkü her şey ilim, sanat kültür ve düşünce dilin kelime ve kavramlarındadır. Öyleyse bilgili, kültürlü ve düşünme kabiliyeti gelişmiş insan, dil ufku geniş, kelime*

---

²²Karaağaç, **age.**, s.58.

²³Aksan, **age.**, s.51.

²⁴Yılmaz Özakpınar, **İnsan Düşüncesinin Boyutları** (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2002), s.146.

ve mefhum hazinesi zengin insan demektir. O, çok mefhumları tanıyor, anlam inceliklerini kavlıyor demektir.”²⁵ Zengin kelime bilgisine sahip olmanın ehemmiyetinin anlatıldığı bu paragraftan anlıyoruz ki, dilin etkili ve verimli kullanılması ile kelimeler arasında güçlü bir bağ vardır.

Dil, insanlık tarihi ile özdeşleşmiştir. Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde insanoğlu nasıl bir değişme ve gelişme kaydetmişse, dil de beraberinde bu değişme ve gelişmelere ayak uydurmuştur. Dil, toplumların harcı hükmündedir. Çünkü toplumlar dil vasıtası ile bir arada dururlar. Toplumların düşünce dünyası dil ile dışarıya yansıtılır. Aynı zamanda dil, tarih taşıyıcılığı da yapar. Bu sebeptendir ki bir milleti tarih sahnesinden silmenin yolu, o milletin dilini ortadan kaldırmaktan geçer. Nihat Örs, bu olaya şu anlatımıyla açıklık getirir; “*Kırgızların ünlü romancısı Cengiz Aytmatov, ‘Gün Uzar Yüzyıl Olur’ romanında mankurtlaştırma hareketinden bahseder. Mankurtlaştırmak, sömürgecilerin yetişme çağındaki çocukların kafalarını yaş deri ile sarıp kurutarak, bu çocukların kafalarının büyümesini önlemek için kullanılan bir yoldur. Böylece yeni fikirler ortaya koyamayan ve sömürgecilere karşı çıkamayan bir topluluk oluşacaktır. Mankurdun bildiği tek şey, efendisinden aldığı emir ve talimatlardır. Dil yeteneği elinden alınmış toplumlar, mankurtlaşmış toplumlardır.*”²⁶ Nitekim tarih göstermiştir ki, bir milletin kurmuş olduğu devlet yıkılabilir, vatanında sürgün edilebilir, fakat dili yaşıyorsa o millet hala ayaktadır. Çünkü dil, fertlerin milli hafızası hükmündedir.

Dil, milletten ve o milletin tarihi geçmişinden ayrı bir varlıkmiş gibi düşünülemez. Aksi halde milletlerin dilleri üzerinde söz sahibi olmak oldukça zorlaşır. Bir milletin mensubu olan bir ferdin, kendi dilini her şeyden çok sevmesi ve onun milli geçmişini içselleştirmesi beklenir. Mesela bir Türkün Türkçeyi sevmesi ve anlatması için öncelikle kendi milletini ve atalarının tarih boyunca yarattığı her türlü milli eseri sevmesi ve benimsemesi gerekir. Dilleri dil yapanlar üniversite hocaları değil, dil konusunda meşhur olmuş dilciler değil, bizzat milletlerin kendileridir. Her dilde mutlaka milli olması gereken ilk temel unsur, o dilin sesidir. Milletler, kendi dilleriyle birlikte yabancı dillerden aldıkları kelimeleri de kendi dillerinin ses rengi ile boyarlarsa, o kelimeleri millileştirmiş olurlar. Örnek verecek olursak biz

---

²⁵Necmettin Hacıeminoğlu, **Türkçenin Karanlık Günleri** (İstanbul: İrfan Yayınları, 1975), s.60.

²⁶ Nihat Örs, “Dil ve İdeoloji”, <http://blog.milliyet.com.tr/dil-ve-ideoloji/Blog/?BlogNo=273769> [30 Nisan 2013]

Farsçadaki “câmeşûy” kelimesini almış, “çamaşır” yapmışız. “Gûşe” kelimesini almış, “köşe” yapmışız. “Şuban” kelimesini almış, buna “çoban” demişiz. “Çeharşen-bîh”e “Çarşamba”, “Pencşen-bîh”e “Perşembe” demişiz. Yani bu Farsça kelimeleri kendi dilimizin ses rengi ile boyamış ve millileştirmişiz²⁷.

İnsan, bir dil üzere programlanmış olarak doğmaz. Bununla birlikte o, dil öğrenme yetisi ile donatılarak belli bir dilin konuşulduğu ortamda doğar. İnsan dili öğrenir, konuşur, öğretir, dil ile bir ömür geçirir ve dili geride bırakarak hayata veda eder. Yani birey ölümlü, fakat dil sürekli. Süreklilik mucizesi gösteren dil sayesinde biz yüzlerce yıl öncesi ile buluşur ve sohbet ederken, yüzlerce yıl sonrasına da miras bırakırız. Yani dil, her neslin duygu dünyasını sonraki nesillere aktarır. Geçmişle geleceği birbirine bağlayıcı işlevinin yanı sıra dil, kâinattaki varlıkların adlandırılmasında da tek yetkilidir. Biz, nesnelere adları ile bilir ve bu adlandırdığımız nesnelere hayatumuzu devam ettiririz. Çiçeğin çiçek olabilmesi için, ona “çiçek” dememiz gerekir. Çiçeğe “kuş” dersanız, çiçeği anlatmış olabilir misiniz? İşte dil vasıtasıyla yaptığımız bu adlandırmalar, insan hayatının merkezine yerleşmiştir ve adeta hayata yön verici niteliktedir²⁸.

Dil konusunda insanların algısında yanlış yargı uyandıran bir nokta vardır. İnsanların çoğu dili lisan, lisanı da dil sanmaktadır. Oysa dil ile lisan birbirinden farklı mefhumlardır. Dil, bir dizi işaretler sistemidir. Bu işaretler harflerden, kelimelerden ve cümlelerden oluşabileceği gibi, havyanlar arasında iletişimi sağlayan sesler de bu işaret sisteminin içinde yer alır. Yani hayvanlar arasındaki işaret sistemi de bir dildir lakin bir lisan değildir. Lisanın, bir gramere ve bir lügate sahip olması gerekirken, dilde böyle bir şart aranmaz. Örneğin kuşların dilinin grameri ve lügati yoktur²⁹. Nasıl ki türlü yemeği yapmak için patlıcan, soğan, patates tek başına “tүrlü”yü ifade etmiyorsa, kelimeler de tek başlarına lisan demek değildir. Binlerce Moğolca kelime öğrenen birisi, o kelimeleri anlamlı bir şekilde birbirine bağlayamadıktan sonra Moğolca biliyor kabul edilir mi? Demek ki kelimeler, lisan yemeğini oluşturan ayrı ayrı malzemeler hükmündedir³⁰.

²⁷Banarlı, **age.**, s.28-238-286-287.

²⁸Yavuz, Yetiş, Birinci, **age.**, s.17.

²⁹Peyami Safa, **Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca** (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990), s.70-71.

³⁰Safa, **age.**, s.136.

Dil kavramı yukarıdaki anlatımlar ışığında ele alındığı takdirde okuma, yazma ve anlama problemlerinin çözümlenmemesi olası değildir. Çünkü bu konulardaki problemlerin temelinde, dildeki eksiklikler ve yanlışlıklar yatmaktadır.

2.2. Dil – Kültür İlişkisi

Bilim adamları, kültür kavramını tüm toplumsal grupları düzenleyen organik kuralları, düşünsel eğilimleri ve sanatları, gelenek, görenek, inanç ve adetleri, aletler ve tüketim maddelerini, ahlaksal kuralları, insanların gerçekleştirdiği yetenek ve alışkanlıkları içine alan bütünsel bir olgu olarak tanımlarlar. Bu çerçevede, insanlar, kültürün değişik durumlarıyla, özellikleriyle sık sık karşı karşıya kalırlar: sanat etkinlikleri, yemek kültürü, dünya kültür mirası, dans kültürü, kostüm-giysi kültürü, doğu kültürü, kültürlü insan gibi. Bu kısa adlandırmalardan kültürün insanların hayatında hem maddi hem manevi öğeleri barındırdığını, hem geçmişten gelen hem günümüzde oluşan birikimleri içerdiğini, kısacası hayatımıza biçim ve anlam veren her şey olabileceğini düşünmemiz gerekiyor³¹. Yalın olarak ise kültür kelimesi insanın eli, gözü, kulağı, bilgisi altında yetiştirme, geliştirme, düzenleme, bilgilendirme, görgülendirme, eksiklerini tamamlama anlamına gelmektedir³².

Kültür kavramı, gerek toplumumuz gerekse kitle iletişim araçlarımız tarafından maalesef oldukça dar bir anlamda kullanılmaktadır. Bu kullanım şeklinin daha çok güzel sanatlarla ilgili uygulamalar çerçevesinde şekillendiğini görmekteyiz. Bir resim sergisi, bir tiyatro gösterisi, bir konser, bir sinema etkinliği ve yöresel festivaller gibi etkinlikler, genel kültür kavramıyla eşleştirilmekte ve ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak; resim ve heykel gibi sanatların sergilendiği, konferansların düzenlendiği, konserlerin icra edildiği yerlere de “Kültür Merkezi” adı verilmektedir. Avrupa dillerinde “Auditorium” yani Türkçe karşılığı “kulağa hitap eden mekân” anlamına gelen yerler için ülkemizde “Kültür Merkezi” isminin kullanılması, kültür kelimesinin dar anlamlar içerisine hapsedildiğini göstermektedir³³.

³¹Bahadır Gülmez (Ed.), **Kültür Tarihi** (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), s.3.

³²Eşref Deniz, “Kültür, Doğa Sevgisi ve İnsan Evrimi Arasındaki İlişkilere Biyolojik Bakış”, **Ankara Tıp Mecmuası**, 47: 55-64 (1994), s.55.

³³Güracan Ültanır, “Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı”, **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 23/3: 291-309(2003), s.292.

İnsanın ortaya koyduğu, içinde insanın varolduğu tüm gerçeklik, “kültür” kelimesi ile tarif edilmektedir. Yani “kültür” deyimiyle insan dünyasını taşıyan, insan varlığının görüldüğü her şey anlaşılmalıdır. Bununla birlikte, bir toplum hakkında bilgi edinmek, o toplumun kullandığı dili bilmekle mümkündür. Çünkü toplumun ürettiği her türlü değer, mutlaka diline yansır. Bu yargı, beraberinde bizi şu sonuca ulaştırmaktadır: Bir toplumun, tarihteki herhangi bir döneminin kültürel ve toplumsal dinamikleri aydınlatılmak istendiğinde, o dönemin yazılı metinlerini incelemek yeterli olacaktır. Mesela Göktürk Yazıtları incelenerek, o dönemin Türk kültürü hakkında bilgi edinmek mümkündür. Yine Kalevala Destanı incelenerek Fin, Ramaya Destanı incelenerek Hint, Şehname incelenerek dönemin İran kültürü hakkında bilgi edinilebilir. Yani toplumların yaşam biçimleri, dillerinden öğrenilebilir. Türklerin göçebe yaşadıkları dönemde kullandıkları dilde tarımla ilgili kelime yok denecek kadar az iken, yerleşik bir yaşama geçtiklerinde dillerinde tarımla ilgili kelimeler daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Bu, kültürün dil üzerindeki etkisine bir örnektir³⁴.

Dil ile kültür birbiriyle yakından ilişkili iki kavramdır. Dilin yaşaması kültüre, kültürün gelişmesi de dile bağlıdır. Dil ve kültür, bir elmanın birbirini tamamlayan iki yarısı gibidir. Kültürün zenginliği ile dilin zenginliği doğru orantıda seyrederek. Zengin bir dil, zengin bir kültürün habercisi; zengin bir kültür de zengin bir dilin mirasçısıdır. Kültür, dil için inanılmaz bir kaynak; dil de kültür için vazgeçilmez bir araçtır³⁵.

Kültür denilince akla gelen ilk şey “dil”dir. Nasıl ki bir binanın tuğlalarını birbirine tutturmanın sihirli karışımının adı harç ise, millet adı verilen sosyal varlığı birleştiren sihirli karışımın adı da “dil”dir. Dil, millet içindeki fertler arasında duygu ve düşünce akımı meydana getirir. Toplum içinde daha sağlam bir birliğin kurulması için, toplumun duygu ve düşüncelerinin dil vasıtası ile yazıya geçirilmesi gerekir. Çünkü yazı sayesinde duygu ve düşünceler, hem zamandan hem de mekândan âzâde olurlar³⁶. Dil kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dil ile ifade ettiği sözlü ve yazılı her şey, kültür kavramı dâhilindedir. Yaşamı boyunca evde, sokakta, tarlada,

---

³⁴Plancı, *age.*, s.47.

³⁵Ali Göçer, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Kültür-Dil İlişisine Yönelik Metaforik Algıları”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 8/9: 253-263 (2013), s. 255.

³⁶Kaplan, *age.*, s.28.

çarşıda, pazarda konuşan halk, farkında olmadan dil tarlasını eker ve oradan kültür biçer. Kullanılan her kelime, o kültürün bir ürünüdür³⁷.

Her millet, dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur ve şekillendirir. Bu esnada dil, bir akarsu misali geçtiği her topraktan bir numune alır. Medeni milletlerin konuşma ve yazı dili, münasebet içerisine girdikleri başka medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili, o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihi özetler niteliktedir³⁸. Mesela Türkler, İslam medeniyeti çerçevesine dâhil olduktan sonra, bu medeniyeti öğrendikleri kavimlerden Farsça ve Arapça binlerce kelime ve deyim almışlardır. Anadolu'ya geldiklerinde ise birlikte yaşadıkları gayri müslim toplumlardan binlerce kelime ve deyim alıp Türkçeye katmışlardır. 19. yüzyıldan sonra da Batı medeniyeti ile sıkı bir münasebet içerisine girilmiş ve bunun neticesinde Türkçeye Batı dillerinden de binlerce kelime girmiştir³⁹. Burada, farklı kültürlerin ve farklı dillerin kaynaşması ve birbirlerini etkilemeleri söz konusudur. Bunun neticesinde İslamlaşan ve daha sonra Batılılaşan Türkler ortaya çıkmıştır. İslamlaşan Türkler Arap ve Fars diline, Batılılaşan Türkler ise İngiliz ve Fransız diline meylenmişlerdir. Hangi dile meylenmişse onun kültürü, hangi kültüre meylenmişse de onun dili rağbet görmüştür. Buradan da anlaşılacağı gibi kültür ve dil birliktedir, ayrılmaz bir bütündür.

Nesilden nesile kültür aktarımı dil sayesinde yapılmaktadır. Toplumun genç kuşaklarına kendi milletinin bilim, düşünce, sanat ve edebiyat alanlarında önem arz eden değerlerini tanıtmaya, bu değerleri sevdirmeye, yaşatmaya ve gelecek nesillere aktarmaya imkânını sunan başlıca araç, dildir. Günümüzde kültür aktarımı örgün eğitim kurumları sayesinde yapılmaktadır. Okullardaki kültür aktarımının niteliği nispetinde gelecek adına ümitvar olabiliriz. Eğer okullar, üzerlerine düşen bu vazifeyi layıkıyla yerine getirmezlerse, yetişen nesiller köksüz, idealsiz ve her bakımdan cılız olurlar. Kültür aktarımının layıkıyla yerine getirilmesi ise, iyi bir dil bilinci ile mümkündür⁴⁰.

Bir devletin varlığından söz edebilmek için o devleti oluşturan bir milletin olması gerekir. Bir milletin varlığından söz edebilmek için de bir kültürün olması gerekir. Milletler, devlet varlıklarını devam ettirebilmeleri ve sürekli gelişerek çağa

---

³⁷Kaplan, **age.**, s.186.

³⁸Kaplan, **age.**, s.187.

³⁹Kaplan, **age.**, s.150.

⁴⁰Hacıeminoğlu, **age.**, s.72.

ayak uydurabilmeleri için kültürlerine azami ölçüde değer vermelidirler. Bunun için de her millet kendi kültürü üzerine eğilmeli, onu beslemeli ve geliştirmelidir⁴¹. Bunun ilk ve en önemli basamağı, dil üzerine yoğunlaşmaktır. Çünkü fertlerin millet halinde bir araya gelmeleri ve bir kültür oluşturmaları için gerekli olan bütün anâsır, milli dilin içinde yer almaktadır. Milli dil kendi bünyesinde bir tarih birliği, duygu birliği, amaç birliği ve ruh birliği barındırmaktadır. Bu sebeptendir ki bir milletin tarih içinde devam etmesi, yaşayabilmesi ve kendini geliştirebilmesi, dilinin varlığını, bütünlüğünü ve canlılığını korumasına bağlıdır⁴².

Özetle; dilsiz kültürden, kültürsüz dilden söz etmek mümkün değildir. *Her dil, ait olduğu toplumun dünyaya bakışını yansıtır. Her sözlük bir ulusal kültürü dile getirir, her ulusal kültür bir sözlükle biçimlenir*⁴³. Kendi kültürünün oluşturduğu yazılı eserleri okumak, anlamak ve gelecek nesillere aktarmak, o kültüre mensup her bireyin aslı vazifesidir. Bu konuda işin büyük çoğunluğu ise, öğretmenlere düşmektedir.

2.3. Dil – Düşünce İlişkisi

Düşünme, yeryüzünde sadece insanoğluna bahşedilmiş olan üstün bir meziyettir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özellik düşünmedir. Günlük yaşantımızın merkezinde düşünme fiili vardır. Düşüncelerimizin dışa aktarımını dil vasıtası ile yapmaktayız. Buradan hareketle dilin, düşünceleri dışarı aktarma aracı olduğunu söyleyebiliriz. Düşünme; çıkarımlar yapma, kavramlar ve önermeler arasında bağlantılar kurma olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre dil, düşüncenin önemli bir aracıdır. Buna mukabil dili yalnızca düşüncenin aracı olarak değil, tersine, düşünceyi oluşturan bir etkinlik olarak gören düşünürler de vardır. Dil ve düşünce her durumda birbirini etkiler ve sürekli olarak birbirlerinde yeni oluşumlara sebep olurlar. Dilin geliştirilmediği durumlarda, düşüncenin durması kaçınılmazdır⁴⁴.

Hacıeminoğlu dil ile düşünce arasında sıkı bir bağlantı kurarak, dile düşünce ekseninde birtakım tanımlamalar getirmiştir. Bu tanımlamalar şöyledir;

“Her şeyi dile getiren dildir. Çünkü dil, düşüncenin aletidir.”

---

⁴¹Korkmaz, **age.**, s.670.

⁴²Hacıeminoğlu, **age.**, s.15.

⁴³Eker, **age.**, s.11.

⁴⁴Eker, **age.**, s.11.

“Çünkü dil, düşüncenin anasıdır.”

“Çünkü dil, düşüncenin evidir.”

“Hatta dil, düşüncenin kendisidir.”

“Hâsılı dil, her türlü zihnî ve ruhî tezahürlerin kelimeler halinde billurlaşmasıdır.”⁴⁵

Özakupınar ise, dilin düşünce ve duygulardan ayrı bir varlığının mümkün olmadığını dile getirmiştir. Ona göre dil, düşünce ve duyguları sembolik bir sistemle temsil ve ifade eden bir araçtır. Bu bakımdan dil ile düşünce arasındaki öncelik sırası, düşünce ve duygulardadır. Duygu ve düşüncelerin önemi ölçüsünde dil de önemlidir. Duygu ve düşünceler bir öneme sahip değiller ise, dilin önemli olduğundan da söz edilemez. Bir dil ortamının içinde düşünerek ve duygulanarak büyüyen bir kimse için o dil, düşünmenin ve duygulanmanın bir aracıdır. Bunun içindir ki bir insanın anadili, o insanın zihniyetini ve duygulanma biçimini belirler. Bir başka deyişle, dilin yapısı, duygu ve düşüncelerin yapısını yansıtır. Bu açıdan bakıldığında ise dil ile düşünce arasındaki öncelik sırası dildedir, düşünce ve duygular dilden bağımsız olarak geliştirilemez⁴⁶.

Kişinin dil kabiliyeti birçok bakımdan olgunluk kazanmamış, güçsüz ve eksik kalmışsa, o kişinin iç dünyasındaki çoğu değer dışavurum olanağından yoksun kalmış demektir. Bu bakımdan dil zenginliği ve dili kullanım kabiliyeti, dil-düşünce bağlantısı açısından oldukça büyük bir kıymet arz etmektedir. Dil ne kadar etkili kullanılırsa, yaratıcı düşüncenin filizlenme olasılığı kuvvetlenir. Çünkü dilin mükemmellik standardını yakalayamadığı sözlü ve yazılı iletişim alanlarında, yaratıcı düşünceden bahsetmek oldukça zordur⁴⁷.

Ünlü düşünür Descartes, “*düşünüyorum, öyleyse varım*” diyerek, düşünmenin bir varoluş göstergesi olduğunu vurgulamıştır. Hakikaten de varlığımız, düşüncelerimizin kuşatması altındadır. Düşünme varsa, insan için hayat vardır. Hayat emareleri son bulmuş bir insanın düşünmesi mümkün değildir. Aynı şekilde, herhangi bir bedenî özre sahip değilse, insanın konuşmaması için ölmüş olması gerekir. Çünkü konuşma, bir yaşam belirtisidir. Yani düşünme ve konuşma, varoluşu

---

⁴⁵Hacıeminoğlu, **age.**, s.14.

⁴⁶Özakupınar, **age.**, s.139.

⁴⁷Eker, **age.**, s.12.

belgeler niteliktedir. Buradan hareketle her iki eylemin de aynı şey olduğunu dile getirenlerin haklı olduğunu söylemek mümkündür.

Filizok'a göre, bir insanın bildiği kelime sayısı düşünce zenginliği doğru orantılıdır. Yani ne kadar fazla kelime biliyorsak, düşünce alanımız da o ölçüde geniştir. Doğru düşünmenin mümkünâtı, dil üzerinde derin bir düşünce geliştirmeye bağlıdır. İnsanlar nesnelere vasıtasıyla değil, kelimeler vasıtasıyla düşünürler. Çünkü nesnelere, kelimeler vasıtasıyla isimlendirilmiştir. Bir nesnenin ismi söylendiğinde aklımıza o nesnenin şekli gelir. Bu durum, dil ve düşünce ayrılmazlığının delili niteliğindedir⁴⁸.

Düşüncelerin varlık kazanabilmesi için kelimelere ihtiyacı vardır. Soyut düşüncelerin ve karmaşık duyguların tarifi, kelimeler vasıtası ile mümkün olabilmektedir. Boş bir beyin ile düşünme fiili gerçekleştirilemez. Bu sebeple dilsiz her zihin boşluktur. Dil ve düşünme, et ve tırnak gibidir, birbirinden ayrılması mümkün değildir. Aslında düşünme, kişinin kendisiyle sohbet etmesidir. Kişinin kendisiyle de olsa sohbet edebilmesi için, mutlak surette bir dile ihtiyacı vardır. Dil, kişinin kendi düşünce dünyasına yolculuk yaptığı bir araçtır.

Dil, bilimin ve kültürün temelini oluşturmaktadır. İnsanın bilgi, kültür ve düşünme kabiliyetinin sınırı, sahip olduğu kelime hazinesi ile çizilmiştir. Duygu, düşünce, bilim ve kültür, dilin kelime ve mefhumlarında billurlaşmış ve kalıplaşmıştır. Onlarla ifade edilir, onlarla canlanır ve yayılır. *Bir insanın kelime ve mefhum bilgisi sifira indirildiği zaman, onda artık hiçbir zihni faaliyet görülmez ve hayvani bir hayat başlar. Aksine, kelime ve mefhum hazinesi zengin kimse, geniş ve derin düşünen kimsedir*⁴⁹.

Dil ve düşünce üzerinde mesai harcayanlar, “*dil mi düşünceyi doğurmuştur, düşünce mi dili ?*” sorusunu birçok zaman kendilerine sormuşlardır. Fakat bu sorunun yanıtlanması hayli güçtür ve çoğu zaman kısır tartışmalara sebep olmuştur. Kesin olan bir şey vardır, o da bu iki eylemin birbirini etkilediğidir. Düşüncenin var oluşu dille, dilin var oluşu da düşünceyle mümkündür. Onların her ikisi de, aynı temel kapasitenin farklı belirtileridir⁵⁰.

---

⁴⁸Filizok, **age.**,s.2.

⁴⁹Hacıeminoğlu, **age.**, s.14.

⁵⁰Plancı, **age.**, s.45.

Okuma, yazma ve anlama fiilleri de düşünce ile şekillenen süreçleri içermektedir. Düşünce dünyası gelişmiş birey, yazın hayatında başarı sağlar ve okuduğunu anlama konusundaki sıkıntılarını minimum düzeye indirir. Bu da öncelikle kelime hazinesinin zenginliğiyle mümkündür. Ne kadar çok kelime kazanılmışsa, düşünce dünyası da o kadar gelişmiş olacaktır. Dilin etkili ve verimli kullanılması ile geliştirilmesi ancak böyle mümkündür.

2.4. Dilde Sadeleşme Çalışmaları

Dil, bir toplumun kendine özgü kültürel yapısının temelini oluşturan en önemli öğelerden biridir. Kendi dili yoksa, bir toplumun varlığından da söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla dil, toplulukları oluşturan ve o toplulukların varlıklarının devamlılığını sağlayan en önemli öge olma özelliğine sahiptir. Bir milletin öz benliğini dışa vuran, duygu ve düşünce yapısını ifşa eden, toplum ruhunu yansıtan ve dünya üzerindeki bütün toplulukları birbirinden ayıran en önemli unsur, hiç şüphesiz ki dildir. Bu yönüyle hayati bir önem arz etmektedir ve geçmişte olduğu gibi günümüzde de ziyadesiyle önemlidir, gelecekte de bu önemini sürdürecektir.

Dil, belli şartlar altında sürekli bir değişme ve gelişme göstermektedir. Türk dili de çağlar boyunca bu değişme ve gelişmeden nasibini almıştır. Bu değişmelerin iki şekilde gelişme kaydettiği görülmektedir: Birincisi, dilin gramerine ve kullanım biçimine bağlı olarak ortaya çıkan değişmelerdir ki, dilin kendi yapısı içinde zamana bağlı olarak değişmesi oldukça tabii bir olaydır. Canlı bir varlık olan dil, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek için zaman içerisinde değişebilir. Elbette ki bu değişme ve gelişmeler, dilin kendi kuralları dâhilinde gerçekleşmelidir. Bu açıdan bakıldığında dil, hareketli bir yapıya sahiptir. İkincisi, dışa bağlı etkilerle meydana gelen değişmelerdir. Fakat dışa bağlı etkilerle meydana gelen değişmeler, dilin gramerine ve kullanım biçimine aykırı bir takım gelişmelere sebep olarak dili doğal çerçevesinden çıkarmaktadır. Bu nedendir ki dilin dış etkilerden korunması neredeyse bütün dönemlerde gündemde olmuş ve dil konusunu sürekli olarak diri tutmuştur. Dilin korunması ve günün bilimsel ve edebi ihtiyaçlarına cevap

verebilecek tarzda bir ifade gücüne sahip olması için yapılan çalışmalar dünden bugüne süregelmiştir⁵¹.

Toplumlar, tarih boyunca birbirleriyle girdikleri mücadeleler neticesinde hem kültürel açıdan hem de dil açısından, kasıtlı veya kasıtsız bir şekilde birbirlerini etkilemişlerdir. Bu durumun doğal sonucu olarak Türk milleti de münasebet kurduğu milletlerin kültüründen ve dilinden kendi kültürüne ve diline bir şeyler almış, kendi dilinden ve kültüründen de bahse konu olan milletlerin diline ve kültürüne bir şeyler katmıştır. Bu oluşum süreç içerisinde büyümüş, Türkçe bir müddet sonra, özellikle İslamiyet'in kabulünden sonra Arapça ve Farsça dillerinin etkisi altında kalmıştır. Zaman içerisinde bu durumdan rahatsızlık duyulmuş ve çeşitli ideolojik kaygılar güdülerek dilde sadeleşme çalışmaları başlatılmıştır.

Osmanlı Devletinin, egemenliği altında olan medeni ülkeleri yönetme kudretinde bulunabilmesi ve İslam medeniyetinin hüküm sürdüğü bölgelerde söz sahibi olmasını sağlayacak bir dil meydana getirebilmesi için, özellikle XVI. yüzyılda Türkçenin kapılarını yabancı dillere ardına kadar açtığı görülür⁵². Ayrıca bu dönemde edebi dile Arapçadan ve Farsçadan yeni unsurların girdiği ve Türklerin, Arapça ve Farsça ilmî ve edebî eserler yazdığı, Fars dili ve edebiyatına dair eserler verdikleri bilinmektedir. Nazımda ise aruz veznine kolay uyması sebebiyle Arapça ve Farsça kelimelerin tercih edildiği görülmektedir⁵³. Bununla birlikte XVIII. yüzyılda yapılmış olan bazı tercümelerde de, Türkçede ve Arapçada bulunmayan tıp ve kimya terimlerinin Latince'den hiçbir değişikliğe maruz bırakılmadan olduğu gibi alındığı görülür⁵⁴.

Dil konusunun bilinçli bir düşünce biçimi olarak ortaya çıktığı dönem, Tanzimat Dönemi'dir. Bu dönemde dilin sadeleştirilmesi, imlâsı, grameri ve sözlüğü ile ilgili konularda çeşitli fikirler öne atılmıştır. Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa,

---

⁵¹Erdoğan Uludağ, "Dilde Sadeleşme ve Türkî-i Basît Hakkında Düşünceler", **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 4: 292-329 (2009), s.293.

⁵²Uludağ, **age.**, s.304.

⁵³Gülden Sağol Yüksekaya, "Osmanlı Döneminde Dilde Sadeleşme", **Osmanlı**, 9: 504-517 (1999), s.505.

⁵⁴Agâh Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri** (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972), s.77-78.

Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Süleyman Paşa gibi aydınlar, Tanzimat Döneminin dilde sadeleşme konusunda önemli görüşler ileri süren yazarlarıdır⁵⁵.

Tanzimat Dönemi'nden sonra tarihe "Tasfiyeciler" olarak geçen bazı yazarlar dilin sadeleşmesi adına önemli çalışmalar yapmışlardır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan makaleler sade bir Türkçe ile yazılmış, Türkçe içinde Arabî ve Farişî kalıplar kullanılmamış, Türkçe karşılığı bulunan yabancı kelimelerin Türkçe karşılıkları kullanılmıştır. Tasfiyecilerin amaçları hem nesirde hem de nazımda yabancı kelime ve tamlamaları atıp sade bir Türkçe ile yazmak ve aruz vezni yerine hece ölçüsü kullanmaktır⁵⁶. Bu devirde sade bir Türkçeyi hedefleyen başlıca kişiler; Şemseddin Sami, Ahmed Mithat, Ahmet Cevdet, Ebuzziya Tevfik ve Necip Âsım'dır. Bu kişiler Türkçe kelimelerin kullanılmasını, Arapçadan ve Farsçadan edinilen kaidelerin çıkarılmasını, sade bir yazı dilinin inşa edilmesini arzuluyorlardı. Sami Paşazade Sezai, Hüseyin Cahid ve Ahmet Hikmet gibi yazarların, sade bir dil kullandıkları bu dönemde, tasfiyecilerin asıl temsilcisi Fuat Kösearif'tir. Öyle ki o, Türkçeye sonradan giren bütün yabancı kelimelerin atılmasını ister. O dönemde sade Türkçeye gereksinim olduğunu yazılarında vurgulayarak dikkatleri üzerine çeken bir diğer isim de Rıza Tevfik'tir⁵⁷.

Yazıları ve öne sürdüğü fikirleriyle Tasfiyecilik akımına destek verenler arasında Yusuf Akçura ve Gaspıralı İsmail Bey gibi yazarlar da vardır. Bu akımı benimsemiş olan yazarlar, "Musavver Malumat", "Malumat", "Sabah", "Dağarcık" gibi gazete ve dergi sayfalarındaki köşelerinde fikirlerini ortaya koymuşlardır. Fakat ciddi anlamda asıl etrafında toplandıkları gazete, "İkdam"dır. Tasfiyeciliğin uygulanabilirliğini kanıtlamak üzere kaleme alınmış bazı yazılarda kullanılan kelimelerdeki kulağa hoş gelmeyişlik, bir müddet sonra edebî zevki olan okuyucuları sıkıya başladı. Halkın kullandığı gündelik dilin içine işlemiş olan Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçeden tasfiye etmek, bu dili en yaygın kullanılan ve dile yerleşmiş olan kelimelerden, dinî, ahlâki ve felsefî deyimlerden mahrum bırakacaktı. Türkçe köklerden türetilen yeni kelimeler, gramer kurallarını bozmakla birlikte, halk için de

---

⁵⁵Erdoğan Boz (Ed.), **Türk Dili ve Kompozisyon** (Afyon: Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilim Araştırma Vakfı Yayınları, 2004), s.59.

⁵⁶Salih Savaş, "Tanzimat'tan Günümüze Türkçemiz", **Journal of Qafqaz University**, 29/1: 54-64 (2010), s.55.

⁵⁷Yüksekkaya Sağol, **age.**, s.510.

yabancı kelimelerden daha yabancı bir hale gelmişti. İşbu sebeplerden ötürü Tasfiyecilik akımı uzun soluklu olmadı⁵⁸.

1911'in Nisan ayında yeni bir hareketin Selanik'te başladığı görülmektedir. Genç Kalemler dergisi etrafında toplanan ve Ömer Seyfettin, Ali Canip, Ziya Gökalp gibi aydınların önderliğinde başlatılan bu hareketin adı, Yeni Lisan hareketidir. Bu hareket, her ne kadar 18 ay gibi kısa bir süre etkinliğini sürdürmüş olsa da, beraberinde getirdiği ilkelerle dönemin neredeyse bütün edebiyatçılarının etrafında toplandığı Milli Edebiyat akımının meydana gelmesinde öncü rol üstlenmiştir⁵⁹.

Yeni Lisan hareketini benimseyenler; sade Türkçe kullanmakla birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin terk edilemeyeceğini, dile tam anlamıyla yerleşmiş ve alternatifini olamayacak terkipler haricinde Arapça ve Farsça kurallarına göre oluşturulan terkiplerin kullanılmayacağını, Arapça ve Farsça edatların dilden atılacağını fakat eğer bir edat tam anlamıyla Türkçeleşmiş ise ona dokunulmayacağını ifade etmişlerdir⁶⁰.

Birinci Dünya Savaşı Türkler aleyhine felaketle sonuçlanmış, mütareke dönemi savaşın gölgesinde buhranla geçmiş, ardından Kurtuluş mücadelesi verilip vatan toprakları düşman işgalinden kurtarılmış ve nihayetinde yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Bu yeni devletin bütün kurumlarıyla baştan sona inşâsı söz konusudur. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun ardından Atatürk tarafından Yazı ve Dil Devrimi yapılmış ve böylece Türk dili tarihinde yeni bir çığır açılmış, Türkçenin özleştirilmesi, geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi konusunda hummalı çalışmalara girişilmiştir⁶¹.

Atatürk, dilimizin özellikle Arapça ve Farsça başta olmak üzere yabancı unsurlarla dolu olmasını, ulusun yabancı bir devletin boyunduruğu altına girmesi ile aynı kefeyle koyuyor ve dilin tamamıyla bu yabancı dillerin egemenliğinden kurtarılması gerektiğine inanıyordu. Bu inançtan hareketle O, dil reformunu başlatmış ve ardından mesaisinin çoğunu bu konu üzerinde harcamış, bu konu ile

---

⁵⁸Korkmaz, **age.**, s.746-747-748.

⁵⁹Hakan Sayzek, "Türk Edebiyatının İlk Avangart Hareketi: Yeni Lisan", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 24: 113-136 (2012), s.118.

⁶⁰Yüksekkaya Sağol, **age.**, s.511.

⁶¹Şükrü Haluk Akalın, "Yeni Lisan Hareketinin Yüzüncü Yılında Türkçe", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 715: 3-10 (2011), s.10.

ilgili çeşitli kitaplar okumuş, Türkçenin yapısına uygun kuramlar üretmiş ve dile yeni ve eskilerine alternatif kelimelerin kazandırılması sürecine bizzat dâhil olmuştur⁶². Her ne kadar Atatürk kendini bir ara aşırı öztürkçeciliğe kaptırmış olsa da, sonradan bu tutumundan vazgeçmiştir. Falih Rıfki Atay, Türk Dili Dergisi'nde bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Atatürk bir müddet dilde en aşırı özleştirme denemelerinde bulunmaktan çekinmedi. Bu deneme devri kendini de bizi de ister istemez bir çıkmaza doğru götürdü. Bu dar özleştirme sıkıntıları içinde bir gün, arkadaşlarından birine bir nutuk söylediğini hatırlıyorum. Hiçbir yabancı kelime kullanılmayacaktı. Ayağa kalktı. Nutuk bir kekelemeden ibaretti. Kendisine dedim ki:

- Sanki İçasya'dan gelen biri size derdini anlatmaya çalışıyor. Ama derdi nedir galiba hiçbirimiz öğrenemedik.

Güldü. Sonra yalnız olduğumuz bir gün:

- Çocuğum beni dinle dedi. Türkçenin hiçbir yabancı kelimeye ihtiyacı olmadığını söyleyenlerin iddiasını tecrübe ettik. Bir çıkmaza girmişizdir. Dili bu çıkmazda bırakırlar mı? Bırakmazlar... Biz de çıkmazdan kurtarma şerefini başkalarına bırakamayız.”⁶³

Ünlü bir dilci olan Ahmet Cevat Emre de, içerisinde Türk Dil Kurumu'nun gayr-i ilmî çalıştığına işaret eden çok önemli kayıtların yer aldığı “Atatürk'ün İnkılap Hedefi ve Tarih Tezi” isimli eserinde, Atatürk'ün dilde ve mûsikîde inkılap olamayacağını söylediğini dile getirmiştir⁶⁴.

Peki, Atatürk devrimin ilk yıllarında neden dilde sadeleşmeyi ve öztürkçeciliği savunmuştur? Falih Rıfki Atay'ın da defaatle belirttiği üzere Atatürk dil konusunun inceliklerine hakkıyla vâkıf değildi. Bu durum tabii idi. Fakat müşavirleri paşayı açık veya gizli bir şekilde uyarmalı ve bu konuda doğru bilgi aktarımı yapmalıydılar. Dil ile ilgili ilmî bütün hakikatleri önüne sermeliydiler. Bunu yapmadılar. Çünkü dil konusunda Atatürk'e danışmanlık edenlerin bu konudaki ilmî yeterlilikleri ve hakikatle ilgileri yoktu. Bunun için de hepsi yapılması gerekenlerin

⁶²Mustafa Zülküf Altan, “Atatürk; Dil, Türk Dili ve Yabancı Dil”, **Dil Dergisi**, 122: 52-60 (2003), s.57.

⁶³Kaplan, **age.**, s.259-260.

⁶⁴Kaplan, **age.**, s.259-260.

aksini yapmişlar ve Atatürk'ü ikaz edecekleri yerde teşvik etmişlerdir. Buna rağmen bir süre sonra Atatürk hatalı yola girildiğini fark etmiş ve kimsenin müdahalesi olmadan ilim ve hakikat yoluna dönmesini bilmiştir. 1936 yılından sonra dil konusundaki tutumu bunu ispat eder niteliktedir. O tarihten sonra Atatürk, ilk yılların heyecanına kapılarak uydurma dille yaptığı konuşmaları terk etmiş ve yaşayan Türkçeye kat'î bir dönüş yapmıştır⁶⁵.

Bu konu ile ilgili olarak Nihad Sami Banarlı da şöyle bir anekdot aktarmıştır:

“İsmail Müştak’la Ruşen Eşref’in ve daha başkalarının bulunduğu bir mecliste Atatürk, Dil İnkılabı’nda çalışmak üzere Yahya Kemal’in çağrılmasını istemişti. Atatürk, Türkçeyi okadar iyi kullanan bu büyük şairin dil davasında vazife almasını ısrarla istiyordu. Yahya Kemal bu teveccühe teşekkür etti ve ‘Lütfen Paşa hazretlerine arz ediniz, dedi, benim yaşayan Türkçeye karşı bir vehmim vardır. Ben bu vehimle baş başa kalmak istiyorum, beni affetsinler.’ Böylece bir müddet Mustafa Kemal Paşa emrinde, Yahya Kemal de vehminde ısrar ettiler. Neticede dil işlerine Yahya Kemal’in iltihakı mümkün olmadı. Gel zaman git zaman dile Yahya Kemal haklı çıkıp da Atatürk dâhiyane bir davranışla ve mutlak bir emirle uydurma Türkçeden tabii Türkçeye dönme işini yine aynı adamlara yaptırmaya başlayınca, o zamanın uydurmacıları, bugünkülerin Atatürk’e rağmen Türkçe değildir diye dilimizden atmaya yeltendikleri nice Türkçeleşmiş kelimenin hem de halis Türkçe olduğunu ispat yolunda birbirleriyle cidden gülünç bir yarışmaya girdiler.”⁶⁶

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere dilde sadeleşme konusu zaman zaman mâkul çerçevenin dışına çıkarılmış, tasfiyecilik ve öztürkçecilik anlayışları ile de yanlış yollara saptırıldığı olmuştur. Bu anlamda mütedil olan çerçeveyi Ömer Seyfettin şu şekilde çizmiştir: *“Konuşurken ateş, kalb, vicdan, hamiyet ve ilh...gibi Türkçeleşmiş fakat aslen Arapça yahut Acemce kelimeleri kolaylıkla kullanabiliyorduk. Bunları tabii Türkçe birer kelime addederek yazacaktık. Fakat “vaj-gûn”, “tûrâje”, “tâlâb”, “pişânî” ve ilh... gibi kelimeleri kullanmamıza imkan yoktur.”⁶⁷* Yine aynı eserin başka bir bölümünde Ömer Seyfettin sadeleşme yaparken ilmî, fennî ve edebî istilahlara dokunulmaması gerektiğini; Arapça ve Farsça kaidelerle yapılan terkiplerin terk edilse bile *fevkalade, hıfzu’s-sıhha, darb-ı mesel,*

⁶⁵Hacıeminoğlu, **age.**, s.111.

⁶⁶Banarlı, **age.**, s.104.

⁶⁷Ömer Seyfettin, **Dil Konusunda Yazılar** (Ankara: Bilgi Yayınları, 1989), s.170.

savk-i tabii gibi klişe olmuş şeylere dokunulmamasını ve konuşulan dile girmiş olan *sanatkâr* gibi kelimeleri dilden atmanın mümkün olmayacağını ifade etmiştir⁶⁸.

Dilde sadeleşme gibi görünen çoğu şey, aslında basitleşmedir, dili basitleştirmedi. Özelleşme gibi görünen çoğu şey de aslında ciddi bir kısırlaşmadır. Tekâmüle erme noktasında ciddi yol kat etmiş bir dilin tam tersine bir akış içine girmesi ve basite doğru gitmeye çalışması, yalnızca dili değil, kültür meselesinin her bir boyutunu çıkmaza sokacaktır⁶⁹. Bugün hiç kimse ne terimler konusunda ne de yazı dili konusunda pür Osmanlıcaya dönelim demiyor. Fakat Anadolu’da 13. yüzyıldan başlayıp Yahya Kemal, Refik Halit ve Peyami Safa gibi sanatkârların kaleminde artık olgun hale gelen yazı dilini esas alalım ve sadeleşme meselesinin dilin fakirleşmesine neden olmasının önüne geçelim. Bu yazarların dilini de sadeleştirmeye kalkarsak ortada ne Türkçe kalır, ne Türk kültürü kalır ne de Türk düşünce ve sanat hayatı kalır⁷⁰. Bunun neticesinde ise okumayan, okuduğunu anlamayan ve yazma başarısı gösteremeyen bir neslin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

2.5. Günümüzde Eski Türkçe Sorunu ve Osmanlı Türkçesi

Diller, niteliklerine göre üç grupta incelenmektedirler. Bunlar;

- 1- Doğal Diller
- 2- Yapma Diller
- 3- Özel Diller

Doğal dillere “ana diller” demek de mümkündür. Kendi doğal koşulları içerisinde doğmuş ve gelişmişlerdir. İçinde bulunduğu toplumun zihinsel ve sosyo-kültürel yapısını yansıtırlar. Doğal diller aynı zamanda bir toplumu millet hâline getiren temel kültür değerlerinin de başında yer alırlar. Yapma diller ise, bir ya da daha çok kişinin, çeşitli dillerin söz varlığından ve kurallarından yararlanarak yaptıkları dillerdir. Bu tür dillerin yapılmasındaki temel amaç, farklı dillerle konuşan insanların anlaşmazlık sorununu gidermektir. Özel diller de, belli bir sosyal grup arasında oluşan ve “sosyolekt” terimi ile ifade edilen grup dilidir. Kimi meslek mensupları, sosyal ve siyasal gruplar ile yaş grupları arasında böyle diller

---

⁶⁸Seyfettin, *age.*, s.31.

⁶⁹Safa, *age.*, s.158.

⁷⁰Hacıeminoğlu, *age.*, s.36.

oluşabilmektedir. Ayrıca “jargonlar” ve “argo” da özel diller statüsünde değerlendirilebilmektedir⁷¹.

Bununla birlikte “Karma Diller” olarak kategorize edilen bir dil türünden de bahsetmek mümkündür. Karma Dilleri “*Çeşitli toplumsal etmenler sonucu iki veya daha fazla dilden alınan öğelerin ortak kullanımına dayanan, zamanla kendilerine özgü bir yapı kazanmış olan diller*”⁷² şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu minvalden bakıldığında Osmanlıca, Karma Diller kategorisinde değerlendirilmektedir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu, bir Türk imparatorluğu olmasından ziyade, ancak tarih boyunca var olan öteki büyük imparatorluklarla mukayese edilebilecek çok dilli, çok dinli ve çok kültürlü siyasal bir sisteme sahipti⁷³.

Osmanlı Türkçesi tabiri esas olarak, Osmanlı Devleti’nin hüküm sürdüğü sınırlar içerisinde konuşulan ve 1928 yılına kadar Arap alfabesi temel alınarak yazıya geçirilen Türkçeyi ifade etmektedir⁷⁴. Osmanlıca’nın, Türkçenin yapısına ve kurgusuna Arapça, Farsça ve Batı kökenli dillerin söz varlıklarının katılmasıyla oluşan bir dil olduğu bilinmektedir. Birçoklarının, aslını ve tarihini bilmeden Osmanlıca dedikleri ve Türkçeden ayrı bir dilmiş gibi göstermek istedikleri bu dilde yalnızca Arapça ve Farsça değil; Yunanca, Latince, İtalyanca, Sırpça ve hatta Ermenice kelimeler de vardır. İslamî Türk zevki ve kültürü, bu kelimeleri fethettiği ülkelerden çiçek derler gibi derlemiş, kendi zevk ve mana bahçelerinde yetiştirip güzelleştirerek onları Türkçeye mâl etmiştir. Bunlar, her biri üzerinde asırlar ve vatanlar boyu Türk atalarının emeği geçmiş, onların dil, kültür ve gönül lisansı olmuş kelimelerdir⁷⁵. Yüzyıllar içerisinde oluşmuş ve gelişmiş zengin bir dilin mirasçıları olarak, bu dili okumaktan ve anlamaktan aciz olduğumuz da utançla yüzümüze vurulması bir gerçektir.

Peyami Safa, “*Her Türk’ün müşterek soyadı ‘Osmanlı’dır*” der. Ona göre bunu inkâr etmek için coğrafyayı, tarihi, dini, dili, hukuku ve ecdadımızı inkâr etmek

---

⁷¹Ahmet Buran, “Karma Diller ve İki Örnek: Klasik Osmanlıca ve Kürtçe”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20/1:19-33(2006), s.20.

⁷²Mehmet Hengirmen, **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü** (Ankara: Engin Yayınevi, 1999), s.241.

⁷³Hayati Develi, **Osmanlı’nın Dili** (İstanbul: Keşif Yayınları, 2009), s.21.

⁷⁴Develi, **age.**, s.9.

⁷⁵Banarlı, **age.**,s.128.

ve soysuzluğu kabul etmek lazım gelir. Çünkü bir devletin rejimi ve hatta adı değişebilir. Fakat siyasi coğrafyası, tarihi, dini, dili aynı kaldıkça, mahiyeti devam ediyor demektir. Bizim bugün “Osmanlı Devleti” veya “Osmanlı Aydınları” gibi tabirler kullanmamızın tek sebebi, Cumhuriyetten önceki devirleri kolayca hatırlatmak ve tarih yazıcılığında kolaylık sağlamak içidir. Yoksa ayrı bir varlığın ifadesi değildir. Türk olduğumuz ne kadar muhakkaksa, Osmanlı olduğumuz da o kadar muhakkaktır⁷⁶.

Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti, birçok alanda inkılâplar yapmıştır. Bunlardan biri de yeni Türk alfabesinin kabul edilmesidir. Latin harflerinin kabulü ile birlikte, endişe verici düzeyde büyük olan bir problem ortaya çıkmıştır. Milli kütüphanelerimizde bulunan ve Arap alfabesi ile yazılmış olan yüz binlerce eser ne olacaktır? Gelecek nesiller kendi edebiyatlarını, tarihlerini, dil ve lügatlerini, felsefe, hukuk ve din eserlerini okumak imkânından mahrum kalınca, onlara milli kültür nasıl verilecektir? Peyami Safa bu vahameti şöyle ifade etmiştir; *“Yeryüzünde bir tek memleket gösterilemez ki, orada gençler kazara milli kütüphanelerine girerlerse bir tek eser okuyamadan çıkıp gitsinler. Böyle bir katliam hiçbir memlekette ve hiçbir memleketin tarihinde yoktur.”*⁷⁷ Aslında Latin harfleri tamamen yerleştikten sonra, Almanya’da Latin harfleriyle birlikte Alman Gotik harflerinin de öğretildiği gibi, liselerimizde Arap harflerinin ve Osmanlıcanın öğretilmesinde yasal hiçbir mahsur bulunmamaktadır. Çünkü bir dilin tüm inceliklerine tam anlamıyla vâkıf olabilmek için o dilin alfabesini de bilmek gerekir. Bilindiği gibi Osmanlıca Arap alfabesi ile neşredilmektedir. Bu alfabeyi bilmeyen bir Türk gencinin, Türk tarihi ve Türk edebiyatında orta seviyeyi bulacak kadar dahi derinleşmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü bu alfabeyi bilmeyen biri Nâima’yı, Peçevî’yi, Cevdet Paşayı ve nicelerini okuyamaz. Bunun gibi el yazması, taş basması veya matbu 45 bin eser de cabası. Koca Divan Edebiyatı onun için birkaç manzumeden başka bir şey değildir⁷⁸.

Günümüzde aktif olarak kullandığımız yüzlerce Arapça ve Farsça kökenli kelime vardır. Fakat bunların çoğunun kökenini bilmeden kullanıyor ve onları Türkçe zannediyoruz. Üniversite mezunlarımız bile her gün konuştukları ve

---

⁷⁶Safa, **age.**, s.8.

⁷⁷Safa, **age.**, s.273.

⁷⁸Safa, **age.**, s.55.

yazdıkları Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden hangisinin Arapça, hangilerinin Farsça ve Türkçe olduklarını bilmezler. İşte bu durum, bu tür kelimelerin yüzyıllar içerisinde Türkçeleştiğinin kanıtıdır. Bugün Arapçasız “merhaba”, Farsçasız “iyi akşamlar” demeniz mümkün değildir. Bu elzem kelimelerin kullanım dilinde karşılığı bulunmamasıyla birlikte, uydurma bir karşılığa ihtiyaç da yoktur. Bu tür kelimelerin Türkçe karşılıklarının bulunmaması, Türkçenin eksik olduğuna delalet etmez. Çünkü İngilizce ve Almanca gibi büyük Batı dillerinin de, Fransızca, Yunanca, Latince ve hatta Arapça, Farsça, Türkçe dillerinden yüzlerce kelime aldığı bilinmektedir. En basit Türkçe söz ve yazılarda bile zamanın tasfiyecilik hareketinden ve hatta en acımasız dil devrimi anlayışının pençesinden kurtulmuş pek çok Arapça ve Farsça kelimelere rastlamak mümkündür. “Abdestsiz sofuya namaz dayanmaz”, “Acele giden ecele gider”, “Aşk olmayınca meşk olmaz”, “Az sabırda, çok keramet vardır”, “Az tamah, çok ziyan getirir” gibi en sâfi şekilleriyle derlenmiş atasözlerimizin dahi içerisinde, Arapça ve Farsça kelimeleri açık bir şekilde görebilmekteyiz.

Bütün bu anlatılanların neticesinde okuyucularımızda, Latin harflerinin kaldırılmasını ve günümüz Türkçesinin yerine Osmanlıcanın konuşulup kullanılmasını istediğimiz düşüncesi peyda olmamalıdır. Böyle bir durum söz konusu değildir. Hiçbir nehir tersine akmaz. Maksudumuz, açık bir şekilde belirttiğimiz üzere Türk gençliğine tarihimizin, edebiyatımızın şaheserlerini ve kaynaklarını orijinal metinlerinden okuma imkânının verilmesini sağlamaktır. Bunun için de gençlerimize ortaöğretim kademesinden itibaren Arap alfabesinin öğretilmesi ve Osmanlıca metinleri okuyup anlayabilir düzeye getirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu yapıldığı takdirde gençlerimiz, Cumhuriyet Dönemi yazarlarının da eserlerini kolaylıkla anlayıp değerlendirme imkânına kavuşmuş olacaklardır.

2.7. Okuduğunu Anlama Sorunu

Okuma, bireyin zihinsel faaliyetlerini şekillendiren bir eylemdir. Bununla birlikte kişinin karakterinin oluşmasında, sosyal beceri kazanmasında, dünyayı ve olayları anlamasında önemli bir etkiye sahiptir. İnsanoğlu, eğitim camiasına adımını attığı ilk günden itibaren okuma vasıtası ile akademik öğrenmelerini gerçekleştirmektedir. Tabi ki dinleme ve gözlemlenme de bilgi edinme yollarından biridir fakat öğrenmenin önemli bir bölümünü okuma fiili oluşturmaktadır.

Okumayı basitçe, yazılı sembollerden anlam çıkarma süreci olarak tanımlayabiliriz. Fakat derinine inecek olursak, bu sürecin girift bir hale büründüğünü görmekteyiz. Çünkü yazılı sembollerden bir anlam çıkarma sürecinde birey, metinden çıkardığı anlamı iç dünyasında yoğurur ve kendisini iletişim kurulan kavramla özdeşleştirir. Bireyin daha önce edindiği bilgileri, metnin konusuna olan aşinalığı, içinde yaşadığı kültürü, yaşam deneyimleri, ifade ve sözcüklere yüklediği anlam gibi faktörler, anlamayı etkilemektedir⁷⁹. Öğrencilerin metni okumaya yönelik yeterliliği, evrensel ve bilgi temelli toplumda akademik ve yaşam başarısı için gerekli anahtar beceridir. Anlama ise bu süreçte okuma başarısının en önemli değişkeni olarak ortaya çıkmaktadır⁸⁰.

Günümüzde, sadece yazılı simgeleri seslendiren bireylerin günlük hayatlarında ve meslekî yaşamları boyunca başarılı olması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla okuma, anlam inşa etme sürecidir. Buradan hareketle, okumanın anlama ve kendinden anlam çıkarılan her şeyin de birer metin/kitap olduğu sonucuna varılabilir⁸¹. Yani okuyup anlamasını bilene kâinat bir kitaptır, insan bir kitaptır, doğa bir kitaptır.

Okuma, kelime tanıma becerisini ve okuduğunu anlama becerisini kapsayan bir faaliyettir. Kelime becerileri gelişmiş bireyler kelimeleri hızlı bir şekilde seslendirir ve telaffuz üzerinde zaman kaybetmeden enerjisinin büyük kısmını anlamaya ayırırlar. Bu okuyucuların okumaları akıcıdır ve okuduklarının büyük bir kısmını da anlamaktadırlar. Buna mukabil kelime tanıma becerisi az gelişmiş bireyler ise zamanlarının çoğunu kelimeyi seslendirirken tüketmekte ve dolayısıyla anlamaya fazla vakit ayıramamaktadır. Bu tür okuyucular okumada ciddi sorunlar yaşamakta, yavaş ve yanlış okumakta ve maalesef okuduklarının büyük bir kısmını anlamamaktadır. Okuduğunu anlama, ön bilgilerini kullanarak metinlerde verilmek istenilen düşünceleri çözmek ve bunlara anlam yüklemektir⁸².

---

⁷⁹Dilek Belet, Şefik Yaşar, “Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri ile Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara Etkisi”, **Eğitimde Kuram ve Uygulama**, 3: 69-86 (2007), s.70.

⁸⁰Kasım Yıldırım, “Öğretmenlerin, Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerini Değerlendirmede Kullanabilecekleri Bir Sistem: Barret Taksonomisi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9/18: 45-58 (2012), s.55.

⁸¹Mustafa Başaran, “Okuduğunu Anlamanın Bir Göstergesi Olarak Akıcı Okuma”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 13/4: 2277-2290 (2013), s.2277.

⁸²Muammer Yılmaz, “Türkçede Okuduğunu Anlama Becerilerini Geliştirme Yolları”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 5/9: 131-139 (2008), s.132.

Başka bir tanıma göre ise okuduğunu anlama, hem metindeki bilgileri hem de okuyucunun yorumlarını kapsayan, yazarın vermek istediği mesajların mantık süzgecinden geçirilerek yapılandırıldığı etkin bir süreçtir (Comprehension can be defined as the process whereby a reader constructs a mental representation of the author's message, which includes both the information in the text and its interpretation by the reader)⁸³. Okuduğunu anlama, bir metindeki sözcük veya kavramları seslendirmek veya ezberlemek demek değildir. Yazıya geçirilmiş ve anlamlandırılmış sözcük, kavram, cümle, paragraf veya metinlere can verme, bunları algısal veya yargısal birtakım işlemlerden geçirerek yeniden anlamlandırma işlemidir⁸⁴.

Yukarıdaki anlatımlardan anlaşılacağı üzere, okuduğunu anlama karmaşık bir iştir. Bu sebeptendir ki ciddi bir sorun teşkil etmekte ve halledilmesi gereken bir problem olarak kendini göstermektedir. İlköğretim kademesinden itibaren okumada ve okuduğunu anlamada güçlük çeken bireyler, bu problemlerini halledemediği için yüksek öğretim kademelerine yerleşmektedirler. 4 yıllık eğitimini tamamlayan bu bireylerin büyük çoğunluğu, yüksek öğretimden mezun olduklarında da bu sorunu çözmüş değillerdir. Çalışmamız neticesinde bu durumu tespit etmiş bulunmaktayız. Üniversite 1. Sınıf öğrencisi ile 4. Sınıf öğrencisi arasında, okuduğunu anlama bakımından neredeyse hiçbir farkın olmadığı tespitlerimiz arasındadır. Tespitlerimizden biri de yüksek öğretim kademesine gelmiş bireylerin okuduklarını anladıklarını zannetmesidir. Aslında bu problem, okuduğunu anlamamaktan daha büyük bir problemdir. Çünkü kaide gereği okuduğunu anlamamak, okuduğunu yanlış anlamaktan daha evlidir.

---

⁸³Nancy Radoyevic, "Exploring The Use Of Effective Learning Strategies to Increase Students' Reading Comprehension and Test Taking Skills", (Thesis Master of Education The Brock University, St. Catharines, Ontario, 2006)

⁸⁴Cevdet Epçaan, "Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2/6: 208-223 (2009), s.210.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının sosyal metinleri anlama düzeylerini ortaya koymak ve bu tür metinlerde geçen eski kelimeleri bilip bilmediklerini tespit etmektir. Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni ile oluşturulmuştur. Olgu bilim, birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlar⁸⁵. Ayrıca olgu bilim deseni, farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır⁸⁶. Seçilen katılımcıların, sosyal metinleri okuyup anlama ve bu metinlerde yer alan eski kelimeleri bilme durumları, olgu bilim çerçevesi içerisinde değerlendirilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğrencileri oluşturmuştur. Evrenden seçilen öğrenciler, üniversitenin 2012-2013 eğitim öğretim yılında çalışmaya katılmışlardır. Bu öğrenciler her sınıf kademesinden akademik başarı düzeyine göre belirlenmiştir. Katılımcıların akademik başarılarına göre seçilmesindeki temel amaç, farklı başarı düzeylerinin sosyal metinleri anlama düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığını ölçmektir. İkinci öğretim kademesi olmadığı için 1. sınıflardan sadece 3 kişi çalışma grubunda yer almıştır. Bu 3 kişi, sınıf içerisinde en yüksek akademik başarı düzeyine sahip olan, tam orta düzeyde akademik başarı düzeyine sahip olan ve en düşük akademik başarı düzeyine sahip olan kişilerdir. 2., 3. ve 4. sınıf düzeylerinden ise üçer normal öğretim, üçer de ikinci öğretim olmak üzere toplam 18 kişi seçilmiştir. Bu 18 kişinin seçilmesinde de yine akademik başarı düzeyleri dikkate alınmış, en yüksek, orta ve en düşük akademik başarı düzeylerine sahip öğrenciler çalışma grubu içerisine dâhil edilmiştir. Neticede çalışma içerisinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencilerinden toplam 21 kişi yer almıştır.

---

⁸⁵ John W. Creswell. **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Çev. Edt. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013), s.77.

⁸⁶ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011), s.72.

Çalışmanın örneklem türü, amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kapsamında değerlendirilmiştir. Burada temel amaç, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Maksimum çeşitlilik örneklemede önemli olan genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değil, tam tersine çeşitlilik arz eden durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır⁸⁷. Bu doğrultuda, araştırmada yer alan öğrencilerin hem farklı sınıf düzeylerine göre hem de farklı akademik başarı düzeyine göre değerlendirilerek maksimum çeşitliliği sağlama yoluna gidilmiştir.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Yöntemi

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim deseni ile şekillendirildiği için, bu desene uygun olarak görüşme yöntemi ile veriler toplanmıştır. Görüşme, bir bireyin iç dünyasına girmek ve onun perspektifini anlamaktır⁸⁸. Görüşme yoluyla deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışılır⁸⁹. Bu çalışmada, çalışma grubundaki katılımcılara yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilerek bu anlama işi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yapılandırılmış görüşmede araştırmacı tarafından oluşturulan sorular, görüşmeler başlamadan önce belirlenir ve görüşme boyunca değiştirilmeden kalırlar⁹⁰. Buradan hareketle, önceden belirlediğimiz sorulara öğretmen adaylarının yazılı olarak cevap vermesi istenmiştir. Bu doğrultuda veriler, yazılı görüşme formu ile elde edilmiştir ve çalışmanın amacı doğrultusunda dizayn edilen ölçeğe BALTAŞ ÖLÇEĞİ ismi verilmiştir.

3.3.1. Baltaş Ölçeği nedir?

İlk defa bu çalışma için ürettiğimiz ve kullandığımız ölçütümüzün benzer çalışmalarda kullanılan ölçütlere göre çok temel belirgin farkları ve özgünlüğü vardır.

⁸⁷Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003), s.70.

⁸⁸Patton, M.Q, **How To Use Qualitative Methods in Evaluation** (Newbury Park, CA: Sage, 1987)'den aktaran Yıldırım, Şimşek, **age.**,s, 93.

⁸⁹Yıldırım, Şimşek, **age.**,s.93.

⁹⁰Corrine Glesne, **Nitel Araştırmaya Giriş**, Çev.Edt. Ali Ersoy, Pelin Yalçınoğlu (Ankara: Anı Yayıncılık, 2012), s.140.

İlk defa yapılan bu çalışmaya özgü olarak tasarlanmıştır. Öğretmen adaylarının anlama ve algılama düzeylerini tam anlamıyla ve eksiksiz belirleyebilmek için zincirleme aşamalar sürecini denetleyen ve gerçekliği kitleleme sistemiyle tespit eden bir yapı oluşturulmuştur.

Bu yapıda beş temel aşama vardır. Bu aşamalardan ilk üçü, üç ayrı metni değerlendiren, birbirini tekrarlayan ve kendi içinde dört soruya dayanan (dört evreden oluşan) bir şekilde dizayn edilmiştir.

Birinci Aşama, İkinci Aşama ve Üçüncü Aşama Süreçleri ve Amaçları:

Bu üç aşamada öğretmen adaylarına verilen üç metin ile ilgili sorular sorulmuştur. Her bir aşama kendi içinde dört evreye ayrılmakta, birbirini denetlemekte ve gerçek olguyu kitlemektedir.

- 1) İlk soruda, yani birinci evrede katılımcıların metni okumaları, anlamadıkları veya anlamından şüphe duydukları kelimelerin altını çizmeleri istenmiştir. Buradaki amaç katılımcının kelimeleri anlayıp anlamadıklarıyla ilgili farkındalıklarını ölçmektir. Zira öğrencilerin anlamadıkları kelimeleri anladıklarını zannetmeleri yaygın bir gözlemdir. Ayrıca katılımcının anlamadığı kelimelerin altını çizmesi daha sonraki aşamalarda da tespitlerin gerçekliği konusunda denetim aracı görevini ifa edecektir. Altı çizilmemiş kelimelerin dışında kalan kelimelerin biliniyor kabul edilmesi kaçınılmazdır ve denetim eylemimizi kolaylaştıracaktır.
- 2) İkinci soruda, yani ikinci evrede katılımcılardan okudukları metnin ana fikrini yazmaları istenmiştir. Bu soru, metni ne ölçüde anlayıp kavradıklarını tespit için sorulmuştur. Zira bir metnin ana fikrinin ortaya koyulması en üst düzeyde bir anlamayı ve değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.
- 3) Üçüncü soruda, yani üçüncü evrede “bu metnin başlığı ne olabilir” diye sorulmuştur. Burada amaç ana fikir düzeyinde olmasa da konunun genel olarak anlaşılıp anlaşılmadığını tespit etmektir. Katılımcının uygun bir başlık yakıştırması metni iyi veya çok iyi düzeyde anladığını gösterecektir.
- 4) Dördüncü soruda, yani dördüncü evrede katılımcılara metnin içinden seçilmiş sekiz kelimenin anlamı sorulmuş ve anlamını bildikleri kelimeleri cümle içinde kullanmaları istenmiştir. Kelimenin gerçekten bilinip bilinmediği

cümle içinde kullanılmasıyla denetlenirken, metin içindeki kelimelerin ne kadar bilindiği, katılımcı kelimeyi bilmiyorsa, bu metin okunurken bu kelimenin altını çizip çizmediği denetlenmekte, reel gerçekliğin kilitlenerek tespiti sağlanmaktadır.

Dördüncü Aşama ve Amaç:

Bu aşamada katılımcılar son derece sade ve bilindik bir Nasreddin Hoca fıkrası metnine muhatap edilmişlerdir. Katılımcıların bu metni anlamaması için teorik olarak hiçbir neden yoktur. Açık olarak anlaşılması gereken bir metinde yüksek anlama ve sonuç çıkarma düzeyi beklentimizdir. Tek evre olarak gerçekleşen bu aşamada fıkranın ana fikri sorulmuştur. Böylelikle katılımcıların kelime boyutuyla anladıkları bir metni sağlıklı değerlendirme, ana fikri ortaya koyabilme yetileriyle, metni arka planıyla kavrayıp kavramadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Beşinci Aşama ve Amaç:

Bu aşama, ilk üç aşamada verilen ve üç ayrı metinde dörder evre olarak uygulanan sistemde elde edilen bilgilerin son olarak denetlenmesi ve elde edilen bilgilerin en son ve sağlıklı olarak kilitlenmesi amacıyla düzenlenmiştir. Burada üç metinden ortak olarak 30 kelime seçilmiş ve katılımcılara anlamları sorulmuştur. Bu kelimeler her bir metnin dördüncü evresinde tespit edilerek sorulan ve cümle içinde kullanılması istenen kelimeler dışından seçilmiştir. Yani tekrar kelime yoktur. Burada doğru cevap verilmeyen kelimelerin, katılımcı tarafından okunma sırasında bilmediği için altının çizilip çizilmediği de tespit edilmiştir.

Sonuçta, toplam beş aşamada dizayn edilen BALTAŞ ÖLÇEĞİ, zincirleme bir sistemde denetleme ve kitleme yoluyla en sağlıklı bilgiyi edinmeyi amaçlamış ve çalışmamızda uygulanmıştır.

3.3.2. Metin Seçimi ve Metinlere Dair Özellikler

Baltaş Ölçeği çerçevesinde Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının sosyal metinleri anlama ve algılama düzeylerini ölçmek için seçilen metinlerde bazı özelliklere dikkat edilmiştir. Şöyle ki;

- 1) Bugünün metinlerinde sık kullanılmayan ancak zaman zaman güncel metinlerde karşılaşılabilen kelimelerin metin içerisinde geçiyor olması gözlemlenmiştir. Yakın geçmişin yazın hayatında kullanılmış ve bugün de kullanılan kelimeler karşısında, sosyal bir alanda üniversite eğitimi alan katılımcının durumu gözlemlenmiştir.
- 2) Metinlerin, yazarın özgün eseri ve diline ait olmasına dikkat edilmiştir. Burada metinlerin, yazarın kendi dili ve üslubu içinde gerçek manada anlaşılabilmesi gerçeğinden hareket edilmiştir.
- 3) Metinler, sosyal bir alanda üniversite eğitimi gören ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının durumu gözlemlenerek seçilmiştir. Bir sosyal bilgiler öğretmenin Tarih, Coğrafya, Eğitim, Vatandaşlık, İnsan Hakları ve Demokrasi gibi alanlarda ders vereceği düşünülürse, bütün bu alanlarla ilgili, Psikoloji, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Antropoloji ve benzeri yardımcı disiplinlerdeki metinleri de rahatlıkla okuyor ve anlıyor olmaları gerekmektedir. Nitekim üniversite ders programlarında, “Antropoloji”, “Sosyoloji”, “Siyaset Bilimine Giriş” gibi buna uygun dersler yer almaktadır. Bazı eski kelimelere muhatap olsalar da bu alanlarda yazılmış Türkçe eserleri anlamaları gerekir.

İlk Metin: Eğitim tarihiyle ilgili olarak seçilmiştir. Muallim Cevdet'in “Mektep ve Medrese” isimli kitabında “Hayata İntibak Meselesinde Medrese ve Mektepler” başlığı altında⁹¹, başlık hariç 279 kelimedenden oluşmaktadır. Metnin içinde 27 kelimenin öğrenciler tarafından anlaşılamayabileceği öngörülmüştür. Bu kelimeler metinde geçtiği şekliyle şunlardır: “**Bahsimiz**”, “**mukaddimeye**”, “**âşikârdır**”, “**münevver**”, “**hülâsa**”, “**hassaten**”, “**garp**”, “**pedagoji**”, “**tedris**”, “**ekseriyetle**”, “**tesirlerine**”, “**azîm**”, “**şark**”, “**prensibi**”, “**mahsus**”, “**alâyişle**”, “**müsrifâne**”, “**gayr-i tabii**”, “**mâluldür**”, “**self-gouvernement**”, “**umdesi**”, “**şâmildir**”, “**tanzîme**”, “**hademe**”, “**âlâ**”, “**intibak**”, “**muallim**”. Anlaşılmayabilecek bu kelimelerin metnin bütününe oranı % 9.67 olarak belirlenmiştir. Tamamen batı diline ait tek istisna “**self-gouvernement**” kelimesidir. Yıllarca yabancı dil dersi almış, self-servis gibi kelimeleri ticari kurumlarında

---

⁹¹ Muallim Cevdet, **Mektep ve Medrese** (İstanbul: Çınar Yayınları, 1978), s. 31-32

kullanılan bir toplumun üyeleri olarak öğretmen adaylarının bu kelime üzerindeki algılamaları değerlendirme dışı tutulmamıştır.

İkinci Metin: Felsefe, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarıyla ilişkilendirilmesi mümkün bir alandan seçilmiştir. Cemil Meriç'in "Bu Ülke" adlı eserinde "Sakson Köleleri" başlığı altında⁹², başlık hariç 193 kelimedenden oluşmaktadır. Metnin içinden 22 kelimeyi öğrencinin bilemeyebileceği öngörülmüştür. Bu kelimeler metinde geçtiği şekliyle şunlardır: "Müridi", "vasfı", "içtimâî", "hakikatlerin", "ezeli", "cihanşümul", "kapital", "imtiyazı", "tecelli", "diyalektik", "müessir", "mazhar", "beşeriyet", "beşerilikten", "zaafları", "idrakine", "nass'ı", "mukaddesler", "mitosları", "müdafaasıdırlar", "medeniyet", "câmiasının". Anlaşılmayabilecek bu kelimelerin metnin bütününe oranı % 11.45 olarak belirlenmiştir.

Üçüncü Metin: Sosyal psikolojiye ait bir alandan seçilmiştir. Erol Güngör'ün 1962 yılında sunduğu, "İntiharlar ve İçtimai Kıymetler" adlı bir tebliğden alınmış bir metindir⁹³. Başlık hariç 307 kelimedenden müteşekkildir ve bu metinde 30 kelimeyi öğrencinin bilemeyebileceği öngörülmüştür. Bu kelimeler metinde geçtiği şekliyle şunlardır: "Cemiyet", "umûmi", "ferdî", "inhirafklar", "muayyen", "münasebetler", "mukâbil", "muhtelif", "içtimâî", "buhran", "hâdiseler", "intikâl", "mukadder", "nisbette", "sevk", "idare", "nizâmın", "bilhassa", "istikamette", "intibaka", "istinad", "anarşi", "mahsulü", "müşterek", "ziyâde", "fizyolojik", "mâtuf", "muvâzene", "itimad", "riâyet". Anlaşılmayabilecek bu kelimelerin metnin bütününe oranı % 10.09 olarak belirlenmiştir.

Dördüncü Metin: Halk arasında "Fil Hikâyesi" olarak bilinen ve bizim "Timur'un Hediyesi"⁹⁴ olarak başlıklandırdığımız ve anlaşılması açısından hiçbir sorun olmayan, son derece açık bir metindir. 179 kelimedenden oluşmaktadır. Bu metin, anlaşıldığı düşünülen bir okuma parçasının arka planıyla ne kadar anlaşıldığını ve değerlendirilebildiğini ortaya koyacaktır.

⁹² Meriç, age.,s. 189

⁹³ Erol Güngör, "İntiharlar ve İçtimai Kıymetler", *Symposium*, 1/1: 22-27 (1962), s.22

⁹⁴ Saim Sakaoğlu, *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), s.179

3.3.3. Baltaş Ölçeği'nin Güvenilirliği

Bu çalışma için geliştirdiğimiz Baltaş Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliği;

1. Üç Aşamada Gerçekleşen Uzman Görüşleri
2. Derinlik Odaklı Veri Toplama

olmak üzere iki temel kritere göre sağlanmıştır.

3.3.3.1. Uzman Görüşleri

Birinci Aşama: Bu aşama, ölçeğin oluşturulma sürecini ortaya koymaktadır. Ölçeğimiz oluşturulduktan sonra, Prof. Dr. Musa Çifci, Doç. Dr. Erol Duran, Yrd. Doç. Dr. Zekerya Batur ve Yrd. Doç. Dr. Saadettin Keklik denetiminde 4 Türkçe; Prof. Dr. Salih Çelebioğlu, Doç. Dr. İbrahim Halil Çankaya, Doç. Dr. Aynur Bozkurt Bostancı denetiminde Eğitim Bilimleri ve İstatistik; Yrd. Doç. Dr. Ali Galip Baltaoğlu denetiminde 1 Tarih ve Yrd. Doç. Dr. Vedat Yeşilçiçek denetiminde 1 Edebiyat uzmanı tarafından incelenmiş ve onayları alınmıştır. Bu şekilde ölçeğe son şekli verildikten sonra 21 kişiden oluşan bir öğrenci grubu belirlenmiş ve pilot uygulaması yapılmıştır. Bu pilot uygulama sırasında çalışmanın işgal edeceği optimum süre belirlenmiş ve katılımcı gözüyle bakıldığında çalışmada anlaşılmayan herhangi bir yer olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci Aşama: Bu aşama, ölçeğin cevap anahtarının oluşturulma sürecini kapsamaktadır. Ölçeğimiz 5 nüsha olarak çoğaltılıp Prof. Dr. Musa Çifci, Yrd. Doç. Dr. Ali Galip Baltaoğlu, Yrd. Doç. Dr. Zekerya Batur, Yrd. Doç. Dr. Saadettin Keklik ve Yrd. Doç. Dr. Vedat Yeşilçiçek'e cevaplandırılmak üzere verilmiştir. Bu 5 uzmandan alınan cevaplar üzerinde, bu uzmanların da bulunduğu bir toplantıda tartışılmış ve her soru için ortak cevaplar belirlenmiştir. Kelime soruları ise TDK Büyük Türkçe Sözlük baz alınarak cevaplandırılmıştır. Netice itibariyle cevaplar uygun bir şekilde puanlanarak cevap anahtarı tamamlanmıştır.

Üçüncü Aşama: Her safhasını uzman görüşlerine dayanarak geliştirmiş olduğumuz bu ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini tespit etmek amacıyla katılımcılardan elde edilen veriler, son olarak iki uzman tarafından ayrı ayrı incelenmiş, puanlanmış ve bu puanlar karşılaştırılarak tutarlılığı kontrol edilmiştir. Bir örnekle açıklayacak olursak; Birinci uzman A1 kodlu katılımcının birinci metnin

ana fikri ile ilgili cevabını “Kısmen Doğru” kabul etmiş ve İkinci uzman da aynı katılımcının aynı cevabını “Kısmen Doğru” kabul etmişse, ölçekteki bu madde güvenilir kabul edilmiştir. Bütün katılımcıların bütün cevapları bu sistem doğrultusunda incelenmiş ve neticede uzmanlar arasında % 95’lik bir uyum gözlenmiştir. Yani uzmanların aynı soruları aynı doğrultuda puanlama oranı %95’tir. Bu durum, Baltaş Ölçeği’nin tutarlı ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

3.3.3.2. Derinlik Odaklı Veri Toplama

Uzman görüşlerinin dışında ölçeğimiz, Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirliği sağlamak için kullanılan stratejilerden “**Derinlik Odaklı Veri Toplama**” stratejisi gözetilerek oluşturulmuştur. Buna göre araştırmacıdan alanda öğrendiği olay ve olguların araştırma sorusu açısından anlamı, birbirleriyle olan ilişkilerini, bir bütün olarak sergilediği örüntüleri de ortaya çıkarması beklenir. Bu da derinlemesine veri toplama ve teyit mekanizmaları ile mümkün olur⁹⁵. Baltaş Ölçeği hiçbir veriyi katılımcının salt beyanına bırakmamış, zincirleme olarak denetimini sağlamıştır. Katılımcının psikolojik nedenlerle isteyerek veya istemeyerek meydana getirdiği dezenformasyonlarını ayıklamış, mümkün olduğunca sahil bilgiyi elde etmeye çalışmıştır. Baltaş Ölçeği sayesinde elde edilen veriler birbirleriyle sürekli olarak karşılaştırılmış, yorumlanarak ve kavramsallaştırılarak katılımcıların dahi farkında olmadıkları bazı örüntüler ortaya çıkartılmıştır. Bu örüntülerin ortaya çıkarılış biçimi aşamalı olarak “Baltaş Ölçeği Nedir?” başlığının altında irdelenmiştir.

İç tutarlılığı ve güvenilirliği bu şekilde sağlanmış olan çalışmamızın pilot uygulaması yapıldıktan sonra asıl çalışma grubu tek tek belirlenmiş, rızaları alınmış ve uygulamanın yapılacağı gün ve saat kendilerine bildirilmiştir. Katılımcıların psikolojik olarak hiçbir gerilim hissetmemeleri için bütün şartlar oluşturulmuştur. Çalışmanın yapılacağı fiziksel ortam önceden düzenlenmiş, ferah ve havadar olması ve bunaltıcı olmaması için birtakım tedbirler alınmıştır. Katılımcıların sorulara içtenlikle ve rahatlıkla cevap verebilmelerini sağlamak amacıyla samimi bir ortam hazırlanmasına özen gösterilmiş, çalışma öncesinde, sırasında ve sonrasında

---

⁹⁵ Yıldırım, Şimşek, *age.*, s.266.

kendilerine çeşitli ikramlarda bulunulmuştur. Netice itibariyle uyguladığımız çalışma toplamda 1 saat sürmüş ve Bulgular kısmında sunduğumuz veriler elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Görüşme verileri toplandıktan sonra veri analizine geçilmiştir. Nitel verilerin analizinde sıkça kullanılan içerik analizi tekniği ile veriler analiz edilmiştir. İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır⁹⁶. Bu içerik analizinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının verilen metinlerin ana fikirlerine doğru cevap verebilme durumlarını, verilen metinle uyumlu başlıkları tavsiye edebilme becerilerini ve metinlerde yer alan kelimelerin doğru anlamlarını bilip bilmediklerini ortaya çıkarmak için betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir⁹⁷. Öğretmen adaylarının metinlerle ilgili sorulara verdikleri cevaplar ise blok halinde Bulgular kısmında sunulmuştur.

Veriler analiz edilmeden önce bir cevap anahtarı oluşturulmuştur. Bu cevap anahtarı, 5 uzmanın görüşlerine göre hazırlanmış ve katılımcıların cevapları hazırlanan bu cevap anahtarı üzerinden puanlama usulü ile değerlendirilmiştir. Cevap anahtarının hazırlanış süreci ise şöyle gelişmiştir:

“Okuduğunuz metnin ana fikrini yazınız” sorusunda puanlama sistemi şu şekildedir: “1=Doğru”, “2=Kısmen Doğru”, “3=Yanlış”, “4=Cevap Yok/Bilmiyorum”

“Sizce bu metnin başlığı ne olabilir?” sorusunda puanlama sistemi şu şekildedir: “1=Metinle Uyumlu”, “2=Metinle Yarı Uyumlu”, “3=Metinle Uyumsuz”, “4=Cevap Yok/Bilmiyorum”

---

⁹⁶Yıldırım, Şimşek, *age.*, s.162.

⁹⁷Yıldırım, Şimşek, *age.*, s.158.

Kelimelerin anlamlarının sorulduğu soruda ise puanlama sistemi şu şekildedir: “1=Doğru”, “2=Yanlış”, “3=Cevap Yok/Bilmiyorum”

Hazırlanmış olan cevap anahtarı doğru kabul edilmiş ve öğretmen adaylarının cevapları, cevap anahtarı üzerindeki doğru cevaplar kıstas alınarak puanlanmıştır. Puanlama işlemi tamamlandıktan sonra SPSS yardımı ile verilerin frekansları alınmıştır.

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmanın problemleri çerçevesinde elde edilen bulgular ve bu bulgularla ilgili yorumlara yer verilmiştir. Katılımcıların okuduğunu anlama düzeylerini ve metinlerde geçen kelimeleri bilme düzeylerini ölçmek maksadıyla şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?
2. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 1*'in başlığına ilişkin verdikleri cevapların metinle uyumluluk düzeyleri nedir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 1*'de yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 2*'nin ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?
5. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 2*'nin başlığına ilişkin verdikleri cevapların metinle uyumluluk düzeyleri nedir?
6. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 2*'de yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?
7. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?
8. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevapların metinle uyumluluk düzeyleri nedir?
9. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 3*'te yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

10. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?
11. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *Ek 9*'da yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?
12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?
13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?
14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?
15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?
16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?
17. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?
18. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?
19. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?
20. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?
21. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?
22. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1, Metin 2 ve Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?
23. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?

Tablo 1: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kız	11	52,4
Erkek	10	47,6
Öğretim Türü		
1. Öğretim	12	57,1
2. Öğretim	9	42,9
Sınıf Düzeyi		
1. Sınıf	3	14,3
2. Sınıf	6	28,6
3. Sınıf	6	28,6
4. Sınıf	6	28,6
Toplam	21	100

Araştırmaya, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 11 (% 52,4) kız ve 10 (% 47,6) erkek olmak üzere, toplam 21 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin 12 (% 57,1)'si birinci öğretim, 9 (% 42,9)'u ise ikinci öğretimde eğitim görmektedir. Öğrencilerin 3 (% 14,3)'ü birinci sınıf, 6 (% 28,6)'sı ikinci sınıf, 6 (% 28,6)'sı üçüncü sınıf ve 6 (% 28,6)'sı da dördüncü sınıfta eğitim görmektedirler.

Soru 1: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?

Tablo2: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*'in Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

	f	%
Doğru	8	38,1
Kısmen Doğru	7	33,3
Yanlış	6	28,6
Toplam	21	100,0

Tablo 2'de Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tablo'ya göre öğretmen adaylarının 8 (% 38,1)'i metnin ana fikrini doğru olarak cevaplarken, 7 (% 33,3)'si kısmen doğru olarak cevaplamıştır. Diğer yandan 6 öğretmen adayının (% 28,6) ise, metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır.

Metin 1'in ana fikrine ilişkin “doğru” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

B1: *“Hayata hazırlama bakımından hangisinin daha uygun olduğunu belirtmeye çalışan, medrese mi, mektep mi diye düşünmeye zorlayan bir metindir.”*

A2: *“Öğrencileri hazıra alıştıran, tembelleştiren mekteplerin, normal derslerin yanında öğrencileri tamamıyla hayata hazırlayan medreselerin önüne geçtiğidir. Mektepler, kaldırılan çok işlevli medreselere göre daha donanımsızdır.”*

B2: *“Medrese veya mekteplerden hangisinin öğrenciyi hayata daha başarılı hazırladığıdır.”*

C2: *“Okuduğumuz metinde günümüz eğitim sistemi eleştirilmekte, eski tarz medrese eğitiminin öğrencilere daha yararlı olduğu savunulmaktadır.”*

B2.2: *“Medreseler ile mekteplerin karşılaştırması yapılmıştır ve hangisinin daha faydalı olduğu tartışılmıştır.”*

A3.3: *“Medreseler, öğrencilerin hem gelişimini hazırlar hem de onları hayata karşı hazırlayıp zorluklarla baş edebilecek şekilde eğitirdi. Oysa mektepler açılınca, her şey öğrenciye hazır olarak sunuldu. Öğrenciler hayatla baş edebilecek şekilde yetişmedi.”*

C3.3: *“Medreselerin eğitimi, öğrenciyi hayata hazırlayışı, mekteplere göre çok daha iyidir.”*

B4.4: *“Metinde medrese ve mektebin karşılaştırması yapılmıştır. Medresenin mektepten daha iyi olduğu konusundaki fikirler beyan edilmiştir.”*

Yukarıda “doğru” olarak kabul ettiğimiz cevaplar sıralanmıştır. Cevapların hiçbirisine ekleme veya çıkarma yapılmamış, olduğu gibi alınıp buraya taşınmıştır. Bu cevaplar her ne kadar doğru olarak kabul edilmiş olsa da, cümlelerdeki düşüklükler ve anlatım bozuklukları göze çarpmaktadır. *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin uzman görüşlerine dayanarak bizim doğru kabul ettiğimiz cevap ise tam metni ile şöyledir: *“İnsanları hayata hazırlamada ve hayata uyum sağlamada medrese programları mektep programlarından daha iyi ve üstündür.”* Öğretmen adaylarının yukarıda verdikleri cevaplar, bizim doğru olarak kabul ettiğimiz bu cevaba biçimsel veya anlamsal yakınlık sağladığı için, doğru cevap statüsünde değerlendirilmiştir.

Metin 1'in ana fikri ile ilgili olarak “kısmen doğru” fikir belirten öğretmen adaylarının görüşleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

A1: “*Medreselerdeki talebelerin hayatın zorluklarına göre yaşamaları öğretilirken, mekteplerin kurulmasıyla bu zorlukların talebelere değil hademelere yaptırılmasının doğru ya da yanlış mı olduğunu sorgulayan ana fikir mevcuttur.*”

A2.2: “*Eğitim sisteminde geçmişten günümüze söylenegelmiş medreselerdeki faaliyetler ve mekteplerin karşılaştırılması yapılmıştır. Eğitim sisteminin iyiye mi kötüye mi gitmesi tartışılmıştır. Öğrencilerin hazırcılığa mı yoksa görev ve sorumluluklarını kendileri mi yapmasının uygun olup olmadıkları bu metnin ana fikri olabilir.*”

C2.2: “*Yeni sistem mektepler mi, yoksa eski sistem pozitif ve din bilimlerini okutan medreseler mi daha iyi bir eğitim sunmaktadır.*”

A3: “*Bu yazıda günümüz eğitim kurumlarıyla medreseler karşılaştırılmıştır. Avrupalı eğitime göre uyarlanan bugünkü eğitim kurumları, batılılara göre medreselerden daha üstündür. Ancak medreseler öğrenciyi hayata hazırlaması açısından daha önemlidir, daha öndedir.*”

B3: “*Ana fikir, eski medreseler mi daha iyi yetiştirirdi yoksa yeni okullarda yetişenler mi daha iyi yetişir ?*”

C3: “*Medrese eğitiminin insanı hayatta kalmaya çalışması, kendi ihtiyaçlarını kendi gidermesi ama mektep eğitiminin hazırca konuşçuluk, tecrübesizlikten bahsedilmesi.*”

A4: “*Medrese eğitimi ile günümüz eğitimini karşılaştırıyor.*”

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin verdikleri “kısmen doğru” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevaplar dikkatlice okunduğunda, öğretmen adaylarının aslında metni tam olarak anlamadıkları, kısmen anladıkları ve anladıkları kadarıyla cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Doğru cevaplar metnin ana fikrini tam olarak yansıtırken, kısmen doğru cevaplar metnin ana fikrini kısmî olarak yansıtmaktadır. Ana fikrin yanında kabul edilen tâlî fikirler, kısmen doğru kabul edilmiştir.

Metin 1'in ana fikri üzerine “yanlış” cevap veren öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin alıntılar şöyledir:

C1: “Medrese ve mektepler arasındaki öğrenme zamanındaki zorluklar dile getirilmiştir.”

B3.3: “Doğudaki medrese eğitimi ile batıdaki eğitim arasındaki ilişkiyi karşılaştırmış ve medrese eğitiminin daha faydalı olduğunu vurgulamıştır.”

B4: “Mektebin amacının ve işleyişinin birbirinden farklı olduğunu belirtiyor.”

C4: “Medreselerin mekteple uyum sorunu.”

A4.4: “Medrese ve batı tarzı okulların amacı aynı olmasına rağmen Türkiye’de uygulandığında sorun vardır. Aktif ve ilerleyen medrese sistemini kaldırırken yeni sistemin işleyen yönü cazip gelirken, ihmal edilen yanı da gene cazip noktası olmuştur.”

C4.4: “Medrese mi, mektep mi ?”

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 1*’in ana fikrine ilişkin verdikleri “yanlış” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevapları okuduğumuzda katılımcıların metni anlamadıkları, dolayısıyla yanlış cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Bu cevaplar, doğru kabul edilen ve kısmen doğru kabul edilen cevaplarla hiçbir şekilde bağlantılı değildir.

Soru 2: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*’in başlığına ilişkin verdikleri cevapların, metinle uyumluluk düzeyleri nedir?

Tablo 3: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*’in Başlığına İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

	f	%
Metinle Uyumlu	11	52,4
Metinle Yarı Uyumlu	5	23,8
Metinle Uyumsuz	5	23,8
Toplam	21	100,0

Tablo 3’te Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının, *Metin 1*’in başlığına ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tablo 3’e göre öğretmen adaylarının 11 (% 52,4)’i metnin ana fikri ile uyumlu konu başlığı önerirken; 5 öğretmen adayının (% 23,8) verdikleri cevaplarda, önerilen konu

başlıklarının metinle yarı uyumlu olduğu saptanmıştır. 5 öğretmen adayının (% 23,8) ise metinle uyuşmayan konu başlıkları ifade ettiği tespit edilmiştir.

Metin 1'in orijinal başlığı; “*Hayata İntibak Meselesinde Medrese ve Mektepler*”dir. Bu başlığa biçimsel veya anlamsal olarak yakın olan her cevap doğru olarak kabul edilmiştir. Başlıkların doğru olarak kabul edilmesinde ayrıca, metinle uyumlu olup olmadığı da dikkate alınmıştır. Katılımcıların tavsiye ettikleri başlıklar metin ile tam uyumlu ise “metinle uyumlu”, metin ile yarı uyumlu ise “metinle yarı uyumlu”, metinle uyumsuz ise “metinle uyumsuz” kabul edilmiştir. Öğretmen adaylarının *Metin 1*'in başlığına ilişkin verdiklericevaplar aşağıda ifade edilmiştir. “Metinle uyumlu” başlıkları ifade eden katılımcı görüşleri şu şekildedir:

A1: “*Medrese ve Mektep'te Yetişen Talebe Farkı*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

B1: “*Mektep mi, Medrese mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap vermiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle B1 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

A2: “*Mektep mi, Medrese mi ?*” Bu katılımcının metnin ana fikrine ilişkin verdiği cevap da “doğru” olarak kabul edilmiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle A2 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

B2: “*Medrese ve Mektep Farkı*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap vermiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle B2 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

C2: “*Mektep mi, Medrese mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap vermiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle C2 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

A2.2: “*Eğitimde Mektep ve Medrese*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

B2.2: “*Medrese ve Mektep*” Bu katılımcının metnin ana fikrine ilişkin verdiği cevap da “doğru” olarak kabul edilmiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle B2.2 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

C2.2: “*Mektep mi, Medrese mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

A3.3: “*Mektep mi, Medrese mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap vermiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle A3.3 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

C3.3: “*Mektep mi, Medrese mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap vermiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle C3.3 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

B4: “*Mektep mi Hayata Hazırlar, Medrese mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Burada bir çelişki söz konusudur. Normal şartlar altında metne doğru başlık öneren birinin, metnin ana fikrini anlamış olması beklenir.

Metin 1’in başlığı ile ilgili olarak “metinle yarı uyumlu” başlık ifade eden öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin alıntılar aşağıda sunulmuştur:

C1: “*Medrese ve Mektep Sorunları*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, C1 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

C3: “*Eğitimde Eski mi, Yeni mi ?*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; C3 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

A4: “*Medrese Olması Gereken Mektep*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; A4 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

B4.4: “*Medrese Çınarından Mektep Çimenine*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

C4.4: “*Hayata Hazırlık Eğitimi*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, C4.4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

Metin 1’in başlığı ile ilgili olarak “metinle uyumsuz” başlık ifade eden öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin alıntılar aşağıda sunulmuştur:

A3: “*Eğitimde Öze Dönüş*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu kısmen doğru cevap ile metnin başlığına metin ile uyumsuz verdiği cevaptan hareketle, A3 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

B3: “*Kuşak Farkı*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu kısmen doğru cevap ile metnin başlığına metin ile uyumsuz verdiği cevaptan hareketle, B3 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

B3.3: “*Medrese Eğitiminin Önemi*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, B3.3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C4: “*Geçmişten Günümüze Medreseler*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da metin ile uyumsuz olacak şekilde

ifade etmiştir. Buradan hareketle, C4 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

A4.4: “*Aynı Elbiseye Farklı Gözle Bakmak*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, A4.4 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

Soru 3: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*'de yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

Tablo 4: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*'de Yer Alan Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

		Doğru	Yanlış	Cevap yok/Bilmiyorum
1.Mukaddime	f	1	10	10
	%	4,8	47,6	47,6
2.Münevver	f	6	4	11
	%	28,6	19,0	52,4
3.Tanzîm	f	4	4	13
	%	19,0	19,0	61,9
4.Âlâyiş	f	0	3	18
	%	0	14,3	85,7
5.Self-gouvernement	f	0	4	17
	%	0	19,0	81,0
6.Umde	f	0	2	19
	%	0	9,5	90,5
7.Mâlül	f	0	4	17
	%	0	19,0	81,0
8.Pedagoji	f	3	6	12
	%	14,3	28,6	57,1

Tablo 4'te Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*'de yer alan önemli kelimeleri bilme düzeylerine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tabloya göre öğretmen adaylarının belirtilen kelimelerin anlamlarını ifade etmede genel olarak yetersiz oldukları görülmektedir. Öğretmen adaylarının sadece “Mukaddime” (1 doğru), “Münevver” (6 doğru), “Tanzîm”

(4 doğru) ve “Pedagoji” (3 doğru) kelimelerinin anlamlarını doğru olarak ifade ettikleri görülürken; “Âlâyiş”, “Self-gouvernement”, “Umde” ve “Mâlül” kelimelerinin hiç birisini doğru tanımlamadıkları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun ise kelimelere ilişkin fikrinin olmadığı da anlaşılmaktadır.

Katılımcıların kelimelere vermiş olduğu cevaplar, TDK Büyük Türkçe Sözlük baz alınarak doğru veya yanlış kabul edilmiştir. Bununla birlikte, TDK’nın doğru olarak kabul ettiği cevap ile katılımcıların kelimelere verdikleri cevaplar eş anlamlı ise, katılımcı cevabı yine doğru olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen adaylarının *Metin 1* içerisinde yer alan kelimelere verdikleri yanlış cevaplar şöyledir:

Tablo 5: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*’de Yer Alan Kelimelere Verdikleri Yanlış Cevaplar

	Mukaddime	Münevver	Tanzim	Âlâyiş	Self - gouvernement	Umde	Mâlül	Pedagoji
B1					<i>Self köylü</i>			
C1	<i>Makale</i>		<i>Açıklama</i>					
A2.2	<i>Makale, yazı</i>	<i>Yüksek tabaka topluluğu</i>	<i>Yapmak, meydana getirmek</i>	<i>Söz gelimi olarak</i>			<i>Tabi olmak</i>	<i>Bilim</i>
B2.2	<i>Makale</i>							<i>Gelişim bilimi</i>
C2.2				<i>Alay etmek</i>				
A3							<i>İstisnai</i>	
C3	<i>Karşılaştırma</i>						<i>Mağdur</i>	<i>Çocuk psikolojisi</i>
A3.3		<i>Zengin tabaka</i>						
B3.3	<i>Eser</i>		<i>Açıklama</i>					
C3.3	<i>Açıklama</i>	<i>Yüksek</i>			<i>Becerikli</i>			
A4	<i>Karşılaştırma</i>							<i>Eğitim</i>
C4	<i>Açıklama</i>							<i>Çocuk bilim</i>
A4.4						<i>İstek, amaç</i>	<i>Ortadadır vb.</i>	<i>Çocuk gelişimi</i>

Tablo 5’te görüldüğü üzere öğretmen adayları *Metin 1*’de yer alan kelimelere, doğru anlamlarının dışında, oldukça farklı anlamlar vermişlerdir. Öğretmen adayı olup da “pedagoji” kelimesine yanlış cevap vermek, elbette ki büyük bir eksikliklerdir. En önemli sorun ise, öğretmen adayları bu kelimeleri bildiklerini düşünmektedirler. Hâlbuki bu kelimelere ilişkin bilgileri yanlıştır. Yanlış kelime bilgisi ile okunan metnin yanlış anlaşılması yahut da anlaşılmaması normaldir.

Soru 4: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*’nin ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?

Tablo 6: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*’nin Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

	f	%
Doğru	2	9,5
Kısmen Doğru	9	42,9
Yanlış	8	38,1
Cevap Yok	2	9,5
Toplam	21	100,0

Tablo 6’da Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*’nin ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tablo’ya göre öğretmen adaylarının 2 (% 9,5)’si metnin ana fikrini doğru olarak cevaplarırken, 9 (% 42,9)’u kısmen doğru olarak cevaplamıştır. Diğer yandan 8 öğretmen adayının (% 38,1) metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Arda kalan 2 öğretmen adayının (%9,5) ise metnin ana fikri ile ilgili olarak herhangi bir cevap vermedikleri tespit edilmiştir. *Metin 2*’nin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

B3.3: “Herhangi bir görüş veya ideolojiyi benimsemek ve onu içselleştirmek, hataların en büyüğüdür.”

A4.4: “Metnin ana fikri, insanın belli bir düşünce sistemiyle kendini zincirlememesi gerektiğidir.”

Doğru olarak kabul ettiğimiz bu iki katılımcının cevapları yukarıda ifade edildiği gibidir. *Metin 2*’nin ana fikrine ilişkin uzman görüşlerine dayanarak

oluşturulan doğru cevap ise şöyledir: “İdeolojilerin (izm) dogma haline getirilmesi ve aydınlarımızın kendilerini bu ideolojiler üzerinden (ist) tanımlamaları yanlıştır. Batı kaynaklı bu fikirler sorgulanmalıdır.” Öğretmen adaylarının yukarıda verdikleri cevaplar, bizim doğru olarak kabul ettiğimiz bu cevaba anlamsal yakınlık sağladığı için, doğru cevap statüsünde değerlendirilmiştir.

Metin 2'nin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

B1: “İzm'lerin sahibi olduğunu iddia ettikleri insanlar, kendi öz değerlerine yüz çevirip yabancı ideolojilere kayıyorlar.”

A2: “Batı taklitçiliğinin gereksiz olduğu, batıyı kendimizden üstün görmemek gerektiği.”

B2: “İnsanların kendilerine empoze edilen şeyleri araştırmadan, eleştirmeden olduğu gibi kabul etmeleri.”

C2: “Okuduğumuz metinde batı hayranlığından yakınılmaktadır. Batıdaki bir düşünceyi benimseyip amansızca onu savunmamızdan duyulan rahatsızlıktan bahsedilmektedir.”

A2.2: “Aydınlarımız, Avrupa'nın karşısında kendi kültürel değerlerini yansıtmadığı, yenileşmeyi de Avrupa'nın himayesinde mümkün olduğunu görmektedirler. Ve kendi değerlerinden sıyrılıp, diğerlerinin taklidi olduklarından bahsedilmiştir. Bir bakıma papağanlaşmış olduğunu vurgulamıştır.”

B3: “Kendimizi Avrupa karşısında küçük görmememiz gerektiğini anlatıyor. Avrupa'daki her şey iyi değildir.”

A3.3: “Avrupa'nın ideolojileri, düşünceleri altında ezilemeyiz. Kendimizi küçük görmemeliyiz. Batı ayrı bir dünya, biz ayrı bir dünyayız. Düşünceler, ideolojiler farklı.”

C4: “Marx'ın düşüncesi ve insanlığa etkileri.”

B4.4: “İnsanların belirli kalıplar içerisinde kendilerini bu kalıpların içerisine hapsetmeye razı zihinlerinden söz ediyor. Düşünsel hayatın vasıfsız olduğunu düşünmeden itaat edildiği söyleniyor.”

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 2'nin* ana fikrine ilişkin verdikleri “kısmen doğru” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevaplar dikkatlice

okunduğunda, öğretmen adaylarının aslında metni tam olarak anlamadıkları, kısmen anladıkları ve anladıkları kadarıyla cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca cevaplardaki cümle düşüklükleri ve anlatım bozuklukları da göze çarpmaktadır. Doğru cevaplar metnin ana fikrini tam olarak yansıtırken, kısmen doğru cevaplar metnin ana fikrini kısmî olarak yansıtmaktadır. Ana fikrin yanında kabul edilen tâlî fikirler, kısmen doğru kabul edilmiştir.

Metin 2'nin ana fikrine ilişkin "yanlış" cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

C1: *"Dünyada farklı düşüncelerin olabileceği."*

C2.2: *"Düşünce bir gruba veya bir kişiye ait değildir. Ve düşünce, papağanlaştırmak değildir. Herkesin kendi düşüncesi olmalı ve yönetilmemelidir. Ve Avrupa'nın karşısında apışıp kalmamak."*

A3: *"Bu metne göre bir aydının en önemli özelliği yaşadığı çağa ışık tutması ve özgün olmasıdır."*

C3: *"Marx'ın düşüncelerinin sadece kendi çağına ait olduğu, ondan sonra o çağdan sonra onun gibi düşünmenin saçmalaktan başka bir şey olmadığından bahsedilmektedir."*

C3.3: *"Düşünceleri içselleştirmek veya dışlamak."*

A4: *"Günümüzde bazı konularda köleler gibi hareket etmemek."*

B4: *"Burada bir zamanlar tarihe geçmiş adamların tehlikeli değil, ondan sonra gelenlerin onun isminin desteğiyle iş yapmasını anlatıyor. Marksizm, Kemalizm gibi."*

C4.4: *"Bir fikre bağlı olmak."*

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 2'nin* ana fikrine ilişkin verdikleri "yanlış" cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevapları okuduğumuzda katılımcıların metni anlamadıkları, dolayısıyla yanlış cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Yanlış statüsünde değerlendirilen bu cevaplar, doğru kabul edilen ve kısmen doğru kabul edilen cevaplarla hiçbir şekilde bağlantılı değildir.

Soru 5: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*'in başlığına ilişkin verdikleri cevapların, metinle uyumluluk düzeyleri nedir?

Tablo 7: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*'nin Başlığına İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

	f	%
Metinle Uyumlu	3	14,3
Metinle Yarı Uyumlu	10	47,6
Metinle Uyumsuz	6	28,6
Cevap Yok	2	9,5
Toplam	21	100,0

Tablo 7’de Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*’nin başlığına ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tablo’ya göre öğretmen adaylarının 3 (% 14,3)’ü metnin ana fikri ile uyumlu konu başlığı önerirken, 10 öğretmen adayının (% 47,6) verdikleri cevaplarda önerilen konu başlıklarının metinle yarı uyumlu olduğu saptanmıştır. 6 öğretmen adayının da (% 28,6) metinle uyuşmayan konu başlıkları ifade ettiği tespit edilmiştir. Arda kalan 2 öğretmen adayı (%9,5) ise herhangi bir cevap vermemiştir.

Metin 2’nin orijinal başlığı “*Sakson Köleleri*”dir. Bu başlığa biçimsel veya anlamsal olarak yakın olan her cevap doğru olarak kabul edilmiştir. Başlıkların doğru olarak kabul edilmesinde ayrıca, metinle uyumlu olup olmadığı da dikkate alınmıştır. Katılımcıların tavsiye ettikleri başlıklar metin ile tam uyumlu ise “metinle uyumlu”, metin ile yarı uyumlu ise “metinle yarı uyumlu”, metin ile uyumsuz ise “metinle uyumsuz” kabul edilmiştir. Öğretmen adaylarının *Metin 2*’nin başlığına ilişkin verdikleri cevaplar aşağıda ifade edilmiştir. “Metinle uyumlu” başlıkları ifade eden katılımcı görüşleri şu şekildedir:

B1: “*Aldanmışlar*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

A4.4: “*Düşünce Prangaları*” Bu katılımcının metnin ana fikrine ilişkin verdiği cevap da “doğru” olarak kabul edilmiştir. Ana fikre verdiği cevap ile metnin başlığına ilişkin verdiği cevap örtüşmektedir. Buradan hareketle A4.4 kodlu öğretmen adayının metni anladığını söyleyebiliriz.

B4.4: “*Kölemen Aydınlik*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

Metin 2'nin başlığı ile ilgili olarak “metinle yarı uyumlu” başlık ifade eden öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin alıntılar aşağıda sunulmuştur:

C1: “*Kalıplaşmış Düşünce*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, C1 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

A2: “*Batının Üstünlüğüne İnananlar*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; A2 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

B2: “*Eleştirmeyen İnsanlar*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; B2 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

C2: “*Nedir Bu Batı Hayranlığı*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını metin ile yarı uyumlu olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; C2 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

A2.2: “*Batının Karşısında Aydınlarımız*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı” uyumlu olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; A2.2 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

B3: “*Kendine Sahip Çık*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı” uyumlu olacak şekilde ifade

etmiştir. Bu durum; B3 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

A3.3: “*Batı ve Biz*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; A3.3 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

B3.3: “*İdeoloji ve Yaşam*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir.

B4: “*İzm’siz Yapamayan Zavallılar*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, B4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

C4.4: “*İdeoloji ve Gruplar*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, C4.4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

Metin 2’nin başlığı ile ilgili olarak “metinle uyumsuz” başlık ifade eden öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin alıntılar aşağıda sunulmuştur:

C2.2: “*Tasmalık*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, C2.2 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

A3: “*Aydının Nitelikleri*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, A3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C3: “*Düşünmek Evrenseldir*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade

etmiştir. Buradan hareketle, C3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C3.3: “*Sistemde Düşünceler*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, C3.3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

A4: “*Değişen Hiçbir Şey Yok*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, A4 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C4: “*İlmin Işığında Aydınlar*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu kısmen doğru cevap ile metnin başlığına metin ile uyumsuz verdiği cevaptan hareketle, C4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

Soru 6: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*'de yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

Tablo 8: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*'de Belirtilen Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

		Cevap		
		Doğru	Yanlış	Yok/Bilmiyorum
1.Mürid	f	4	14	3
	%	19,0	66,7	14,3
2.Vasıf	f	11	7	3
	%	52,4	33,3	14,3
3.Tecellî	f	2	8	11
	%	9,5	38,1	52,4
4.Kapital	f	1	8	12
	%	4,8	38,1	57,1
5.Mukaddes	f	5	6	10
	%	23,8	28,6	47,6
6.Anakronizm	f	4	3	14
	%	19,0	14,3	66,7

7.Müessir	f	4	1	16
	%	19,0	4,8	76,2
8.Diyalektik	f	1	7	13
	%	4,8	33,3	61,9

Tablo 8’de Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*’de yer alan önemli kelimeleri bilme düzeylerine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tabloya göre öğretmen adaylarının belirtilen kelimelerin anlamlarını ifade etmede genel olarak yetersiz oldukları görülmektedir. Yanlış cevapların doğru cevaplara oranla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun ise kelimelere ilişkin fikrinin olmadığı da anlaşılmaktadır.

Katılımcıların kelimelere vermiş olduğu cevaplar, TDK Büyük Türkçe Sözlük baz alınarak doğru veya yanlış kabul edilmiştir. Bununla birlikte, TDK’nın doğru olarak kabul ettiği cevap ile katılımcıların kelimelere verdikleri cevaplar eş anlamlı ise, katılımcı cevabı yine doğru olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen adaylarının *Metin 2* içerisinde yer alan kelimelere verdikleri yanlış cevaplar şöyledir:

Tablo 9: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 2*’de Yer Alan Kelimelere Verdikleri Yanlış Cevaplar

	Mürid	Vasf	Tecelli	Kapital	Mukaddes	Anakronizm	Müessir	Diyalektik
A1			Kader					Zıtların birlikteliği
B1			Karar	Marx’ın kitabı	Şüpheli			Tez-Antitez
C1	Yandaş				Yüce		Önemli	Özgür
B2	Efendi, bilgin							Neden-sonuç
C2	Asker	Yeterlilik						
A2.2	Yardımcı			Modern		Klişeleşmiş kavram		Maddeye dayanan düşünce
C2.2	Bir grubun arkasından gitmek	Belli bir vasfı olan						
A3	Bir kuruma		Kadere bağlı	Marx’ın				

	üye olan		gelişen olay	kitabı				
B3				Emperyal yapı				Hegel diyalektiği
C3	Cemaat			Marx'ın kitabı	Kıymetli			
A3.3	Eğiten kişi	Kişiyeye özel statü				Kalıplaşan düşünce		
C3.3	Takipçi, asker	İşlev				Kalıplaşmış, sabit		
A4	Yancı		Sonuçlanır		Kıymetli			Sebepler-sonuç
B4		Tecrübe		Serbest				
C4	Öğrenci		Yansıma					Eleştirel
A4.4	Öğrenci		Yerini bulma	Kadim, yüce				
B4.4	Bağlı olan		Tesadüfi	Ekonomik yönetim				
C4.4	Bağlı olan	Sıfat						

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere öğretmen adayları *Metin 2*'de yer alan kelimelere, doğru anlamlarının dışında, oldukça farklı anlamlar vermişlerdir. Öğretmen adayları bu kelimeleri bildiklerini düşünmektedirler. Hâlbuki bu kelimelere ilişkin bilgileri yanlışdır.

Soru 7: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?

Tablo 10: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

	f	%
Doğru	0	0
Kısmen Doğru	4	19,0
Yanlış	14	66,7
Cevap Yok	3	14,3
Toplam	21	100,0

Tablo 10'da Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tablo'ya göre öğretmen adaylarının hiçbiri metnin ana fikrini doğru olarak cevaplayamazken, 4 (% 19,0)'ü kısmen doğru olarak ifade etmiştir. Diğer yandan 14 öğretmen adayı (% 66,7) da, metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevaplar vermişlerdir. 3 öğretmen adayı (% 14,3) ise herhangi bir cevap vermemiştir. *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

C1: “*Toplumdaki sorunların insan üzerindeki bıraktığı etkileri ve insan intiharının nedenleri.*”

C3: “*Cinayet ve intiharın sadece bizim toplumumuzda görülmediği, evrensel bir sorun olduğundan ve bu sorunun sebeplerinden ve çözümlerinden bahsedilmiştir.*”

A4: “*İntihara sebep olan durumlar.*”

A4.4: “*Toplum kültürel bir geçişe zorlandığında eski değerler ortadan kaldırılır ve yenilerine de alışamama toplumda başıboşluğa ve ortak değerlerin yok olmasına sebep olur. Böylece bireyselleşme kendini gösterir.*”

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri “kısmen doğru” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevaplar dikkatlice okunduğunda, öğretmen adaylarının aslında metni tam olarak anlamadıkları, kısmen anladıkları ve anladıkları kadarıyla cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca cevaplardaki cümle düşüklükleri ve anlatım bozuklukları bir kez daha göze çarpmaktadır. *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin uzman görüşlerine dayanarak bizim

doğru kabul ettiğimiz cevap ise Şu Şekildedir: “Değerlerin deđiŐmesiyle birlikte intikal devresinde ortaya çıkan sosyal buhranlar, toplumda intihar ve cinayet gibi olguların artmasına sebep olabilir.” Öğretmen adaylarının yukarıda verdikleri cevaplar, bizim doğru olarak kabul ettiğimiz bu cevaba tam bir biçimsel veya anlamsal yakınlık sağlamadığı için, kısmen doğru cevap statüsünde değerlendirilmiştir.

Metin 3’ün ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

B1: “Manevi değerlerimizden koparsak bütün halkımızı etkileyecek felakatlere sebep olacağı, bunun yerine işin içine çıkarların gireceği kesindir.”

A2: “Dünyanın her yerinde değerler yok oldukça hoş olmayan olaylar meydana gelmektedir.”

B2: “Dünyada meydana gelen çöküntülerin insan hayatını olumsuz etkilediği ve herkesin bundan farklı derecede etkilendiği.”

C2: “Okuduğum metinde batı özentiliğinin topluma etkisi anlatılmaktadır. Batıda görülen her Şeyin topluma nasıl uygulandığı düşünülmeden uygulandığında çıkan sorunları göstermektedir.”

A2.2: “Gazetelerde gördüğümüz, çevreden duyduğumuz cinayet vakalarının nedeni bilinmiyor ve merak ediliyor. Bir tek bizim ülkemizde olmadığı, diğer ülkelerde de görülmüştür. Ama ıkıŐ sebepleri ve etkileri küreselleŐen dünyada çeŐit çeŐittir. Bazı değerlerin yıkılmayacağı, ancak bu değerlerin yıkıldığı zaman ülkede kaos teşkil edeceğini söyleyebiliriz.”

B2.2: “İntihar ve cinayetlerin sebepleri.”

C2.2: “Yeni zamanlarda oluşan kültür bozulmaları ve insanların birbirini düşünmeleri, bencil davranmamaları.”

A3: “Kültürel değerlerimizi kaybettiğimiz zaman çözülmeler başlar ve egoizm daha çok ön plana çıkar.”

A3.3: “Her milletin, cemiyetin kendine ait değerleri, kıymetleri vardır. Her millet birbirinden farklıdır. Ve değerlerde değişmeler olmuştur. Eskiden kıymetli olan Şeyler kıymetini yitirmiş, insanlar bir boŐluđa düŐmüş ve ruhen bir çöküntü içine girmiŐtir. Dünya ile birlikte bizim de değerlerimiz değişmiş, kıymet verdiğimiz

şeyler değişmiş ve değerini kaybetmiştir. İnsanlar da birlikte değişmenin etkisiyle kaybolup gitmiştir.”

B3.3: *“Fizyolojik ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman insan şiddete başvurur.”*

C3.3: *“Toplum karışıklığı.”*

C4: *“Dünyanın değişimi.”*

B4.4: *“Kültürel değerlerin kaybolması, bu kültürel değerlerin aslında toplumun bütüncül yapısını korumakta olan bir etken olduğundan bahsediyor. Değerler kaybolunca toplumsallık yerine bireysellik ön plana çıkacak.”*

C4.4: *“Toplumsal normların kaybolması.”*

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri “yanlış” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevapları okuduğumuzda katılımcıların metni anlamadıkları, dolayısıyla yanlış cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Bu cevaplar, doğru kabul ettiğimiz cevapla ve kısmen doğru kabul edilen katılımcı cevaplarıyla hiçbir şekilde bağlantılı değildir.

Soru 8: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevapların, metinle uyumluluk düzeyleri nedir?

Tablo 11: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'ün Başlığına İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

	f	%
Metinle Uyumlu	0	0
Metinle Yarı Uyumlu	6	28,6
Metinle Uyumsuz	13	61,9
Cevap Yok	2	9,5
Toplam	21	100,0

Tablo 11'de Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tablo'ya göre öğretmen adaylarının hiçbiri metnin ana fikri ile uyumlu konu başlığı önermezken, 6 öğretmen adayının (% 28,6) verdikleri cevaplarda önerilen konu başlıklarının metinle yarı uyumlu olduğu saptanmıştır. 13 öğretmen adayının da (% 61,9) metinle uyuşmayan konu başlıkları ifade ettiği tespit edilmiştir. Arda kalan 2 öğretmen adayı (%9,5) ise herhangi bir cevap vermemiştir.

Metin 3'ün orijinal başlığı; *“İntiharlar ve İçtimâî Kıymetler”*dir. Bu başlığa biçimsel veya anlamsal olarak yakın olan her cevap doğru olarak kabul edilmiştir. Başlıkların doğru olarak kabul edilmesinde ayrıca, metinle uyumlu olup olmadığı da dikkate alınmıştır. Katılımcıların tavsiye ettikleri başlıklar metin ile tam uyumlu ise “metinle uyumlu”, metin ile yarı uyumlu ise “metinle yarı uyumlu”, metin ile uyumsuz ise “metinle uyumsuz” kabul edilmiştir. Öğretmen adaylarının *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplar aşağıda ifade edilmiştir. “Metinle uyumlu” başlıkları ifade eden katılımcı görüşleri şu şekildedir:

C1: *“Toplumdaki Sorunların İnsan Psikolojisine Etkisi”* Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; C1 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

B2: *“Hayatımızdaki Buhran”* Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, B2 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

C2.2: *“Kültür Yozlaşması”* Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, C2.2 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

A3.3: *“Nereden Geldik Nereye Gidiyoruz ?”* Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, A3.3 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

A4: *“İntihar Sebepleri”* Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Bu durum; A4 kodlu katılımcının metni yarı anladığı, dolayısıyla da anladığı kadarıyla metinle uyuşan bir başlık önerdiği şeklinde yorumlanabilir.

C4.4: “*Toplum ve Birey*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile yarı uyumlu” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu yanlış cevap ile metnin başlığına yarı uyumlu verdiği cevaptan hareketle, C4.4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

Metin 4’ün başlığı ile ilgili olarak “metinle uyumsuz” başlık ifade eden öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin alıntılar aşağıda sunulmuştur:

B1: “*Değerlerden Kopmak*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, B1 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

A2: “*Değerlerin Değeri*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, A2 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C2: “*Toplumdaki Değişiklik*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, C2 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

A2.2: “*Cinayetlerin Zuhur Etmemesinin Sebepleri*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, A2.2 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

B2.2: “*İntihar ve Cinayet*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, B2.2 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

A3: “*Yitirilen Değerlerimiz*” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, A3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C3: “Ölme ve Öldürme İsteği” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu kısmen doğru cevap ile metnin başlığına metin ile uyumsuz verdiği cevaptan hareketle, C3 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

B3.3: “Kültürel Çöküntü” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, B3.3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C3.3: “Bozulan Toplum” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, C3.3 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

B4: “Bireysel Psikolojik Desteğin Önemi” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin herhangi bir cevap vermezken ve hatta “3 kere okudum bir şey anlamadım” şeklinde beyanatta bulunurken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, B4 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

C4: “Reklam Kültürü” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, C4 kodlu katılımcının metni hiç anlamadığı yargısına varabiliriz.

A4.4: “Biz’den Ben’e Doğru” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap verirken, metnin başlığını “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Ana fikre vermiş olduğu kısmen doğru cevap ile metnin başlığına metin ile uyumsuz verdiği cevaptan hareketle, A4.4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

B4.4: “Bireyselleşen Kültürel Toplumlar” Bu katılımcı, metnin ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap verirken, metnin başlığını da “metin ile uyumsuz” olacak şekilde ifade etmiştir. Buradan hareketle, B4.4 kodlu katılımcının metni anlamadığı yargısına varabiliriz.

Soru 9: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'de yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

Tablo 12: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'de Belirtilen Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

		Cevap		
		Doğru	Yanlış	Yok/Bilmiyorum
1.Muayyen	f	0	3	18
	%	0	14,3	85,7
2.Mâtuf	f	1	1	19
	%	4,7	4,7	90,5
3.İstinad	f	1	3	17
	%	4,7	14,3	81,0
4.Mukadder	f	2	1	18
	%	9,5	4,7	85,7
5.Müşterek	f	6	4	11
	%	28,6	19,0	52,4
6.Mukâbil	f	0	3	18
	%	0	14,3	85,7
7.Muvâzene	f	1	2	18
	%	4,7	9,5	85,7
8.Nizam	f	16	2	3
	%	76,2	9,5	14,3

Tablo 12’de Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*’te yer alan önemli kelimeleri bilme düzeylerine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları sunulmuştur. Tabloya göre öğretmen adaylarının belirtilen kelimelerin anlamlarını ifade etmede genel olarak yetersiz oldukları görülmektedir. Yanlış cevapların doğru cevaplara oranla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. “Muayyen” ve “Mukâbil” kelimelerini hiçbir öğretmen adayı doğru şekilde cevaplandıramamıştır. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun ise kelimelere ilişkin fikrinin olmadığı da anlaşılmaktadır.

Katılımcıların kelimelere vermiş olduğu cevaplar, TDK Büyük Türkçe Sözlük baz alınarak doğru veya yanlış kabul edilmiştir. Bununla birlikte, TDK’nın doğru olarak kabul ettiği cevap ile katılımcıların kelimelere verdikleri cevaplar eş anlamlı

ise, katılımcı cevabı yine doğru olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen adaylarının *Metin 3* içerisinde yer alan kelimelere verdikleri yanlış cevaplar şöyledir:

Tablo 13: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 3*'de Yer Alan Kelimelere Verdikleri Yanlış Cevaplar

	Muayyen	Mâtuf	İstinad	Mukadder	Müşterek	Mukâbil	Muvâzene	Nizam
B1							Şüpheli	
B2					Önemli			
A2.2		Karşı		Gelecek	Karşılıklı	Takip		
B2.2					Eşit			
C2.2					Eşit olma			
A3								Kanun
B3	Birlikte							Duruş
C3			Rağmen			Olan		
C4	Bireysel							
A4.4	Normal		Garanti				Düzen	
C4.4			Değnek			Katılmak		

Tablo 13'te görüldüğü üzere öğretmen adayları *Metin 3*'de yer alan kelimelere, doğru anlamlarının dışında, oldukça farklı anlamlar vermişlerdir. Öğretmen adayları yukarıdaki kelimeleri bildiklerini düşünmektedirler. Hâlbuki bu kelimelere ilişkin bilgileri yanlıştır. Yanlış kelime bilgisi ile okunan metnin yanlış anlaşılması yahut da anlaşılmaması normaldir.

Soru 10: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin cevapları ne düzeydedir?

Tablo 14: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Frekans ve Yüzelik Dağılımları

	f	%
Doğru	2	9,5
Kısmen Doğru	13	61,9
Yanlış	6	28,6
Toplam	21	100,0

Tablo 14'de Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzelik dağılımları sunulmuştur. Tablo'ya göre öğretmen adaylarının 2 (%9,5)'si metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap

verirken, 13 (% 61,9)'ü kısmen doğru cevaplar vermişlerdir. Diğer yandan 6 öğretmen adayı (% 28,6) da, metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevaplar vermişlerdir. *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin “doğru” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

A2: *“Meydana gelen iyi ya da kötü olaylardan sadece bir kişi sorumlu değildir. Bu olaylar, hepimizin sorumluluğundadır.”*

B4.4: *“Bir yola birlikte başlanılan kişilerin birbirini hiçbir şekilde yalnız bırakmamaları gerektiği çıkıyor ortaya. Bir de “etme-bulma” diyebilecek olduğumuz bir ceza durumu var, yarı yolda bırakılanın intikamı niteliğinde. Herhangi bir konuda kimseyi yüzüstü bırakmamalıyız. Bunun elbette ki bir bedeli olur.”*

Yukarıda “doğru” olarak kabul ettiğimiz cevaplar sıralanmıştır. Cevapların hiçbirisine ekleme veya çıkarma yapılmamış, olduğu gibi alınıp buraya taşınmıştır. Bu cevaplar her ne kadar doğru olarak kabul edilmiş olsa da, cümlelerdeki düşüklükler ve anlatım bozuklukları göze çarpmaktadır. *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin uzman görüşlerine dayanarak bizim doğru kabul ettiğimiz cevap ise tam metni ile şöyledir: *“Sorumluluk almayan, elini taşın altına koymayan bireylerden oluşan toplumlar sorunlarını çözemedikleri gibi, sorunların katlanarak ortaya çıkmasına sebep olurlar.”* Öğretmen adaylarının yukarıda verdikleri cevaplar, bizim doğru olarak kabul ettiğimiz bu cevaba biçimsel veya anlamsal yakınlık sağladığı için, doğru cevap statüsünde değerlendirilmiştir.

Metin 4'ün ana fikrine ilişkin “kısmen doğru” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

A1: *“Bu fıkrada, eğer bir söz veriliyorsa bunun arkasında durmak gerektiğini, eğer sözümüzün arkasında durmazsak da kötü sonuçlarla karşılaşacağımızı belirtmiş.”*

B1: *“İnsanlar zoru gördüğünde bırakıp kaçmayı, tek başına bırakmayı severler. Her zaman doğru bildiğin yolda tek başına kalabiliriz, bununla mücadele etmeliyiz.”*

C1: *“İnsanların bir iş için beraberlik sözü verip de sözünde durmamasının neler doğuracağı anlatılmıştır.”*

B2: “İnsanlarla bir olaya baş koyduğunuzda sizi yarı yolda bırakıyorlarsa en güzel cevap sizin de onları yalnız bırakmanızdır.”

C2: “Toplumda herkesin birlik olmadığını anlatmaktadır. Herkes bir konuda aynı şeyi düşünür ama iş icraate geldiğinde hiç kimse olmaz. İşte biz de bu yüzden hep kaybeden taraf olduk.”

A2.2: “Nasrettin hoca akıllıca bir yol izlemiştir, arkadaşlarının O’nu yalnız bırakmaları üzerine. İstenen şeylerin, olayların, gelişmelerin olabilmesi için öncelikle bir yerde bir taşra veya ilde, ülkede birlik ve beraberlik olmalıdır ve bu önem taşımaktadır. Hocanın düşüncesinden dönme sebebi de budur, dayanışmanın olmaması. Yani bir yerdeki olayları lehimize çevirmek istiyorsak, birlik ve bütünlük çerçevesinde hareket etmeliyiz.”

B2.2: “İnsanlar verdiği sözde durmalı, karşısındakileri yarı yolda bırakmamalıdır.”

A3: “Verilen söz yerine getirilmelidir. İnsanlarda beraberlik duygusu olmadığı zaman toplum da amaçsız insanlardan oluşuyor demektir.”

B3: “Hangi işte olursa olsun arkadaşlarımızın arkasında olmamız gerekiyor. Verdiğimiz sözde durmalıyız, sonuna kadar.”

A3.3: “İnsanları yarı yolda bırakırsak onlar da bizi yarı yolda bırakır. Bazı şeyler tek başına halledilemez, topluluğun birliğiyle halledilir.”

C3.3: “Birlikte çıkılan yolda birlikte ilerlenir.”

B4: “İnsanlar toplumu zor durumda bırakan bir takım olaylardan şikayet ederler. Bir kişi bunu çözmek için elini taşın altına koyduğunda ise bu kişiye destek vermekten acizdir.”

A4.4: “Toplumda birlik ve destek olmazsa hiçbir düşünce amacına ulaşamadığı gibi zoru da beraberinde getirir.”

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 4*’ün ana fikrine ilişkin verdikleri “kısmen doğru” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevaplar dikkatlice okunduğunda, öğretmen adaylarının aslında metni tam olarak anlamadıkları, kısmen anladıkları ve anladıkları kadarıyla cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca cevaplardaki cümle düşüklükleri ve anlatım bozuklukları da göze çarpmaktadır. Doğru cevaplar metnin ana fikrini tam olarak yansıtırken, kısmen doğru cevaplar metnin ana fikrini kısmî olarak yansıtmaktadır. Ana fikrin yanında kabul edilen tâlî fikirler, kısmen doğru kabul edilmiştir.

Metin 4'ün ana fikrine ilişkin “yanlış” cevap veren öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

C2.2: *“Hoca kendinin enayi yerine konulduğunu anlar ve halka ceza vermek ister.”*

C3: *“Toplum yüzünden kendini feda etmiş birinin toplum tarafından yarı yolda bırakılmasından sonra alınan intikam.”*

B3.3: *“ Toplu hareket, bireysel hareketin önüne geçer.”*

A4: *“Çıkkılan yolda asla yalnız kalmayacaksın.”*

C4: *“Her zaman bir öndere, bilirkişiyeye, bizi temsil edecek kişiye ihtiyaç vardır.”*

C4.4: *“Birlik olmayı bilmeden yararlı olunmaz.”*

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri “yanlış” cevaplar yukarıda sıralanmıştır. Cevapları okuduğumuzda katılımcıların metni anlamadıkları, dolayısıyla yanlış cevaplar verdikleri anlaşılmaktadır. Yanlış statüsünde değerlendirilen bu cevaplar, doğru kabul edilen ve kısmen doğru kabul edilen cevaplarla hiçbir şekilde bağlantılı değildir.

Soru 11: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının EK 9’da yer alan kelimelere verdikleri cevaplara ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

Tablo 15: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının EK 9’da Yer Alan Kelimeleri Bilme Düzeyine İlişkin Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

		Cevap		
		Doğru	Yanlış	Yok/Bilmiyorum
1.Âlâ	f	14	2	5
	%	66,7	9,5	23,8
2.Anarşi	f	8	9	4
	%	38,1	42,9	19,0
3.Âşikâr	f	8	10	3
	%	38,1	47,6	14,3
4.Azîm	f	2	17	2
	%	9,5	81,0	9,5
5.Beşeriyet	f	5	9	7
	%	23,8	42,9	33,3
6.Buhran	f	14	5	2
	%	66,7	23,8	9,5
7.Câmiâ	f	15	4	2
	%	71,4	19,0	9,5
8.Cihanşümûl	f	2	2	17
	%	9,5	9,5	81,0
9.Ezelî	f	5	12	4
	%	23,8	57,1	19,0
10.Garp	f	13	2	6
	%	61,9	9,5	28,6
11.Gayr-i Tabii	f	2	6	13
	%	9,5	28,6	61,9
12.Hassaten	f	1	2	18
	%	4,8	9,5	85,7
13.Hülâsa	f	0	3	18
	%	0	14,3	85,7
14.İçtimâî	f	3	4	14
	%	14,3	19,0	66,7
15.İdrak	f	11	5	5
	%	52,4	23,8	23,8
16.İmtiyaz	f	14	4	3
	%	66,7	19,0	14,3
17.İnhiraf	f	2	2	17
	%	9,5	9,5	81,0
18.İntibak	f	1	2	18
	%	4,8	9,5	85,7

19.İntikal	f	2	8	11
	%	9,5	38,1	52,4
20.Mahtsus	f	11	3	7
	%	52,4	14,3	33,3
21.Mazhar	f	1	5	15
	%	4,8	23,8	71,4
22.Mitos	f	4	2	15
	%	19,0	9,5	71,4
23.Muhtelif	f	2	4	15
	%	9,5	19,0	71,4
24.Müsrif	f	9	6	6
	%	42,9	28,6	28,6
25.Nass	f	2	4	15
	%	9,5	19,0	71,4
26.Nisbet	f	0	8	13
	%	0	38,1	61,9
27.Riâyet	f	3	6	12
	%	14,3	28,6	57,1
28.Şâmil	f	2	3	16
	%	9,5	14,3	76,2
29.Tedris	f	1	1	19
	%	4,8	4,8	90,5
30.Zaaf	f	8	7	6
	%	38,1	33,3	28,6

Tablo 15’te, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *EK 9*’da yer alan kelimeleri bilme düzeylerine ilişkin verdikleri cevapların frekans ve yüzdelik dağılımları sunulmuştur. Tablo’ya göre öğretmen adaylarının belirtilen kelimelerin anlamlarını ifade etmede genel olarak yetersiz oldukları görülmektedir. Yanlış cevapların doğru cevaplara oranla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. “Hülâsa” ve “Nisbet” kelimelerini hiçbir öğretmen adayı doğru şekilde cevaplandıramamıştır. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun ise kelimelere ilişkin fikrinin olmadığı da anlaşılmaktadır. *EK 9*’da yer alan kelimelere katılımcıların vermiş oldukları yanlış cevaplara ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

“Âlâ” kelimesine B1 kodlu katılımcı “*karışık*” anlamını, A4.4 kodlu katılımcı ise “*yüksek*” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “iyi, pekiyi”dir.

“Anarşi” kelimesine A1 kodlu katılımcı “*ters düşüncede olan*” anlamını, B1 kodlu katılımcı “*kuralsız*” anlamını, A2.2 kodlu katılımcı “*toplumda karışıklık*”

çıkaran örgüt” anlamını, B4.4. kodlu katılımcı ise *“kabullenmemek”* anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı *“kargaşa”*dır.

“*Âşikâr*” kelimesine A1 kodlu katılımcı *“Alışkın”* anlamını, B2.2 kodlu katılımcı *“kesin”* anlamını, B3 kodlu katılımcı *“şüpheli”* anlamını, C3 kodlu katılımcı ise *“az çok bilgi sahibi olmak”* anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı *“apaçık”*tır.

“*Azîm*” kelimesine A1 kodlu katılımcı *“sabır”* anlamını, A2.2 kodlu katılımcı *“çalışmak”* anlamını, C3.3 kodlu katılımcı *“bir şeye ulaşmak için çalışmak”* anlamını, A4.4 kodlu katılımcı ise *“gayret”* anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı *“kararlı”*dır.

“*Beşeriyet*” kelimesine A2 kodlu katılımcı *“fâni olma durumu”* anlamını, B2 kodlu katılımcı *“insanların faaliyetleri”* anlamını, C3 kodlu katılımcı *“coğrafya”* anlamını, B3.3 kodlu katılımcı ise *“dünyevi”* anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı *“insanlık”*tır.

“*Buhran*” kelimesine C1 kodlu katılımcı *“sorun yaşıyor olmak”* anlamını, A2.2 kodlu katılımcı *“darmadağınlık”* anlamını, B3 kodlu katılımcı *“devir”* anlamını ve C2.2 kodlu katılımcı *“çıkılmaz olan”* anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı *“bunalım”*dır.

“*Câmiâ*” kelimesine B1 kodlu katılımcı *“toplanmak”* anlamını, B2 kodlu katılımcı *“bir grubun üyeleri”* anlamını, C4 kodlu katılımcı ise *“büyük çevre”* anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı *“topluluk, zümre”*dir.

“*Cihanşümûl*” kelimesine B1 kodlu katılımcı *“dünyayı kaplayan”* anlamını, C4 kodlu katılımcı ise *“dünyaya hükmetmek”* anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı *“evrensel”*dir.

“*Ezelî*” kelimesine C1 kodlu katılımcı *“ölümüne”* anlamını, B2 kodlu katılımcı *“sonsuz”* anlamını, C3 kodlu katılımcı *“dünyada olan”* anlamını, A4 kodlu katılımcı ise *“sürekli”* anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı *“öncesiz, başlangıçsız”*dir.

“*Garp*” kelimesine A1 kodlu katılımcı *“savaş”* anlamını, B1 kodlu katılımcı *“doğu”* anlamını, C3.3 kodlu katılımcı ise *“dayanıklı”* anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı *“batı”*dır.

“*Gayr-ı Tabii*” kelimesine C3 kodlu katılımcı *“resmî olmayan”* anlamını, C4 kodlu katılımcı *“olağanlık”* anlamını, C4.4 kodlu katılımcı ise *“katılmamak”* anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı *“doğal olmayan, yapay”*dır.

“Hassaten” kelimesine C2 kodlu katılımcı “yaklaşık” anlamını, C4.4 kodlu katılımcı ise “hakikaten” anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı “özellikle”dir.

“Hülâsa” kelimesine A2.2 kodlu katılımcı “bu durumda” anlamını, B3.3 kodlu katılımcı “açıklamak” anlamını, A4.4 kodlu katılımcı ise “konuşmak, bakmak” anlamlarını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı “özet”dir.

“İçtimâî” kelimesine B1 kodlu katılımcı “topluluk” anlamını, C3 kodlu katılımcı “içte olan” anlamını, B3.3 kodlu katılımcı ise “birliktelik” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “toplumsal, sosyal”dir.

“İdrak” kelimesine A1 kodlu katılımcı “açıklamak” anlamını, A2.2 kodlu katılımcı “düşünce” anlamını, C2.2 kodlu katılımcı “anlamlandırmak” anlamını, C3.3 kodlu katılımcı ise “farkına varmak” anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı “anlama yeteneği, anlayış”tır.

“İmtiyaz” kelimesine C1 kodlu katılımcı “elinde olan durumdan tekrar faydalanmak” anlamını, A2.2 kodlu katılımcı “olanak” anlamını, A4.4 kodlu katılımcı “özerklik” anlamını, C4.4 kodlu katılımcı ise “hoşgörü” anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı “ayrıcalık”tır.

“İnhiraf” kelimesine B2 kodlu katılımcı “hurafe” anlamını, A4.4 kodlu katılımcı ise “huruf” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “sapma, başka bir tarafa meyletme”dir.

“İntibak” kelimesine C2.2 kodlu katılımcı “yasa” anlamını, A4.4 kodlu katılımcı ise “geçme, katılma” anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı “uyum”dur.

“İntikal” kelimesine A4 kodlu katılımcı “gelmek” anlamını, C3.3 kodlu katılımcı “bulunmak” anlamını, B3 kodlu katılımcı “varmak” anlamını, C2.2 kodlu katılımcı ise “müdahale etmek” anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı “bir yerden başka bir yere geçme”dir.

“Mahsus” kelimesine B2 kodlu katılımcı “bir olaya ilişkin” anlamını, B1 kodlu katılımcı “kandırmak” anlamını, B4 kodlu katılımcı ise “kastî” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “özü, özel”dir.

“Mazhar” kelimesine C3.3 kodlu katılımcı “bilgili, görgülü” anlamını, B1 kodlu katılımcı “lütuf” anlamını ve A2.2 kodlu katılımcı “nail olmak” anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı “bir şeyin ortaya çıktığı, görüldüğü yer veya kimse”dir.

“Mitos” kelimesine B4.4 kodlu katılımcı “*mitolojide boğa figürü*” anlamını, C4 kodlu katılımcı ise “*düşünce*” anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı “efsane, mit”dir.

“Muhtelif” kelimesine C3.3 kodlu katılımcı “*iyi durum*” anlamını, B3.3 kodlu katılımcı “*diğer*” anlamını, A4.4 kodlu katılımcı ise “*açık*” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “çeşitli”dir.

“Müsriif” kelimesine B2 kodlu katılımcı “*gereksiz*” anlamını, B3.3 kodlu katılımcı “*ziyan*” anlamını, B2.2 kodlu katılımcı “*boşa gitmek*” anlamını, C2.2 kodlu katılımcı ise “*israf*” anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı “tutumsuz, savurgan”dır.

“Nass” kelimesine B3 kodlu katılımcı “*sûre*” anlamını, B1 kodlu katılımcı “*insan*” anlamını, A2.2 kodlu katılımcı ise “*kendine özgü değerler*” anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı “açık ve kesin yargı, dogma”dır.

“Nisbet” kelimesine A2.2 kodlu katılımcı “*karşı tavır sergileme*” anlamını, B1 kodlu katılımcı “*taraf*” anlamını, C3 kodlu katılımcı “*kıskandırma, özendirme*” anlamını, B3.3 kodlu katılımcı ise “*kıskanma*” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “oran”dır.

“Riâyet” kelimesine A4.4 kodlu katılımcı “*sahiplenme, güvenme*” anlamını, B2.2 kodlu katılımcı “*duymak*” anlamını, A3.3 kodlu katılımcı “*söylenti*” anlamını, B1 kodlu katılımcı ise “*usül*” anlamını yüklemiştir. Oysaki kelimenin doğru anlamı “sayma, uyma, itibar etme”dir.

“Şâmil” kelimesine A4.4 kodlu katılımcı “*şeyh şamil*” anlamını ve B3 kodlu katılımcı “*aydınlık*” anlamını vermiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “içine alan, kapsayan”dır.

“Tedris” kelimesine A2.2 kodlu katılımcı “*atari oyunu*” anlamını yüklemiştir. Buna mukâbil kelimenin doğru anlamı “ders verme, öğretme, eğitim”dir.

“Zaaf” kelimesine B3.3 kodlu katılımcı “*eksiklik*” anlamını, B4 kodlu katılımcı “*zayıf*” anlamını, A1 kodlu katılımcı “*his*” anlamını ve C3 kodlu katılımcı “*hassasiyet*” anlamını yüklemiştir. Hâlbuki kelimenin doğru anlamı “düşkünlük, zayıf nokta”dır.

Soru 12: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?

Tablo 16: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları

	Metin 1 / Ana Fikir						Metin 2 / Ana Fikir						Metin 3 / Ana Fikir					
	D.		K.D.		Y.		D.		K.D.		Y.		D.		K.D.		Y.	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
1.Sınıf	0	1	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1
2.Sınıf	3	1	1	1	0	0	0	0	3	1	0	1	0	0	0	0	4	2
3.Sınıf	2	0	2	1	0	1	0	1	1	1	3	0	0	0	1	0	3	1
4.Sınıf	0	1	0	1	2	2	1	0	1	1	0	3	0	0	1	1	1	2

Tablo 16'da, çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin cevaplarının sınıf ve cinsiyete göre dağılımları sunulmuştur. Tablo'ya göre *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin doğru cevap veren toplam katılımcı sayısı 8'dir. Bunun 5'i kız, 3'ü erkektir. Bu veriye dayanarak *Metin 1*'in ana fikrine doğru cevap vermede cinsiyeti kız olan katılımcıların daha başarılı olduğu söylenebilir. Ayrıca bu 8 kişinin biri 1. sınıf, dördü 2. sınıf, ikisi 3. sınıf ve biri de 4. sınıfta eğitim görmektedir. Bu durum neticesinde ikinci sınıfta eğitim görenlerin metnin ana fikrini anlamada daha başarılı olduğu söylenebilir. Tablo'ya göre *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin kısmen doğru cevap veren toplam katılımcı sayısı 7'dir. Bunun 4'ü kız, 3'ü erkektir. Bu veriye dayanarak *Metin 1*'in ana fikrine kısmen doğru cevap vermede cinsiyeti kız olan katılımcıların daha başarılı olduğu söylenebilir. Tablo'ya göre *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren toplam katılımcı sayısı ise 6'dır. Bunun 2'si kız, 4'ü erkektir. Burada da cinsiyeti erkek olan katılımcıların metnin ana fikrine ilişkin daha fazla yanlış cevap verdikleri gözlemlenmiştir. *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren bu 6 kişinin biri 1. sınıf, biri 3. sınıf, dördü ise 4. sınıfta eğitim görmektedir. Dördüncü sınıf olduğu halde metnin ana fikrini anlamada yanlış cevap verenlerin çokluğu, eğitim kademesi arttıkça anlama oranının çoğaldığı düşüncesini çürütmüştür. İkinci sınıflar içerisinde metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren çıkmamıştır. Bütün bunların sonucunda; *Metin 1*'i anlama ile ilgili olarak özelde ikinci sınıfların, genelde ise kızların daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16'ya göre *Metin 2*'nin ana fikrine ilişkin doğru cevap veren toplam katılımcı sayısı 2'dir. Bunun 1'i kız, 1'i erkektir. Metnin ana fikrine doğru cevap vermede cinsiyetler arasında bir eşitlik saptanmıştır. Doğru cevap veren bu iki kişinin biri 3. sınıfta, diğeri ise 4. sınıfta eğitim görmektedir. Tablo'ya göre *Metin 2*'nin ana fikrine ilişkin kısmen doğru cevap veren toplam katılımcı sayısı 9'dur. Bunun 5'i kız, 4'ü erkektir. Buradan hareketle *Metin 2*'nin ana fikrine kısmen doğru cevap vermede cinsiyeti kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha başarılı olduğu söylenebilir. Tablo'ya göre *Metin 2*'nin ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren toplam katılımcı sayısı ise 8'dir. Bunun 3'ü kız, 5'i erkektir. Yanlış cevap verenlerin biri 1. sınıfta, biri 2. sınıfta, üçü 3. sınıfta, diğer üçü ise 4. sınıfta eğitim görmektedir. *Metin 1*'de olduğu gibi *Metin 2*'de de en çok yanlış cevabı verenler üçüncü ve dördüncü sınıflar olmuşlardır. Bütün bu bilgilerin ışığında *Metin 2*'yi anlama ile ilgili olarak yine özelde ikinci sınıfların, genelde ise kızların daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 16'ya göre *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin hiçbir katılımcı doğru cevap verememiştir. Bununla birlikte kısmen doğru cevap sayısı veren katılımcı sayısı 4'tür. Bunun 2'si kız, 2'si erkektir. Metnin ana fikrine ilişkin kısmen doğru cevap vermede kız ve erkek katılımcı sayısının eşitliği söz konusudur. *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren katılımcı sayısı ise 14'tür. Bunun 8'i kız, 6'sı erkektir. Metnin ana fikrine doğru cevap verenin olmaması, kısmen doğru cevap verenlerin her iki cinsten de eşit sayıda olması bizi, metni anlama konusunda cinsiyet farklılığının olmadığı sonucuna götürmüştü. Fakat yanlış cevap veren kız katılımcı sayısının fazla olması, *Metin 3*'te erkek katılımcıların kızlara nazaran daha iyi olduğunu göstermektedir. Bu veriler ışığında gerçek şu ki, *Metin 3*'ün ana fikrini çıkarma konusunda katılımcılar başarısız olmuşlardır.

Soru 13: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?

Tablo 17: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün Başlığına İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları

	Metin 1 / Başlık						Metin 2 / Başlık						Metin 3 / Başlık					
	M.U.		M.Y.U.		M.U.S.		M.U.		M.Y.U.		M.U.S.		M.U.		M.Y.U.		M.U.S.	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
1.Sınıf	1	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1
2.Sınıf	4	2	0	0	0	0	0	0	3	1	0	1	0	0	1	1	3	1
3.Sınıf	2	0	1	0	1	2	0	0	1	2	2	0	0	0	1	0	3	1
4.Sınıf	0	1	0	3	2	0	1	1	0	2	1	2	0	0	0	2	2	2

Tablo 17’de, çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*’ün başlığına ilişkin cevaplarının sınıf ve cinsiyete göre dağılımları sunulmuştur. Tablo’ya göre *Metin 1*’in başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap veren toplam katılımcı sayısı 11’dir. Bunun 7’si kız, 4’ü erkektir. Buna dayanarak, *Metin 1*’e metinle uyumlu başlık önerme konusunda cinsiyeti kız olan katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha başarılı oldukları görülmüştür. Ayrıca bu 11 kişinin ikisi 1. sınıfta, altısı 2. sınıfta, ikisi 3. sınıfta ve biri de 4. sınıfta eğitim görmektedir. Bu durum bizi, 2. sınıfta eğitim gören katılımcıların *Metin 1*’i diğer katılımcılara oranla daha iyi anladığı sonucuna götürmüştür. Tablo’ya göre *Metin 1*’in başlığına ilişkin metinle yarı uyumlu cevap veren katılımcı sayısı 5’tir. Bunun 1’i kız, 4’ü erkektir. Bu veriye dayanarak *Metin 1*’in başlığına ilişkin metinle yarı uyumlu cevap vermede cinsiyeti erkek olan katılımcıların daha başarılı olduğu söylenebilir. Tablo’ya göre *Metin 1*’in başlığına ilişkin metinle uyumsuz cevap veren toplam katılımcı sayısı ise 5’tir. Bunun 3’ü kız, 2’si erkektir. Burada, metne uyumsuz başlık önermede cinsiyeti kız olan katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Metinle uyumsuz başlık öneren katılımcıların üçü 3. sınıfta, ikisi de 4. sınıfta eğitim görmektedir. Burada bir çelişki söz konusudur. Normal şartlar altında üniversite mezunu olmaya aday kişilerin daha başarılı olması beklenirken, durum tam tersi yönde sonuç vermiştir.

Tablo 17'ye göre *Metin 2*'nin başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap veren toplam katılımcı sayısı 3'tür. Bunun 1'i kız, ikisi erkektir. *Metin 2*'nin başlığına metinle uyumlu olacak şekilde başlık önerme konusunda erkek katılımcıların kız katılımcılara göre daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bu 3 kişinin biri 1. sınıfta, diğeri ikisi ise 4. sınıfta eğitim görmektedir. Tablo'ya göre *Metin 2*'nin başlığına ilişkin metinle yarı uyumlu cevap veren katılımcı sayısı 10'dur. Bunun 4'ü kız, 6'sı erkektir. Bu durum, metne yarı uyumlu başlık önermede erkek katılımcıların, kız katılımcılara oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Tablo'ya göre *Metin 2*'nin başlığına ilişkin metinle uyumsuz bir başlık öneren toplam katılımcı sayısı ise 6'dır. Bunun 3'ü kız, 3'ü erkektir. Bütün bunların ışığında, *Metin 2*'ye metinle uyumlu başlık önerme konusunda erkek katılımcıların daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyeti kız olan katılımcılar, *Metin 1*'de yakaladıkları başarı düzeyini *Metin 2*'de yakalayamamıştır.

Tablo 17'ye göre hiçbir katılımcı *Metin 3*'ün başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap vermemiştir. Bununla birlikte metinle yarı uyumlu başlık öneren katılımcı sayısı 6'dır. Bunun 2'si kız, 4'ü erkektir. Metinle uyumsuz başlık öneren toplam katılımcı sayısı ise 13'tür. Bunun da 8'i kız, 5'i erkektir. *Metin 3*'ün başlığına ilişkin metinle uyumsuz başlık öneren katılımcılardan biri 1. sınıfta, dördü 2. sınıfta, dördü 3. sınıfta ve dördü de 4. sınıfta eğitim görmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar *Metin 3*'e metinle uyumlu başlık önerme konusunda eşit düzeyde başarısızlık göstermişlerdir. Bu veriler ışığında katılımcıların tamamının *Metin 3*'ü anlama konusunda kız – erkek ve sınıf ayrımı gözetmeksizin başarısız olduğu söylenebilir.

Soru 14: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?

Tablo 18: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te Yer Alan Kelimeleri Bilme Düzeylerine İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları

	Metin 1 / Kelimeler						Metin 2 / Kelimeler						Metin 3 / Kelimeler					
	D.		Y.		B.-C.Y.		D.		Y.		B.-C.Y.		D.		Y.		B.-C.Y.	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
1.Sınıf	0	0	0	4	8	12	1	3	2	8	5	5	1	3	0	1	7	12
2.Sınıf	4	2	11	2	16	13	8	0	6	5	18	11	6	2	5	1	21	13
3.Sınıf	3	0	8	4	21	12	8	1	13	3	11	12	5	0	3	2	24	14
4.Sınıf	3	2	5	4	8	26	5	6	6	11	6	14	4	6	4	3	8	23

Tablo 18'de çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te yer alan kelimeleri bilme düzeylerine ilişkin cevaplarının sınıf ve cinsiyete göre dağılımları sunulmuştur. *Metin 1*'le ilişkili 8 kelime sorulmuş, 21 katılımcıdan bu kelimelerin ne anlama geldiğini ifade etmeleri istenmiştir. *Metin 1*'de sorulan kelimelerle ilgili olarak toplamda $21 \times 8 = 168$ cevap alınmıştır. Bunun 14'ü doğru ve 38'i yanlış cevaplandırılmıştır. Bununla birlikte 116'sı da cevapsız bırakılmıştır. 14 doğru cevabın 10'unu cinsiyeti kız olan katılımcılar, 4'ünü de erkek katılımcılar vermiştir. 1.sınıfta eğitim görüp *Metin 1*'de yer alan kelimelere doğru cevap veren hiç kimse çıkmamıştır. Doğru cevap verenlerin altısı 2. sınıfta, üçü 3. sınıfta ve beşi de 4. sınıfta eğitim görmektedir. Yani *Metin 1*'de yer alan kelimelere doğru cevap vermede özelde ikinci sınıfların, genelde ise kızların daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. 38 yanlış cevap veren katılımcıların ise 24'ü kız, 14'ü erkektir. Yanlış cevap vermede erkek katılımcılar kız katılımcılara oranla daha azdır. Cevapsız bırakılan 116 kelimenin ise 53'ünü kız, 63'ünü erkek katılımcı cevapsız bırakmıştır. Bütün bu verilere dayanarak katılımcıların *Metin 1*'de yer alan kelimeleri bilme düzeyinin oldukça düşük olduğunu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha iyi olduğunu ve dördüncü sınıfların kelime bilgi düzeylerinin daha fazla olması gerekirken bunun tam aksi bir durum söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 18'e göre *Metin 2*'de yer alan kelimelerin toplamda 32'sine doğru, 54'üne de yanlış cevap verilmiştir. Cevapsız bırakılan kelime sayısı ise 82'dir. Doğru

cevap verenlerin 22'si kız, 10'u erkektir. Bunun dördü 1. sınıfta, sekizi 2. sınıfta, dokuzu 3. sınıfta ve on biri 4. sınıfta eğitim görmektedir. *Metin 2*'nin kelimelerine verilen cevaplara ilişkin karşımıza çıkan tablo, sınıf düzeyi baz alındığında *Metin 1*'dekinden farklıdır. Üçüncü ve dördüncü sınıfta eğitim görenlerin *Metin 2*'de yer alan kelimelere doğru cevap vermede diğerlerinden daha başarılı olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte hâlâ cinsiyeti kız olan katılımcıların kelimeleri doğru bilme noktasındaki üstünlüğü devam etmektedir. Yanlış olan 54 cevabın ise 27'si kız katılımcılara, 27'si de erkek katılımcılara aittir. *Metin 2*'de yer alan kelimelere yanlış cevap vermede cinsiyetler arasında bir eşitlik söz konusudur. Bununla birlikte yanlış cevap verenlerin çoğunluğunun üçüncü ve dördüncü sınıfta eğitim gören katılımcılardan oluştuğu gözlenmiştir. Cevapsız bırakılan 82 kelimenin ise 40'ını kız, 42'sini ise erkek katılımcı cevapsız bırakmıştır.

Tablo 18'e göre *Metin 3*'te yer alan kelimelere katılımcılar toplamda 27 doğru, 19 yanlış cevap vermişlerdir. Cevapsız bırakılan toplam kelime sayısı ise 122'dir. Doğru cevap verenlerin 16'sı kız, 11'i erkektir. *Metin 3*'ün kelimelerine doğru cevap vermede de, *Metin 1* ve *Metin 2*'de olduğu gibi kız üstünlüğü söz konusudur. Doğru cevap verenlerin dördü 1. sınıfta, sekizi 2. sınıfta, beşi 3. sınıfta ve on tanesi de 4. sınıfta eğitim görmektedir. Burada ikinci ve dördüncü sınıfların daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Yanlış cevap verenlerin ise 12'si kız, 7'si erkektir. *Metin 3*'te yer alan kelimelere yanlış cevap vermede erkek katılımcıların kız katılımcılara oranla daha az olduğu görülmektedir. Cevapsız bırakılan 122 kelimenin ise 60'ı kız katılımcılara, 62'si de erkek katılımcılara aittir.

Soru 15: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda cinsiyetin ve sınıf farkının etkisi nedir?

Tablo 19: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün Ana Fikrine İlişkin Cevaplarının Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımları

	Metin 4 / Ana Fikir					
	Doğru		Kısmen Doğru		Yanlış	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
1.Sınıf	0	0	1	2	0	0
2.Sınıf	1	0	3	1	0	1
3.Sınıf	0	0	3	1	1	1
4.Sınıf	0	1	1	1	1	2

Tablo 19'da çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin cevaplarının sınıf ve cinsiyete göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre metnin ana fikrine 2 doğru cevap verilmiş, doğru cevapların biri cinsiyeti kız olan katılımcıdan, diğeri ise erkek olan katılımcıdan gelmiştir. Sınıf düzeyi olarak ikinci ve dördüncü sınıfta öğrenim gören katılımcıların, bir ve üçlere göre metni anlamada daha iyi oldukları saptanmıştır. Metnin ana fikrine ilişkin kısmen doğru cevap veren katılımcı sayısı ise 13'tür. Bunun 8'i kız, 5'i erkektir. Bu veri bizi, cinsiyeti kız olan katılımcıların erkek katılımcılardan *Metin 4*'ü anlamada daha iyi olduğu kanaatine götürmüştür. Metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren toplam 6 kişi vardır. Bunun 2'si kız, 4'ü erkektir. *Metin 4*'ü anlama konusunda özelde ikinci sınıfların, genelde ise cinsiyeti kız olan katılımcıların daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Soru 16: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?

Tablo 20: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları

Yaşadığı Yer	Lise Türü	Metin 1 / Ana Fikir			Metin 2 / Ana Fikir			Metin 3 / Ana Fikir		
		D.	K.D.	Y.	D.	K.D.	Y.	D.	K.D.	Y.
İl	Anadolu	1	0	0	0	0	2	0	0	0
	Genel	3	2	3	2	4	2	0	2	3
	Meslek	0	1	0	0	0	0	0	0	1
İlçe	Anadolu	1	0	0	0	0	1	0	0	2
	Öğretmen	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	Genel	1	1	1	0	2	1	0	0	3
Belde	Meslek	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	Öğretmen	1	0	0	0	1	0	0	0	1
Köy	Genel	0	0	1	0	0	1	0	1	0
	Genel	1	2	0	0	2	1	0	1	2

Tablo 20'de, çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türüne göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre *Metin 1*'in ana fikri ile ilgili olarak İl'de yaşayan katılımcılardan 4'ü doğru, 3'ü kısmen doğru ve 3'ü de yanlış cevaplar vermişlerdir. İlçe'de yaşayanlardan ise 2'si doğru, 2'si kısmen doğru ve 2'si de yanlış cevap vermişlerdir. Belde'de yaşayan katılımcılardan 1'i metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap verirken, 1'i de yanlış cevap vermiştir, kısmen doğru cevap veren olmamıştır. Köy'de yaşayan katılımcılardan 1'i doğru, 2'si kısmen doğru cevap vermiştir. Köy'de yaşayıp da metnin ana fikrine yanlış cevap veren olmamıştır. Tablodan hareketle İl'de yaşayan katılımcıların, İlçe, Belde ve Köy'de yaşayan katılımcılara oranla *Metin 1*'in ana fikrine doğru cevap vermede daha başarılı oldukları saptanmıştır. Bununla birlikte Anadolu Lisesi mezunu olan katılımcılar metnin ana fikrine ilişkin 2 doğru cevap verirken, kısmen doğru ve yanlış cevap vermemişlerdir. Genel Lise mezunu olanlar 5 doğru, 5 kısmen doğru ve 5 de yanlış cevap vermişlerdir. Öğretmen Lisesi mezunu olanlar 1 doğru, 1 yanlış cevap vermişlerdir. Meslek Lisesi mezunu olan bir öğrenci ise kısmen doğru cevap vermiştir. Mezun oldukları lise türüne göre ayırdığımızda, her ne kadar Genel Lise mezunu katılımcıların doğru sayısı çok olsa da, yanlış cevaplar ve katılımcı sayısı

oranlandığında Anadolu Lisesi mezunu katılımcıların *Metin 1*'in ana fikrine ilişkin doğru cevap vermede daha başarılı oldukları söylenebilir.

Tablo 20'ye göre *Metin 2*'nin ana fikrine doğru cevap veren katılımcı sayısı İl'de 2'dir. İlçe'de, Belde'de ve Köy'de metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap veren olmamıştır. Kısmen doğru cevap veren katılımcı sayısı İl'de 4, İlçe'de 2, Belde'de 1 ve Köy'de 2'dir. Yanlış cevap verenlerin ise 4'ü İl'de, 2'si İlçe'de, 1'i Belde'de ve 1'i de Köy'de yaşamıştır. Tablo'dan hareketle *Metin 2*'nin ana fikrine doğru cevap vermede İl'de yaşayan katılımcıların diğer katılımcılara göre daha başarılı oldukları söylenebilir. Bununla birlikte Anadolu Lisesi mezunu olan katılımcılar metnin ana fikrine ilişkin hiç doğru cevap veremezken, 3 katılımcı yanlış cevap vermiştir. Genel Lise mezunu olup metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap veren katılımcı sayısı 2 iken, 8 katılımcı kısmen doğru ve 5 katılımcı da yanlış cevap vermiştir. Öğretmen Lisesi mezunu olan katılımcılardan sadece 1 katılımcı kısmen doğru cevap vermiş, doğru ve yanlış cevap veren olmamıştır. Meslek Lisesi mezunu olup metnin ana fikrine ilişkin herhangi bir cevap veren olmamıştır. Bu veriler ışığında Genel Lise mezunu katılımcıların *Metin 2*'nin ana fikrini anlamada diğer katılımcılara oranla daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Tablo 20'ye göre *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin İl, İlçe, Belde ve Köy'de yaşayıp da doğru veren herhangi bir katılımcıya rastlanmamıştır. Bununla birlikte İl'de yaşayanlardan 2'si kısmen doğru, 4'ü de yanlış cevap vermiştir. İlçe'de yaşayan katılımcılardan kısmen doğru cevap veren olmamış, 7 katılımcı yanlış cevap vermiştir. Belde'de yaşayan katılımcılardan 1'i kısmen doğru, 1'i de yanlış cevap vermiştir. Köy'de yaşayan katılımcılardan ise 1'i kısmen doğru, 2'si yanlış cevap vermiştir. Bu bilgiler ışığında *Metin 3*'ün ana fikrini anlamada yaşanan yerin ciddi bir etken olmadığı kanısına varılmıştır. Katılımcıların mezun oldukları lise türünün metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap vermede etkisinin olup olmadığına gelince; katılımcıların mezun oldukları lise türünün metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap vermede bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte Genel Lise mezunu 4 katılımcı metnin ana fikrine ilişkin kısmen doğru cevap verirken, diğer lise türlerinden mezun olan katılımcılar kısmen doğru cevap dahi verememişlerdir.

Soru 17: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?

Tablo 21: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün Başlığına İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları

Yaşadığı Yer	Lise Türü	Metin 1 / Başlık			Metin 2 / Başlık			Metin 3 / Başlık		
		MU	MYU	MUS	MU	MYU	MUS	MU	MYU	MUS
İl	Anadolu	1	0	0	0	0	1	0	0	1
	Genel	3	1	3	3	4	1	0	1	6
	Meslek	1	1	0	0	0	0	0	0	0
İlçe	Anadolu	1	0	0	0	0	0	0	0	1
	Öğretmen	0	1	0	0	1	0	0	1	0
	Genel	2	0	1	0	1	2	0	1	2
Belde	Meslek	0	0	1	0	0	1	0	0	1
	Öğretmen	1	0	0	0	1	0	0	0	1
Köy	Genel	0	1	0	0	1	0	0	1	0
	Genel	2	1	0	0	2	1	0	2	1

Tablo 21’de, çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*’ün başlığına ilişkin verdikleri cevapların yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türüne göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre *Metin 1*’in başlığı ile ilgili olarak İl’de yaşayan katılımcılardan 5’i metinle uyumlu, 2’si metinle yarı uyumlu ve 3’ü de metinle uyumsuz cevaplar vermişlerdir. İlçe’de yaşayanlardan ise 3’ü metinle uyumlu, 1’i metinle yarı uyumlu ve 2’si de metinle uyumsuz cevap vermişlerdir. Belde’de yaşayan katılımcılardan 1’i metinle uyumlu, 1’i de metinle yarı uyumlu cevap vermişlerdir. Belde’de yaşayıp *Metin 1*’in başlığına ilişkin yanlış cevap veren bir katılımcı olmamıştır. Köy’de yaşayıp metnin başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap veren katılımcı sayısı 2’dir. Metinle yarı uyumlu cevap veren 1 katılımcı varken, Köy’de yaşayıp da metinle uyumsuz cevap veren bir katılımcı olmamıştır. Bu veriler ışığında *Metin 1*’e metinle uyumlu başlık önermede İl’de yaşayan katılımcıların daha başarılı olduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 21’e göre *Metin 2*’nin başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap veren katılımcı sayısı İl’de 3’tür. İlçe’de, Belde’de ve Köy’de metnin başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap veren olmamıştır. Metinle yarı uyumlu cevap veren katılımcı sayısı İl’de 4, İlçe’de 2, Belde’de 2 ve Köy’de 2’dir. Metinle uyumsuz cevap verenlerin ise 2’si İl’de, 3’ü İlçe’de ve 1’i de Köy’de yaşamıştır. Tablo’dan hareketle

Metin 2'nin başlığına metinle uyumlu cevap vermede İl'de yaşayan katılımcıların diğer katılımcılara göre daha başarılı oldukları söylenebilir. Bununla birlikte Anadolu Lisesi mezunu olan katılımcılar metnin başlığına ilişkin hiç doğru cevap veremezken, 1 katılımcı yanlış cevap vermiştir. Genel Lise mezunu olup metnin başlığına ilişkin doğru cevap veren katılımcı sayısı 3 iken, 9 katılımcı kısmen doğru ve 4 katılımcı da yanlış cevap vermiştir. Öğretmen Lisesi mezunu olan katılımcılardan sadece 2 katılımcı metinle uyumlu cevap vermiştir. Meslek Lisesi mezunu olup metnin başlığına ilişkin doğru bir cevap veren olmamıştır. Bu veriler ışığında Genel Lise mezunu katılımcıların *Metin 2*'ye uygun başlık önermede diğer katılımcılara oranla daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Tablo 20'ye göre *Metin 3*'ün başlığına ilişkin İl, İlçe, Belde ve Köy'de yaşayıp da metinle uyumlu başlık öneren herhangi bir katılımcıya rastlanmamıştır. Bununla birlikte İl'de yaşayanlardan 1'i metinle yarı uyumlu, 6'sı da metinle uyumsuz cevap vermiştir. İlçe'de yaşayan katılımcılardan metinle yarı uyumlu cevap veren katılımcı sayısı 2'dir, 4 katılımcı ise metinle uyumsuz başlık önermiştir. Belde'de yaşayan katılımcılardan 1'i metinle yarı uyumlu, 1'i de metinle uyumsuz cevap vermiştir. Köy'de yaşayan katılımcılardan ise 2'si metinle yarı uyumlu, 1'i de metinle uyumsuz cevap vermiştir. Bu bilgiler ışığında *Metin 3*'e doğru başlık bulmada yaşanan yerin ciddi bir etken olmadığı kanısına varılmıştır. Katılımcıların mezun oldukları lise türünün metnin başlığına ilişkin metinle uyumlu cevap vermede etkisinin olup olmadığına gelince; katılımcıların mezun oldukları lise türünün metnin başlığına ilişkin doğru cevap vermede bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte Genel Lise mezunu 5 katılımcı metnin başlığına ilişkin metinle yarı uyumlu cevap verirken, Anadolu Öğretmen Lisesi mezunu 1 katılımcı da metinle yarı uyumlu cevap vermiştir. Diğer lise türlerinden mezun olan katılımcılar metinle yarı uyumlu başlık dahi önerememişlerdir.

Soru 18: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?

Tablo 22: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te Yer Alan Kelimelere İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları

Yaşadığı Yer	Lise Türü	Metin 1 / Kelimeler			Metin 2 / Kelimeler			Metin 3 / Kelimeler		
		D	Y	B-CY	D	Y	B-CY	D	Y	B-CY
İl	Anadolu	0	3	5	1	4	3	1	0	7
	Genel	8	14	42	15	21	28	12	9	43
	Meslek	0	0	8	1	2	5	1	0	7
İlçe	Anadolu	1	2	5	1	0	7	0	1	7
	Öğretmen	0	0	8	0	2	6	1	2	5
	Genel	2	3	19	5	5	14	5	2	17
Belde	Meslek	2	1	5	3	3	2	1	1	6
	Öğretmen	1	0	7	0	2	6	1	0	7
Köy	Genel	0	2	6	0	4	4	1	0	7
	Genel	0	12	12	6	11	7	4	4	16

Tablo 22'de çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevapların yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türüne göre dağılımları sunulmuştur. *Metin 1*'le ilişkili 8 kelime sorulmuş, 21 katılımcıdan bu kelimelerin ne anlama geldiğini ifade etmeleri istenmiştir. *Metin 1*'de sorulan kelimelerle ilgili olarak toplamda $21 \times 8 = 168$ cevap alınmıştır. Bunun 14'ü doğru ve 37'si yanlış cevaplandırılmıştır. Bununla birlikte 117'si de cevapsız bırakılmıştır. 14 doğru cevabın 8'ini İl'de yaşayan katılımcılar, 5'ini İlçe'de yaşayan katılımcılar ve 1'ini de Belde'de yaşayan katılımcılar vermiştir. İl'de yaşayıp da *Metin 1*'de yer alan kelimelere doğru cevap veren 8 katılımcının tamamı Genel Lise mezunudur. İlçe'de yaşayıp da *Metin 1*'de yer alan kelimelere doğru cevap veren katılımcıların 1'i Anadolu Lisesi mezunu, 2'si Genel Lise mezunu ve 2'si de Meslek Lisesi mezunudur. Belde'de yaşayıp metnin kelimelerine doğru cevap veren 1 kişi ise Öğretmen Lisesi mezunudur. *Metin 1*'de yer alan kelimelere doğru cevap vermede özelde İl'de yaşayan katılımcıların, genelde Genel Lise mezunlarının daha başarılı olduğunu söyleyebiliriz. 37 yanlış cevap veren katılımcıların ise 17'si İl'de, 6'sı İlçe'de, 2'si Belde'de ve 12'si Köy'de yaşamaktadır. İl'de yaşayıp da *Metin 1*'de yer alan kelimelere yanlış cevap veren 3 katılımcı Anadolu Lisesi ve 14 katılımcı da Genel Lise mezunudur. İlçe'de yaşayıp da *Metin 1*'de yer alan kelimelere yanlış cevap veren katılımcıların 2'si Anadolu

Lisesi mezunu, 2'si Genel Lise mezunu ve 2'si de Meslek Lisesi mezunudur. Yanlış cevap vermede İl'de yaşayıp Genel Lise mezunu olan katılımcı sayısı fazladır. Bunu Köy'de yaşayıp Genel Lise mezunu olan katılımcıların vermiş olduğu yanlış cevaplar takip etmektedir. Cevapsız bırakılan 117 kelimenin ise 55'i İl'de yaşayan katılımcılara, 37'si İlçe'de yaşayan katılımcılara, 13'ü Belde'de yaşayan katılımcılara ve 12'si de Köy'de yaşayan katılımcılara aittir. Bütün bu verilere dayanarak katılımcıların *Metin 1*'de yer alan kelimeleri bilme düzeyinin oldukça düşük olduğunu, İl'de yaşayan katılımcıların diğer yerlerde yaşayan katılımcılara nazaran daha iyi olduğunu ve katılımcı sayısı oranlandığında Meslek Lisesi mezunlarının *Metin 1*'de yer alan kelimeleri bilme düzeylerinin görece daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 22'ye göre *Metin 2*'de yer alan kelimelerin toplamda 32'sine doğru, 54'üne de yanlış cevap verilmiştir. Cevapsız bırakılan kelime sayısı ise 82'dir. Doğru cevap verenlerin 17'si İl'de, 9'u İlçe'de ve 6'sı Köy'de yaşayan katılımcılardan oluşmaktadır. İl'de yaşayıp da metnin kelimelerine doğru cevap verenlerin çoğunluğu Genel Lise mezunudur. İlçe'de yaşayıp da *Metin 2*'nin kelimelerine doğru cevap veren 5 kişi Genel Lise, 3 kişi Meslek Lisesi ve 1 kişi de Anadolu Lisesi mezunudur. Belde'de yaşadığı halde metnin kelimelerine doğru cevap veren katılımcı olmamıştır. Bu durumda, *Metin 2*'de yer alan kelimelere doğru cevap vermede İl'de yaşayanlar ve Genel Lise mezunu olanlar daha başarılı denilebilir. Yanlış olan 54 cevabın ise 27'si İl'de yaşayan katılımcılara, 10'u İlçe'de yaşayan katılımcılara, 6'sı Belde'de yaşayan katılımcılara ve 11'i de Köy'de yaşayan katılımcılara aittir. Bununla birlikte yanlış cevap verenlerin çoğunluğunun üçüncü İl'de yaşadığı ve Genel Lise Mezunu olduğu gözlenmiştir. Cevapsız bırakılan 82 kelimenin ise 36'sı İl'de, 24'ü İlçe'de, 10'u Belde'de ve 6'sı da Köy'de yaşayan katılımcılara aittir.

Tablo 22'ye göre *Metin 3*'te yer alan kelimelere katılımcılar toplamda 27 doğru, 19 yanlış cevap vermişlerdir. Cevapsız bırakılan toplam kelime sayısı ise 122'dir. Doğru cevap verenlerin 14'ü İl'de, 7'si İlçe'de, 2'si Belde'de ve 4'ü Köy'de yaşayan katılımcılardan oluşmaktadır. Buna göre İl'de yaşayan katılımcıların, diğer yerlerde yaşayan katılımcılara oranla metnin kelimelerine doğru cevap vermede daha iyi oldukları söylenebilir. Ayrıca doğru cevaplarda yine Genel Lise mezunları ağırlığını korumaktadır. *Metin 3*'ün kelimelerine yanlış cevap verenlerin ise 9'u İl'de, 6'sı İlçe'de ve 4'ü Köy'de yaşamaktadır. Metnin kelimelerine yanlış cevap

vermede de Genel Lise mezunlarının ağırlıkta olduğu gözlenmiştir. Cevapsız bırakılan 122 kelimenin ise 57'si İl'de, 35'i İlçe'de, 14'ü Belde'de ve 16'sı Köy'de yaşayan katılımcılara aittir. Burada da çoğunluğun Genel Lise mezunu katılımcılar olduğu görülmüştür.

Soru 19: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türünün etkisi nedir?

Tablo 23: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Yaşadıkları Yer ve Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımları

Yaşadığı Yer	Lise Türü	Metin 4 / Ana Fikir		
		Doğru	Kısmen Doğru	Yanlış
İl	Anadolu	0	1	0
	Genel	1	5	2
	Meslek	0	1	0
İlçe	Anadolu	0	1	0
	Öğretmen	0	0	1
	Genel	1	0	2
Belde	Meslek	0	1	0
	Öğretmen	0	1	0
Köy	Genel	0	2	1

Tablo 23'te çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin cevaplarının yaşadıkları yer ve mezun oldukları lise türüne göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre metnin ana fikrine 2 doğru cevap verilmiş, doğru cevapların biri İl'de yaşayan katılımcıdan, diğeri ise İlçe'de katılımcıdan gelmiştir. Mezun olduğu lise türü olarak Genel Lise mezunu katılımcıların, diğer liselerden mezun olan katılımcılara göre metni anlamada daha iyi oldukları saptanmıştır. Metnin ana fikrine ilişkin kısmen doğru cevap veren katılımcı sayısı ise 13'tür. Bunun 7'si İl'de, 2'si İlçe'de, 2'si Belde'de ve 2'si de Köy'de yaşamaktadır. Bu veri bizi, İl'de yaşayan katılımcıların diğer yerlerde yaşayan katılımcılardan *Metin 4*'ü anlamada daha iyi olduğu kanaatine götürmüştür. Metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevap veren toplam 6 kişi vardır. Bunun 2'si İl'de, 3'ü İlçe'de ve 1'i de Köy'de yaşamaktadır. *Metin 4*'ü anlama konusunda özelde İl'de yaşayanların sınıfların, genelde ise Genel Lise mezunu olan katılımcıların daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Soru 20: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?

Tablo 24: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları

Akademik Başarı	Metin 1 / Ana Fikir			Metin 2 / Ana Fikir			Metin 3 / Ana Fikir		
	D.	K.D.	Y.	D.	K.D.	Y.	D.	K.D.	Y.
A1		X		-	-	-	-	-	-
B1	X				X				X
C1			X			X		X	
A2	X				X				X
B2	X				X				X
C2	X				X				X
A2.2		X			X				X
B2.2	X			-	-	-			X
C2.2		X				X			X
A3		X				X			X
B3		X			X		-	-	-
C3		X				X		X	
A3.3	X				X				X
B3.3			X	X					X
C3.3	X					X			X
A4		X				X		X	
B4			X			X	-	-	-
C4			X		X				X
A4.4			X	X					X
B4.4	X				X			X	
C4.4			X			X			X

Tablo 24'te çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların akademik başarıya göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre A kod grubunda yer alan katılımcıların üç metnin de ana fikrine ilişkin verdikleri toplam doğru cevap sayısı 3'tür. B kod

grubunda yer alan katılımcıların verdikleri toplam doğru cevap sayısı 5'tir. C kod grubunda yer alan katılımcıların verdikleri toplam doğru cevap sayısı ise 2'dir. Bu tablo bize, akademik başarısı en yüksek olan A kod grubundaki katılımcıların, kendilerinden beklenen düzeyde bir başarı sergilemediklerini göstermiştir. Bununla birlikte orta düzeydeki akademik başarıyı temsil eden B kod grubunun üç metnin ana fikrine daha fazla doğru cevap verdikleri tespit edilmiştir. Üç metnin ana fikrine ilişkin kısmen doğru vermede A kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 8, B kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 6, C kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı ise 6'dır. Görüldüğü gibi kısmen doğru cevap vermede gruplar arasında pek anlamlı bir farklılık yoktur. Üç metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevap vermede ise A kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 8, B kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 7 ve C kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı da 13'tür. Yanlış cevaplara bakıldığında metinlerin ana fikrine ilişkin en çok yanlış cevabı veren katılımcı grubu, C kod grubu olmuştur. Bu grup, akademik başarısı en düşük olan katılımcıların oluşturduğu bir gruptur. Bununla birlikte akademik başarı düzeyi en yüksek olan A kod grubu, metinlerin ana fikrine ilişkin yanlış cevap vermede C kod grubundan sonra gelmektedir. Akademik başarı düzeylerine göre yanlış sayısı oldukça fazladır. Tabloya baktığımızda metinlerin ana fikrine doğru cevap vermede normal öğretimde eğitim gören katılımcıların, ikinci öğretimde eğitim gören katılımcılara oranla daha başarılı oldukları gözlenmiştir. Metinlerin ana fikrine ilişkin yanlış cevap vermede normal öğretimde eğitim gören katılımcılar ile ikinci öğretimde eğitim gören katılımcılar arasında bir eşitlik olduğu saptanmıştır. Her iki grupta da metinlerin ana fikrine verilen yanlış cevap sayısı toplamda 14'tür. Fakat ikinci öğretimde eğitim gören katılımcı sayısının daha az olduğunu dikkate alırsak, normal öğretim katılımcılarına oranla daha başarısız olduklarını söyleyebiliriz.

Soru 21: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?

Tablo 25: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün Başlığına İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları

Akademik Başarı	Metin 1 / Başlık			Metin 2 / Başlık			Metin 3 / Başlık		
	MU	MYU	MUS	MU	MYU	MUS	MU	MYU	MUS
A1	X			-	-	-	-	-	-
B1	X			X					X
C1		X			X			X	
A2	X				X				X
B2	X				X			X	
C2	X				X				X
A2.2	X				X				X
B2.2	X			-	-	-			X
C2.2	X					X		X	
A3			X			X			X
B3			X		X		-	-	-
C3		X				X			X
A3.3	X				X			X	
B3.3			X		X				X
C3.3	X					X			X
A4		X				X		X	
B4	X				X				X
C4			X			X			X
A4.4			X	X					X
B4.4		X		X					X
C4.4		X			X			X	

Tablo 25'te çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'ün başlığına ilişkin verdikleri cevapların akademik başarıya göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre üç metnin de başlığı ile ilgili olarak metinle uyumlu başlık önerisinde bulunan toplam katılımcı sayısı A kod grubunda 5, B kod

grubunda 6, C kod grubunda ise 3'tür. Metinlere uyumlu başlık önermede B kod grubunun diğer iki kod grubuna göre daha başarılı olduğu söylenebilir. Metinle yarı uyumlu başlık önerme konusunda A kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 6, B kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 7 ve C kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 9'dur. Metinle yarı uyumlu başlık önermede kod grupları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bununla birlikte en düşük akademik başarı düzeyini temsil eden C kod grubundaki katılımcılar, metinle yarı uyumlu başlık önermede diğer gruplardan daha iyi bir performans sergilemiştir. Metinle uyumsuz başlık önermede ise A kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 9, B kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 7, C kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı da 8'dir. A kod grubunun akademik başarı düzeyi yüksek olmasına rağmen metinlere önerdikleri başlıkların yanlışlığı diğer kod gruplarına göre daha fazladır. Metinlere uygun başlık önerme ile ilgili olarak normal öğretimde eğitim gören katılımcılar ile ikinci öğretimde eğitim gören katılımcıların eşit sayıda metinle uyumlu başlık önerdikleri görülmüştür. İkinci öğretim katılımcılarının sayıca daha az olduğu gerçeği göze alınacak olursa, normal öğretim katılımcılarına oranla metinlere uygun başlık önermede daha başarılı oldukları söylenebilir. Bununla birlikte Tablo 25'te, normal öğretimde eğitim gören katılımcıların metinlere uyumsuz başlık önermede sayıca daha fazla oldukları görülmüştür.

Soru 22: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?

Tablo 26: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te Yer Alan Kelimelere İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları

Akademik Başarı	Metin 1 / Kelimeler			Metin 2 / Kelimeler			Metin 3 / Kelimeler		
	D	Y	B-CY	D	Y	B-CY	D	Y	B-CY
A1	0	0	8	1	2	5	1	0	7
B1	0	2	6	3	4	1	2	1	5
C1	0	2	6	0	4	4	1	0	7
A2	1	0	7	4	0	4	2	1	5
B2	2	1	5	1	2	5	1	1	6
C2	1	0	7	0	2	6	1	0	7
A2.2	0	8	0	2	4	2	1	3	4
B2.2	1	2	5	1	0	7	0	1	7
C2.2	1	1	6	0	3	5	1	1	6
A3	2	1	5	3	3	2	2	1	5
B3	0	0	8	1	3	4	1	1	6
C3	1	3	4	1	3	4	2	2	4
A3.3	0	2	6	3	3	2	1	0	7
B3.3	0	4	4	0	0	8	0	0	8
C3.3	0	4	4	1	4	3	1	1	6
A4	0	1	7	1	4	3	1	1	6
B4	0	0	8	3	2	3	1	0	7
C4	0	2	6	1	2	5	2	1	5
A4.4	3	3	2	3	4	1	2	2	4
B4.4	2	1	5	3	3	2	3	0	5
C4.4	0	0	8	0	2	6	1	2	5

Tablo 26'da çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 1*, *Metin 2* ve *Metin 3*'te yer alan kelimelere ilişkin verdikleri cevapların akademik başarıya göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre üç metnin kelimelerine A kod grubundaki katılımcıların vermiş olduğu toplam doğru cevap sayısı 33, B kod

grubundaki katılımcıların vermiş olduğu toplam doğru cevap sayısı 25, C kod grubundaki katılımcıların vermiş olduğu toplam doğru cevap sayısı 15'tir. Bu sonuca göre üç metnin kelimelerine doğru cevap vermede akademik başarı düzeyi yüksek olan katılımcıların oluşturduğu A kod grubu, diğer kod gruplarına göre daha başarılı sayılabilir. Üç metnin kelimelerine A kod grubundaki toplam katılımcıların vermiş olduğu toplam yanlışcevap sayısı 43, B kod grubundaki katılımcıların vermiş olduğu toplam yanlış cevap sayısı 28, C kod grubundaki katılımcıların vermiş olduğu toplam yanlış cevap sayısı 39'dur. Bu durum bize, üç metnin kelimelerine en çok yanlış cevap veren kod grubunun A kod grubu olduğunu göstermiştir. Metinlerin kelimelerini cevapsız bırakmada ise A kod grubunda yer alan katılımcılardan 92, B kod grubunda yer alan katılımcılardan 115, C kod grubunda yer alan katılımcılardan ise toplam 114 cevapsız bırakılmış kelime vardır. Genel olarak metinlerde yer alan kelimelerin doğru cevapları bilinmemektedir. Tablo 26'ya göre metinlerdeki kelimelere doğru cevap vermede normal öğretimde eğitim gören katılımcıların, ikinci öğretimde eğitim gören katılımcılara göre daha fazla oldukları gözlenmiştir. Kelimelere normal öğretim katılımcılarından gelen toplam doğru sayısı 40 iken, bu sayı ikinci öğretimde eğitim gören katılımcılarda 30'dur. Fakat sayıca az olan ikinci öğretim katılımcıları, oranlandığında birinci öğretim katılımcılarından daha fazla kelimeye doğru cevap vermişlerdir. Bununla birlikte yanlış verilen cevap sayısına baktığımızda, normal öğretimde eğitim gören katılımcıların toplamda 52, ikinci öğretimde eğitim gören katılımcıların ise toplamda 58 yanlış cevap verdikleri tespit edilmiştir. Yine katılımcı sayıları oranlandığında, normal öğretim katılımcılarının daha fazla yanlış cevap verdikleri görülmüştür.

Soru 23: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevaplarda akademik başarının etkisi nedir?

Tablo 27: Çalışma Grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*'ün Ana Fikrine İlişkin Verdikleri Cevapların Akademik Başarıya Göre Dağılımları

Akademik Başarı	Metin 4 / Ana Fikir		
	Doğru	Kısmen Doğru	Yanlış
A1		X	
B1		X	
C1		X	
A2	X		
B2		X	
C2		X	
A2.2		X	
B2.2		X	
C2.2			X
A3		X	
B3		X	
C3			X
A3.3		X	
B3.3			X
C3.3		X	
A4			X
B4		X	
C4			X
A4.4		X	
B4.4	X		
C4.4			X

Tablo 27’de çalışma grubundaki Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının *Metin 4*’ün ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların akademik başarıya göre dağılımları sunulmuştur. Buna göre metnin ana fikrine A kod grubundan 1, B kod grubundan 1 katılımcı doğru cevap vermiştir. C kod grubundan metnin ana fikrine ilişkin doğru cevap veren olmamıştır. Metnin ana fikrine kısmen doğru cevap vermede A kod

grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 5, B kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 5 ve C kod grubunda yer alan toplam katılımcı sayısı 3'tür. Metnin ana fikrine ilişkin yanlış cevap vermede ise A ve B kod grubundaki katılımcı sayısı birer kişi iken, C kod grubundaki katılımcı sayısı 4'tür. Bu tabloda A ve B kod grubunda cevapların tümünde bir eşitlik söz konusudur. C kod grubundaki katılımcıların metnin ana fikrine doğru cevap vermede en başarısız kod grubu olduğu gözlenmiştir. Doğru cevap veren katılımcılardan biri normal öğretimde, diğeri ise ikinci öğretimde eğitim görmektedir. Yanlış cevap vermede de normal ve ikinci öğretimde eğitim gören katılımcılar arasında bir eşitlik söz konusudur. Yanlış cevap veren 3 katılımcı normal öğretimde, 3 katılımcı da ikinci öğretimde eğitim görmektedir.

Yukarıdaki tabloların ve analizlerin dışında, Kişisel Bilgi Formu'ndan elde ettiğimiz bazı bulgular vardır. Buna göre katılımcıların hiçbirinin evinde Kütüphane bulunmamaktadır. Bu, katılımcıların aile içerisinde kitap okuma kültürünün olmadığını ve katılımcının da bu hususta şahsi bir çabasının olmadığını gösterir. Ayrıca hiçbir katılımcı kendi alanında bir süreli yayın takip etmemektedir. Bu da bize, kendi alanları ile fazla ilgili olmadıkları hakkında bilgi vermiştir. Çünkü kendisini alanında yetiştirmek isteyen birinin, alanıyla ilgili en azından bir süreli yayın takip etmesi gerekir. Katılımcılar lügat kullanmaktansa, ihtiyaç duyduklarında cep telefonlarına ve bilgisayarlara müracaat etmektedirler. Matbu halde lügat kullandığını beyan eden bir katılımcı çıkmamıştır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, okuduklarını anlama konusunda son derece yetersiz bulunmuşlardır. Metinlerin ana fikrine ilişkin verdikleri cevapların büyük çoğunluğu, metnin asıl anlatmak istediği ile uyuşmamaktadır. Bununla birlikte basit bir Türkçe ile yazılmış Nasreddin Hoca fıkrasının öğretmen adayları tarafından tam olarak anlaşılmamış ve değerlendirilememiş olması da tez öncesi hipotezimizi doğrulamıştır. Yüksek öğretim seviyesinde öğrenim gören birinin en azından fıkrayı anlayacak ve yorumlayacak kapasitede olması beklenir ve bu beklenti normaldir. Zira bu katılımcılar, 12 yıllık ilk ve ortaöğretim sürecinden sonra, üniversite sınavlarında son derece karmaşık görünen Türkçe sorularını doğru yaparak, yüz binlerce öğrenci arasından seçilip yüksek öğretim kademelerine yerleşmektedirler. Bu durum sınav sistemlerinde bir yanlışlık olduğunu, geciktirilmeksizin bu konunun incelenmesini ve çözüm önerilerinin ortaya konularak sistemin baştan aşağı ıslah edilmesini gerekli kılmaktadır.

Katılımcıların metni anlamada güçlük çektiklerinin bir diğer kanıtı da, metnin başlığının sorulduğu soruların büyük çoğunluğuna doğru cevap verememiş olmalarıdır. Çünkü metinle uyumlu başlık önerebilmek, metnin anlaşıldığının kanıtıdır. Katılımcılar bu hususta yetersiz bulunmuşlardır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kelime hazinelerinin vasatın bile çok altında oldukları tespit edilmiştir. Metinlerde yer alan kelimelerin çoğunu bilmedikleri, çok az kısmını bildikleri görülmüştür. Asıl vahim olan ise, öğretmen adayları kelimelerin bir kısmını bildiklerini sanmaktadırlar. Kelime ve kavramları karıştırmaktadırlar. Yani kelimeye yanlış anlamlar yüklemekte ve bunu doğru kabul etmektedirler. Bildikleri kelimeler dâhil, hiçbir kelimeyi cümle içinde kullanmamışlardır. Sadece bir öğrenci dört kelimeyi cümle içinde kullanmış, onları da yanlış kullanmıştır. Öğretmen adayları arasındaki değişken her ne olursa olsun netice değişmemektedir.

Çalışmamız neticesinde ortaya çıkan bir diğer sonuç, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının lügat kullanma alışkanlıklarının olmadığıdır. Lügat kullanmayan bireylerin kelime hazinesinin yetersiz kalması ve dolayısıyla metinleri anlamada güçlük çekmesi kaçınılmazdır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adayları kendi alanlarıyla ilgili herhangi bir süreli yayın takip etmemektedirler. Bu durum, katılımcıların kendi alanlarına yeterince önem vermediklerini ve bu doğrultuda kendilerini geliştirmek için bir çaba sarf etmediklerini göstermektedir. Kanaatimizce kişinin alanına hâkim olabilmesi için düzenli olarak en az iki süreli yayın takip etmesi gerekir. Katılımcılarımız bu hususta da yetersiz bulunmuşlardır.

Katılımcılarımızın evlerinde kendilerine ait bir kütüphane bulunmadığı tespit edilmiştir. Kütüphane, okumaya karşı duyulan bir ilginin neticesidir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının böyle bir ilgiden yoksun oluşu, okuduğunu anlama sorunlarını da beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak, geliştirdiğimiz ölçek çerçevesinde birçok çalışma yapılmalıdır. Bu ölçek Türkiye genelinde tüm öğretmen adaylarına, bölümler arası farklar da gözetilerek çeşitli şekillerde uygulanmalıdır. Bu uygulamalar bölgesel, coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel farkları tam olarak ortaya koyacak, ülkemizde yetiştirilen öğretmen kalitesini gösterecektir. Bu ve buna benzer çalışmaların Türkiye genelinde tüm ortaöğretim ve üniversite öğrencilerine uygulanması da birçok önemli veriyi sağlayacak, bu probleme yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

5.2. Öneriler

Elde ettiğimiz verilere dayanarak yukarıdaki sonuçlara ulaşılmış bulunmaktayız. Bu sonuçların bir sorun teşkil ettiği açıktır. Tarafımızca bu sorunun çözümüne ilişkin birtakım çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu çözüm önerilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1) Bireylere, ilköğretim kademesinden itibaren okuma sevdirmeli ve okuma fiili onlarda bir alışkanlık haline getirilmelidir.
- 2) İlköğretim kademesinden itibaren öğrencilere okutulmak üzere, içinde Türkçedeki bütün kelimelerin geçtiği kitaplar seçilmeli ve gerekirse bu konuda çeşitli eğitim materyalleri geliştirilmelidir.
- 3) Eğitim müfredatına ilköğretimden kademesinin 5. Sınıfından itibaren zorunlu Osmanlı Türkçesi dersleri koyulmalıdır.
- 4) İlk ve ortaöğretim kademesinde öğrencilere okutulan Türk Klasikleri orijinal metinden okutulmalı, sadeleştirilmiş basımlar kullanılmamalıdır.
- 5) Kitapları orijinal metinlerinden okuma ve yazı yazma konusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çeşitli teşvikler düzenlenmelidir.
- 6) Öğrencilerde farkındalık oluşturabilmek adına milli kütüphanelerimize, arşivlerimize ve içerisinde matbu eserlerin bulunduğu müzelere geziler düzenlenmelidir.
- 7) Öğrencilere lügat kullanma alışkanlığı kazandırılmalı, onlara, lüğatin hayatlarının bir parçası olduğu düşüncesi aşılmalıdır.
- 8) Okuduğunu tam olarak anlama liyakati göstermeyen öğrenciler, ortaöğretim kademesinden mezun edilmemelidir. Bu anlamda Türkçe baraj ders olmalıdır.
- 9) Okuma, anlama, algılama ve yazı yazma başarısının önündeki en büyük engel sınavların test sistemiyle yapılıyor olmasıdır. Bu problemin ortadan kaldırılması için test sisteminin merkezi sınavlardan kaldırılıp yerine açık uçlu soruların sorulduğu bir sınav tertip edilmelidir.
- 10) Üniversiteye giriş sınavlarında okuduğunu anlamaya yönelik soruların sayısı artırılmalı, kişinin algılama ve muhakeme etme kabiliyetini ölçecek sorulara ağırlık verilmelidir. Bu soruların metinlerinde eski kelimelerin kullanılmasına özen gösterilmelidir.

- 11) Üniversiteye giriş sınavlarında kelime bilgisini de ölçecek sorulara ağırlıklı olarak yer verilmelidir.
- 12) Yükseköğretim kademesine yerleşmiş olan bir öğrenci, yoğun bir şekilde bu tür okuma metinlerine maruz bırakılmalı ve bunlardan sorumlu tutulmalıdır.
- 13) Üniversitelerde sınıf geçebilmek için Türkçe okuma ve yazma dersleri baraj ders niteliğinde olmalıdır. Barajı geçemeyen öğrenciler bir üst sınıfa geçememelidir.
- 14) Üniversite eğitimini tamamlamış olmak için 4. sınıfın sonunda öğrenciler okuduğunu anlama, algılama ve muhakeme etme yeteneğini ölçen bir sınava tabi tutulmalı ve başarılı oldukları takdirde mezuniyet belgelerini almaya hak kazanmalıdır.
- 15) Türkiye genelindeki okullarda öğretmenlere, üniversitelerde de öğretim üyelerine bu amaca binaen hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- 16) Milli Eğitim camiasındaki öğretmenler arasında okuma ve yazma konularında yarışmalar düzenlenmeli, başarılı olan öğretmenlere pozitif ayrımcılıkta bulunularak bazı imkânlar hazırlanmalıdır.

Maddeler halinde sıraladığımız bu önerilerin yetkili kişi ve kurumlar tarafından hayata geçirilmesi durumunda, tezimize konu olan problemin büyük ölçüde çözümlenebileceği kanaati taşıyoruz.

6. KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (2011). Yeni Lisan Hareketinin Yüzüncü Yılında Türkçe. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 715, 3-10.
- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altan, M. Z. (2003). Atatürk; Dil, Türk Dili ve Yabancı Dil. *Dil Dergisi*, 122, 52-60.
- Atsız, Y: (2014, Nisan 7). Yokuş Aşağı İnen Bir Adam ve Aval Aval Ardından Bakanlar. Star Gazetesi. <http://haber.stargazete.com/yazar/yokus-asagi-inen-bir-adam-ve-aval-aval-ardindan-bakanlar/yazi-858444> adresinden saat 19:37’de alınmıştır.
- Banarlı, N. S. (2012). *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Başaran, M. (2013). Okuduğunu Anlamanın Bir Göstergesi Olarak Akıcı Okuma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13/4, 2277-2290.
- Belet, D., Yaşar, Ş. (2007). Öğrenme Stratejilerinin Okuduğunu Anlama ve Yazma Becerileri ile Türkçe Dersine İlişkin Tutumlara Etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3, 69-86.
- Bircan, İ., Tekin, M. (1989). Türkiye’de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 22/1, 393-410.
- Boz, E. (Ed.). (2004). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Afyon: Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilim Araştırma Vakfı Yayınları.
- Buran, A. (2006). Karma Diller ve İki Örnek: Klasik Osmanlıca ve Kürtçe. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20/1, 19-33.
- Cebesoy, A. F. (1960). *Siyasi Hatıralar*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Cevdet, M. (1978). *Mektep ve Medrese*. İstanbul: Çınar Yayınları.

- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Edt. Bütün, M., Demir, S. B.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Deniz, E. (1994). Kültür, Doğa Sevgisi ve İnsan Evrimi Arasındaki İlişkilere Biyolojik Bakış. *Ankara Tıp Mecmuası*, 47, 55-64.
- Develi, H. (2009). *Osmanlı'nın Dili*. İstanbul: Keşif Yayınları.
- Eker, S. (2002). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Epçaçan, C. (2009). Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2/6,208-223.
- Filizok, R. (2013, Mart 27). Türkçenin Doğru Kullanımı. <http://www.egeedebiyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=182> adresinden saat 19:45'de alınmıştır.
- Glesne, C. (2012). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. Edt. Ersoy, A., Yalçınoğlu, P.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göçer, A. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Kültür-Dil İlişisine Yönelik Metaforik Algıları. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/9, 253-263.
- Gülmez, B. (Ed.). (2013). *Kültür Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güngör, E. (1962). İntiharlar ve İçtimai Kıymetler. *Symposium*, 1/1, 22-27 (1962).
- Hacıeminoğlu, N. (1975). *Türkçenin Karanlık Günleri*. İstanbul: İrfan Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaplan, M. (1986). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). Dil Kullanımında Yanlış Tutumlar. *Türk Düşüncesi Dergisi*, 2, 58-63.

- Korkmaz, Z. (1995). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar (Cilt 1)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levend, A. S. (1972). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Meriç, C. (2013). Kamûs, Bir Milletın Hafızası. *Bu Ülke*. (41. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Örs, N: (2013, Nisan 30). Dil ve İdeoloji.
<http://blog.milliyet.com.tr/dil-ve-ideoloji/Blog/?BlogNo=273769> adresinden saat 13:35’de alınmıştır.
- Özakpınar, Y. (1998). Üniversitenin Varlık Gayesi. *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özakpınar, Y. (2002). *İnsan Düşüncesinin Boyutları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Plancı, H. (Ed). (1998). *Sözlü ve Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Radoyevic, N. (2006). *Exploring The Use Of Effective Learning Strategies to Increase Students’ Reading Comprehension and Test Taking Skills*. Thesis Master of Education The Brock University, St. Catharines, Ontario.
- Safa, P. (1990). *Osmanlıca-Türkçe-Uydurmaca*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2005). *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Savaş, S. (2010). Tanzimat’tan Günümüze Türkçemiz. *Journal of Qafqaz University*, 29/1, 54-64.
- Sayzek, H. (2012). Türk Edebiyatının İlk Avangart Hareketi: “Yeni Lisan”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 113-136.
- Seyfettin, Ö. (1989). *Dil Konusunda Yazılar*. Ankara: Bilgi Yayınları.

- Sınar, A. (2008). Edebi Eserlerin Sadeleştirilerek Yeniden Yayımlı Üzerine Uygulamalı Bir Örnek: Nesl-i Âhir. *Bilig*, 46,133-152.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük: (2013, Kasım 21). www.tdk.gov.tr adresinden faydalanılmıştır.
- Topuzkanamış, E. (2009). *Öğretmen Adaylarının Okuduğunu Anlama ve Okuma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Uludağ, E. (2009). Dilde Sadeleşme ve Türkî-i Basît Hakkında Düşünceler. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4/5, 292-329.
- Ültanır, G. (2003). Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23/3, 291-309.
- Yavuz, K., Yetiş, K., Birinci, N. (2007). *Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*. İstanbul: Beşir Kitapevi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, K. (2012). Öğretmenlerin, Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerini Değerlendirmede Kullanabilecekleri Bir Sistem: Barret Taksonomisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/18, 45-58.
- Yılmaz, M. (2008). Türkçede Okuduğunu Anlama Becerilerini Geliştirme Yolları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5/9, 131-139.
- Yüksekkaya, G. S. (1999). Osmanlı Döneminde Dilde Sadeleşme. *Osmanlı*, 9,504-517.

7. EKLER

EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz nedir ?

Kız Erkek

2. Öğrenim gördüğünüz sınıfı belirtiniz.

1. Öğretim 2. Öğretim
 1.Sınıf 2.Sınıf 3.Sınıf 4.Sınıf

3. Mezun olduğunuz lise türü hangisidir ?

Anadolu Lisesi Fen Lisesi A. Öğretmen Lisesi Genel Lise Meslek Lisesi
 Açık Lise

4. Yaşayıp büyüdüğünüz yeri belirtiniz.

İl İlçe Belde Kasaba Köy

5. Annenizin eğitim durumu nedir ?

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora Diğer

6. Babanızın eğitim durumu nedir ?

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora Diğer

7. Annenizin mesleğini belirtiniz.

.....

8. Babanızın mesleğini belirtiniz.

.....

9. Ailenizin aylık gelirini belirtiniz.

500 – 1000 TL arası 1000-2000 TL arası 2000-4000 TL arası 4000 TL ve üzeri

10. Kardeş sayınızı belirtiniz.(Eğer kardeş sayınız 6'dan fazla ise lütfen rakamla belirtiniz.)

1 2 3 4 5 6

11. Evinizde kendinize ait bir kütüphane var mı ?

Evet Hayır

12. Kendi alanınızla ilgili takip ettiğiniz süreli yayım/yayınlar var mı ?

12 a. Evet Hayır

12 b. Varsa isimlerini yazınız:.....

13. Günlük takip ettiğiniz bir gazete var mı ?

Evet Hayır

14. Eğitim hayatınızda sözlük kullanma ihtiyacı hissediyor musunuz ?

14 a. Evet Hayır

14 b. Eğer hissediyorsanız en çok kullandığınız sözlüğü yazarıyla birlikte yazınız:.....

14 c. Kullandığınız sözlüğün yazarını veya künyesini hatırlamıyorsanız “hatırlamıyorum” diye belirtiniz:.....

15. Sözlük dışında, sözlük görevinde kullandığımız başka araç-gereçler (İnternet, cep telefonu, cep sözlük vb.) var mı ?

15 a. Evet Hayır

15 b. Varsa araç-gereçleri isimleriyle birlikte belirtiniz:.....

EK 2: METİN 1

Bahsimiz asıl bu iken niçin böyle uzun bir mukaddimeye ihtiyaç gördük? Sebebi âşikârdır. Medreseye karşı münevver tabakaların vaziyeti ve eski medreselerin bilinmeyen hizmetleri hülâsa edilmedikçe, onun hayata uygunluğu maddesinde mektepten daha üstün olduğunu iddia tuhaf olurdu. Onun için şimdi bu meseleye geçelim.

Hassaten elli yıldır ki garp pedagojisi bütün terbiye ve tedris meselelerine şu temeli koymak istiyor: Genç talebeler, hayatın zorluklarına, mahrumiyetlerine katlanacak tarzda yetiştirilmelidir. Tamam. Bizde medreseliler medrese kurulduğu günden beri; yemeklerini kendileri pişirirler, odalarını kendileri ısıtırlar, elbiselerini kendileri temizlerler, en uzak şehirlerden ekseriyetle yaya yürüyerek, dağ ova geçerek, az giderek uz giderek, tere tepe düz giderek, şehirleri gezerler, karların şiddetine, sıcakların tesirlerine, mesafelerin uzaklığına vücutlarını alıştıran medreselere gelirler ve medreselerden de aynı surette memleketlerine dönerlerdi. Ve bu her sene üç aylarda azîm bir hareket ordusu halinde tekrarlanırdı.

Mekteplerin kurulduğu günden beri, bu şark ve garp prensibi terk edilmiştir. Ve ancak beş seneden beri, yalnız izci talebeye mahsus olan dağ, tepe, deniz seyahatleri de ekseriyetle Avrupa ilminin talimatına aykırıdır. Âlâyişle, sahte taklitlerle, müsrifâne masraflarla, gayr-ı tabii hareketlerle malüldür. Medreselerin umdesi ise tabiidir. İsraktan uzaktır. Ve bir kısım seçkinlere değil, bütün talebelere şâmildir. Fark nasıl? Medreseliler mi hayata ve hayatın zorluklarına daha uygun yetişir, mektepliler mi?

Garp pedagojisi diyor ki: “Genç talebe, ihtiyacı için gerekli bütün şeyleri kendisi tanzîme alıştıracaktır. Ve bu işlerde hademe ihtiyacından uzak tutulacaktır.” Self gourvernement işte budur. Âlâ. Yemeğini kendi pişiren mi, yatağını kendi yapan mı, çamaşırını kendi diken mi, sobasını kendi yakan mı hayata intibak etmiştir? Yoksa, hâlâ mekteplerde, hassaten kız ve erkek muallim mekteplerinde olduğu gibi; bütün işleri hademeye gördürten beyler mi? Ve bu sistemi devam ettiren yeni Türk kafası mı? Yani medrese mi, mektep mi?

EK 3: METİN 1 İLE İLGİLİ SORULAR

1. Okuduğunuz metinde geçen kelimelerden tam olarak anlamlarını bilmediklerinizin ve anlamını bilip bilmediğiniz hususunda şüphe duyduklarınızın altını çiziniz.
2. Okuduğunuz metnin ana fikrini yazınız.
3. Sizce bu metnin başlığı ne olabilir?
4. Aşağıdaki kelimelerin anlamlarını karşılarına yazınız ve cümle içinde kullanınız. Kelimelerin anlamlarını bilmiyorsanız, lütfen bilmediğinizi belirtiniz.

Mukaddime:

Münevver:

Tanzîm:

Hülasa:

Tabii:

Umde:

Malül:

EK 4: METİN 2

Sakson köleleri boyunlarında bir tasma taşırarmış: efendilerinin adı yazılırmış bu tasmaya. Aydınlarımız da onlara benziyor; her biri bir şeyhin müridi.

Marx'ın ayırıcı vasfı: içtimaî hakikatlerin ezeli ve cihanşümul olmadığını anlamış ve anlatmış olmak. Kapital yazan biliyordu ki, düşünce, belli bir çağın, belli bir coğrafyanın, belli bir ırkın imtiyazı değildir. Ve ilmin çarkı, küflenmiş bir saatin akreple yelkovanı gibi kendi öldüğü gün durmayacaktır. Ne garip tecelli: dünyanın en diyalektik kafası, diyalektiğe karşı kullanılan en müessir silah oldu. Marksist ne demek? Marx, ne vahye mazhar bir peygamberdir, ne tecrübe dışı bilgilerle donanmış bir kâhin. Onu beşerîlikten uzaklaştırmak, beşeriyete kazandırdığı birkaç büyük hakikate ihanet değil mi? Hayatı, zaafı, hastalıklarıyla, belli bir milletin, belli bir asrın adamıdır Marx. İzm'ler -bu manada- insan idrakine giydirilen deli gömlekleridir. Her ...ist, koltuk değneği olmadan yürüyemeyeceğini itiraf eden bir zavallıdır. İzm'ler birer anakronizm'dir, birer anakronizm yani kalıplaşan, canlılığını yarı yarıya kaybeden birer konserve düşünce. Batı'dan gelen hiçbir "izm" masum değildir.

Biz ki, nass'ı mukaddesler dünyasından kovduk... Avrupa'nın içtimai ve siyasi mitosları karşısında bu apışıp kalmak, bu kendini küçük görmek, bu papağanlaşmak ne için? Unutmamak lazım ki "izm"ler içtimai bir sınıfın müdafaasıdır. İçtimai bir sınıfın, bir milletin veya bir medeniyet camiasının.

EK 5: METİN 2 İLE İLGİLİ SORULAR

1. Okuduğunuz metinde geçen kelimelerden tam olarak anlamlarını bilmediklerinizin ve anlamını bilip bilmediğiniz hususunda şüphe duyduklarınızın altını çiziniz.
2. Okuduğunuz metnin ana fikrini yazınız.
3. Sizce bu metnin başlığı ne olabilir?
4. Aşağıdaki kelimelerin anlamlarını karşılarına yazınız ve cümle içinde kullanınız. Kelimelerin anlamlarını bilmiyorsanız, lütfen bilmediğinizi belirtiniz.

Mürid:

Vasıf:

Tecelli:

Beşerî:

Mukaddes:

Müdafaa:

Müessir:

EK 6: METİN 3

Gazetelerde hemen her gün görülen cinayet ve intihar haberleri birçoklarımızda ciddi bir endişeye yol açıyor. Bu manevi çöküntünün gerçek sebeplerini öğrenmek için zaman zaman akıl ve sinir hekimlerine başvuruyoruz. Cemiyet hayatının umumî akışı içinde görülen bir takım ferdî inhıraflar, muayyen bir insanın kendi yaşayışındaki ihtiyaçlar, imkânlar, maddî ve ruhî münasebetler çerçevesinde incelenebilir. Buna mukabil cinayet ve intiharlarla beraber muhtelif akıl hastalıklarının da endişe verecek kadar artması, ferdî psikolojiye ait bir mesele olmaktan ziyade bütünüyle içtimaî hayatı ilgilendiren bir buhran demektir.

Önce şurasını belirtelim ki, meseleyi sadece bir tek cephesinden ele alıyor ve kendi memleketimizde gösterdiği manzaradan ziyade umumî bir izah vermek istiyoruz. Esasen bu ruhî çöküntü yalnız Türkiye'ye has bir hadise değildir. Muayyen bir içtimaî ve kültürel yapıdan bir başkasına intikal çağını yaşayan bütün cemiyetlerde böyle anormal gidişlere rastlanır. Fakat bu intikalin hal ve şartları her memlekette aynı olmadığı için mukadder buhranın şiddeti ve sarsıntısı da daima aynı şekilde, aynı nisbette tecelli etmez. Eski kültür kıymetleri cemiyetteki sevk ve idare edici, düzenleyici kuvvetini kaybetmiş yeni nizamın getireceği kıymetler ise henüz tamamen yerleşmemiştir. Bilhassa bu yeni kıymetlerin kabulü serbest bir tercihe, yahut ilmî bir kontrole bırakılmayıp da bütün cemiyet şu veya bu istikamette mecburi bir intibaka zorlandığı zaman, intikal devresinin buhranı bütün şiddetiyle kendini gösterir. Eski kıymetlerin sahneden çekilmesiyle birlikte, nizamlı bir hayatın istinad ettiği bütün dayanak noktaları yıkılır. Bu arada yeni teklif edilen içtimaî bünye ve kültür formuna intibak zorluğu yüzünden meydana gelen başıboşluk ve anarşi havası içinde artık cemiyet hayatının mahsulü olan müşterek umumî kıymetler yerine daha ziyade fizyolojik seviyedeki ihtiyaçların tatminine matuf ferdî çıkışlar hâkim olur. Müşterek hayatı idare eden kıymetler, muayyen bir içtimaî hayatın ve kültür nizamının eseridir. Halbuki intikal devirlerinde, bilhassa uzun süren ve bir türlü muvazeneye erişilemeyen intikallerde bu nizam çözülmüştür. Herkesin müştereken inandığı, itimat ve riayet ettiği manevi kıymetler yıkılınca ferdler arası münasebetler yalnızca ferdî arzu ve zevklere tabi olacaktır...

EK 7: METİN 3 İLE İLGİLİ SORULAR

1. Okuduğunuz metinde geçen kelimelerden tam olarak anlamlarını bilmediklerinizin ve anlamını bilip bilmediğiniz hususunda şüphe duyduklarınızın altını çiziniz.
2. Okuduğunuz metnin ana fikrini yazınız.
3. Sizce bu metnin başlığı ne olabilir?
4. Aşağıdaki kelimelerin anlamlarını karşılıklarına yazınız ve cümle içinde kullanınız. Kelimelerin anlamlarını bilmiyorsanız, lütfen bilmediğinizi belirtiniz.

Muayyen:

Matuf:

İstinad:

Mukadder:

Müşterek:

Mukabil:

Muvazene:

EK 8: METİN 4

TİMUR'UN HEDİYESİ

“Timur’un Akşehir’de otağını kurduğu günlerdir. Onun ordusuyla birlikte getirdiği bir sürü de fil vardır etrafta. Timur, onları değişik yerlere dağıttırır, biri de Akşehir’in payına düşer.

Bir süre sonra Akşehirli fil beslemekte zorlanmaya başlar. Durumu Timur’a iletme isterler, ama bu işi kim yapacaktır. Hiçbiri cesaret edemez. Sonunda Nasreddin Hoca Timur’a gitmeyi kabul eder. Ancak bir şartı vardır. Yalnız gitmeyecek, hemşehrileri onu yalnız bırakmayacaktır!

Ertesi gün Hoca önde, Akşehirli arkada olmak üzere Timur’un otağına doğru yola koyulurlar. Otağdan içeri giren Hoca hemen Timur’a dönerek görevini yerine getirmeye çalışır.

‘Sultanım, Akşehirli kulların...’deyip arkasındakileri işaret etmek için geriye döner ki kimse kalmamış. Hemen konuşmasını tamamlar:

‘Gönderdiğin file acımaya başladılar. Hayvancağızın canı sıkılıyor. Lütfetseniz de bir de dışisini gönderseniz...’

Hoca’nın bu isteği üzerine Timur hemen emirler yağdırır: ‘Çabuk, tez zamanda Akşehir’e bir de dişi fil bulun!’.

Hoca memnun, Timur memnun; vedalaşıp ayrılırlar. Hoca otağdan biraz ayrıldıktan sonra bakar ki birlikte geldikleri arkadaşları etrafında... Merakla sorarlar Hoca’ya: ‘Ne oldu, alıyor mu? Kurtuluyor muyuz filden?’

Hoca, topluluğu şöyle bir süzdükten sonra gülümseyerek cevap verir: ‘Müjde, gözünüz aydın... Timur filimizin yalnızlığına acıdı, bir de yanına dışisini gönderecek!’.

Bu fikranın *ana düşüncesini / mesajını / ana fikrini* yazınız.

EK 9: KELİME LİSTESİ

Aşağıda verilen kelimelerin Türkçe anlamlarını karşısına yazınız. Anlamlarını bilmediğiniz kelimelerin karşısına bilmediğinizi ifade ediniz.

1. Âlâ	:	16. İmtiyaz	:
2. Anarşi	:	17. İnhiraf	:
3. Âşikâr	:	18. İntibak	:
4. Azîm	:	19. İntikal	:
5. Beşeriyet	:	20. Mahsus	:
6. Buhran	:	21. Mazhar	:
7. Camia	:	22. Mitos	:
8. Cihanşümul	:	23. Muhtelif	:
9. Ezeli	:	24. Müsrif	:
10. Garp	:	25. Nass	:
11. Gayr-I Tabii	:	26. Nisbet	:
12. Hassaten	:	27. Riayet	:
13. Hülâsa	:	28. Şâmil	:
14. İçtimaî	:	29. Tedris	:
15. İdrak	:	30. Zaaf	: